

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA
FAKULTA STREDOEURÓPSKYCH ŠTÚDIÍ

SOCIÁLNO-KULTÚRNE ASPEKTY NÁSILIA V RODINE

DIPLOMOVÁ PRÁCA

Študijný program:	Stredoeurópska areálová kultúra
Pracovisko (katedra/ústav):	Katedra areálových kultúr
Vedúci diplomovej práce:	PhDr. Andrea Lesková

Nitra 2010

Bc. Andrea HRÚZIKOVÁ

Pod'akovanie

Ďakujem svojmu školiteľovi PhDr. Andree Leskovej za konzultácie, odbornú pomoc a pedagogické usmernenie, za rady a pripomienky pri zostavovaní diplomovej práce.

ABSTRAKT

HRÚZIKOVÁ, Andrea: Sociálno-kultúrne aspekty násilia v rodine. [Diplomová práca] / Andrea Hruziková. – Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Fakulta stredoeurópskych štúdií. - Katedra areálových kultúr – Školiteľ: PhDr. Andrea Lesková. - Stupeň odbornej kvalifikácie: Magister. - Nitra: FSS UKF, 2010, 89 s. 3 prílohy.

Práca má teoretický charakter a je obsiahnutá v piatich kapitolách rozdelených do subkapitol a obsahuje 3 prílohy. Téma práce je Sociálno-kultúrne aspekty násilia v rodine. Cieľom našej práce bolo poukázať na to, že nikto nie je povinný znášať násilie a dôkladnou prevenciou sa proti nemu dá bojovať. Snažili sme sa poukázať na formy násilia, prítomnosť násilia v rodine, dôsledky týrania na obeť násilia a v neposlednom rade sme venovali pozornosť pomoci obetiam násilia. V prvej kapitole charakterizujeme formy domáceho násilia a faktory vedúce k domácej násilii. V druhej kapitole sa venujeme prítomnosti násilia v rodine. V tretej kapitole sme poukázali na dôsledky týrania na obeť domáceho násilia. V štvrtej kapitole sa venujeme možnej pomoci pre obeť domáceho násilia. V piatej kapitole riešime prevenciu pred násilím a činnosť preventívnych a intervenčných programov.

Kľúčové slová

Domáce násilie. Rodina. Dôsledky týrania. Prevencia. Obet'. Agresor.

ABSTRACT

HRÚZIKOVÁ, Andrea: Socio-cultural aspects of violence in the family. [Diploma Thesis] / Andrea Hrúziková. - Constantine the Philosopher University in Nitra. - Faculty of Central European Studies. - Department of Range cultures - Thesis Consultant: PhDr. Andrea Lesková. – Qualification degree level: Master. - Nitra: FSS UKF, 89 p. 3 additions.

This thesis is theoretical and contains five chapters divided into subchapters. The topic of the thesis is Socio-cultural aspects of violence in the family. The aim of our thesis was to point out that no one has to bear the violence and by a good prevention we can fight against it. We have tried to highlight the forms of violence, the presence of violence in the family, the consequences for the victims of tyranny and violence, and not least, we have paid attention to assisting victims of violence. In the first chapter, we characterize the forms of domestic violence and the factors leading to domestic violence. The second chapter is dedicated to the presence of violence in the family. In the third chapter, we have shown the consequences of tyranny for the victims of domestic violence. The fourth chapter is dedicated to possible aid for the victims of domestic violence. In the fifth chapter, we have dealt with the violence prevention and the function of prevention and intervention programs.

Key words

Domestic violence. Family. The consequences of tyranny. Prevention. Victim. Aggressor.

OBSAH

ÚVOD.....	7
1 DOMÁCE NÁSILIE AKO KULTÚRNO – SPOLOČENSKÝ FENOMÉN	10
1.1 Formy domáceho násilia	10
1.1.1 Fyzické násilie.....	10
1.1.2 Psychické týranie.....	14
1.1.3 Sexuálne zneužívanie.....	16
1.1.4 Násilie páchané na senioroch	21
1.1.5 Násilie páchané na mužoch.....	22
1.1.6 Násilie páchané na ženách	23
1.1.7 Násilie páchané na deťoch	30
1.1.8 Zvláštne formy CAN	34
1.2 Rizikové faktory vedúce k domácemu násiliu.....	37
2 PRÍTOMNOSŤ NÁSILIA V KONTEXTE RODINY AKO INŠTITÚCIE	42
2.1 Prítomnosť násilia v rodine	44
2.2 Rodičovstvo vo vzťahu k týraniam detí.....	47
2.2.1 Výchovné spôsoby a tresty	49
2.2.2 Vplyv médií na agresivitu u detí	51
2.3 Osobnosť týrajúceho rodiča	54
2.4 Modely objasňujúce vznik domáceho násilia.....	56
2.4.1 Cyklický model	56
2.4.2 Model násilia z pohľadu teórií agresivity	57
2.4.3 Ekologický model.....	58
2.4.4 Teória pripútania	59
2.4.5 Teória sociálneho učenia.....	59
2.4.6 Teória naučenej bezmocnosti.....	59
3 DÔSLEDKY TÝRANIA NA OBETE NÁSILIA	60
3.1 Následky týrania u žien	60
3.2 Následky týrania u detí.....	61
3.3 Obranný mechanizmus u obetí týrania a zneužívania.....	65

4 POMOC OBETIAM NÁSILIA	66
4.1 Dôvody zotrvania v násilnom partnerstve	67
4.2 Právna pomoc obetiam domáceho násilia	69
4.2.1 Právna ochrana detí.....	71
5 PREVENCIA PRED NÁSILÍM.....	74
5.1 Primárna prevencia.....	75
5.2 Sekundárna prevencia.....	77
5.3 Terciárna prevencia.....	78
5.4 Prevencia smerujúca pomoci deťom s CAN	79
5.5 Preventívne a intervenčné programy.....	79
5.5.1 Preventívne programy	80
5.5.2 Intervenčné opatrenia zamerané na rodinu	81
5.5.3 Intervenčné opatrenia zamerané na vzťah medzi rodičom a dieťaťom	81
5.5.4 Intervenčné programy zamerané na prevenciu voči násiliu na školách.....	82
ZÁVER.....	83
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	86
PRÍLOHY	90
Zoznam príloh.....	91

ÚVOD

25. november je Medzinárodný deň proti páchaniu násilia na ženách. Problém domáceho násilia by sa však do povedomia ľudí mal dostávať častejšie, nielen v tento deň. Ak budeme ticho, nezabráňime mu, neodbúrame nepravdivé mýty, ktoré o ňom kolujú, ani patriarchálne vzorce v niektorých rodinách, ktoré neprospievajú zdravému vývinu detí. S domácim násilím sa vo svojom živote môže stretnúť ktokoľvek. Na povahe človeka však záleží, či bude voči danému prípadu ľahostajný, alebo sa rozhodne konať. Každý z nás by si mal uvedomiť, že sa v takej situácii môže ocitnúť, a preto pomôcť by malo byť pre neho samozrejým činom.

Domnievame sa, že o téme domáceho násilia páchaného na ženách sa hovorí dostatočne, prebiehajú rôzne kampane. Na plagátoch alebo bilbordoch nám poukazujú na to, že s domácim násilím treba bojovať. Avšak len veľmi málo alebo skoro vôbec prebiehajú kampane a projekty na tému násilia páchaného na deťoch, mužoch, alebo senioroch. Téma domáceho násilia je veľmi zložitá a vyžaduje si celého človeka. My sme sa aj napriek tomu rozhodli v práci *Sociálno-kultúrne aspekty násilia v rodine* poukázať aj na túto problematiku.

Netreba zatvárať oči a tváriť sa, že „mne sa to nemôže stať“, pretože ako sme dokázali i v našej práci, násilie si svoje obete nevyberá. Hlavne na dedinách, kde sú silné tradície sa na domáce násilie ľudia pozerajú tak, že keď sa to deje za dverami inej domácnosti, nemajú právo zasahovať. Vraj si to majú vyriešiť sami. Keby však takto uvažovali všetci, len ťažko by sa dalo bojovať s domácim násilím. Ako sme sa už vyjadrili, s násilím sa môže stretnúť každý z nás, a preto by sme mali vedieť, že existuje východisko z každej situácie. Nikto z nás nie je povinný trpieť a znášať násilie. Nikto si to nezaslúži! Obet' násilia sa nesmie hanbiť hovoriť o probléme a požiadať o pomoc. Veriť totiž sľubom partnera, že sa zmení, nie je správne, pretože násilie neskončí len tak samo. Treba proti nemu bojovať, nestrácať odvahu, vedieť požiadať o pomoc a prijať ju.

Uvedomujeme si, že týraná žena potrebuje neskutočne veľkú odvahu na to, aby sa agresorovi postavila a vzoprela. A tak ak nájde v sebe silu, treba ju podporiť. Hoci začať žiť nový život odznova nie je jednoduché, no stojí to zato, pretože každý si zaslúži pokojne žiť. Ak ale žena v sebe nenájde odvahu odísť a začať nový život, netreba ju kritizovať, pretože má právo zvoliť si možnosť akú ona chce.

Mnoho ľudí nie je ochotných v tejto veci pomáhať, pretože sa držia hesla „čo sa odohráva v cudzej domácnosti sa ma netýka“. Avšak opak je pravdou. Ľudia, ktorí vedú o domácom násilí a nesnažia sa pomôcť, sami ho týmto podporujú. Niektorí ľudia by však možno aj radi pomohli, ale nevedia ako. To svedčí o nedostatočnej osvete proti násiliu. Preto sa v našej práci zameriame i na prevenciu proti násiliu.

Cieľom našej práce bolo teda poukázať na formy domáceho násilia či už na ženách, deťoch, alebo senioroch, dešifrovať rizikové faktory, ktoré vedú k domácomu násiliu, ďalej sme sa venovali prítomnosti násilia v rodine, rodičovstvu a snažili sme sa vymedziť modely objasňujúce vznik domáceho násilia. Poukázali sme na dôsledky týrania na obete násilia a ich obranný mechanizmus, venovali sme sa pomoci a ochrane obetiam násilia, prevencii pred násilím a preventívnym a intervenčným programom.

Štruktúra našej práce obsahuje päť kapitol a 3 prílohy. V prvej kapitole sme uviedli definície násilia od rôznych odborníkov zo Slovenska, ale i zo zahraničia. Vymedzili sme formy domáceho násilia – fyzické, psychické týranie a sexuálne zneužívanie, ďalej sme sa venovali násiliu páchanom na senioroch, násiliu páchanom na mužoch, na ženách a v neposlednom rade násilie vykonávané na deťoch. Objasnili sme rôzne mýty a fakty o násilí, ktorého sa dopúšťa na ženách. Poukázali sme na zvláštne formy násilia páchaného na deťoch. Následne sme sa venovali faktorom, ktoré vedú k domácomu násiliu.

V druhej kapitole sme sa venovali rodine a prítomnosti násilia v nej. Poukázali sme na nevhodnosť používania trestov ako výchovných spôsobov a zaujímali sme sa o to, ako vplývajú médiá na agresivitu u detí. Objasnili sme vznik domáceho násilia na viacerých modeloch.

V tretej kapitole sme popísali dôsledky týrania u obetí domáceho násilia zvlášť u žien a zvlášť u detí. Snažili sme sa poukázať na fakt, že čím skôr sa problém začne riešiť, tým menšia trauma v človeku zostáva. Upozornili sme i na obranný mechanizmus u obetí.

Následne sme sa v štvrtej kapitole venovali pomoci obetiam domáceho násilia. Upozornili sme na dôvody, prečo ženy neopustia svojho partnera a radšej zostávajú žiť v násilníckom vzťahu. Pozornosť sme zamerali na právnu pomoc a ochranu obetí pred domácim násilím.

V piatej kapitole sme uviedli tematiku prevencie pred násilím, a to primárnu, sekundárnu a terciárnu prevenciu. Upozornili sme na dôležitosť prevencie v spoločnosti. Venovali sme sa i preventívnym a intervenčným programom.

Naša práca obsahuje tri prílohy. V prvej prílohe našej práce sme sa rozhodli priložiť Bezpečnostný plán, v druhej prílohe Plán na zvýšenie bezpečnosti po ukončení vzťahu pre ženy, ktoré sa rozhodnú násilného partnera opustiť. Je vhodné, ak si žena, ktorá je odhodlaná odísť z domu tieto plány vyplní a postupuje podľa nich. Nemalo by tak dôjsť k nečakaným komplikáciám. V tretej časti prílohy sme uviedli zoznam inštitúcií pre obeť domáceho násillia podľa jednotlivých regiónov v Slovenskej republike.

Našimi hlavnými informačnými zdrojmi pri písaní diplomovej práce bola knižná literatúra, ale aj internetové zdroje. Pri písaní práce sme využili metódu analýzy a komparáciu, tzn., že sme sa zamerali na konkrétne, jestvujúce kategórie, skúmali sme objekt (násillie) ako celok a porovnávali sme názory jednotlivých odborníkov.

1 DOMÁCE NÁSILIE AKO KULTÚRNO – SPOLOČENSKÝ FENOMÉN

Tematika domáceho násilia je veľmi chýlostivá, spájajú sa s ňou rôzne mýty, ale i fakty, predstavuje rôzne formy násilia. V tejto kapitole sa preto budeme venovať základným definíciám domáceho násilia z hľadiska rôznych odborníkov, definujeme rôzne formy domáceho násilia a budeme hľadať faktory vedúce k násiliu.

1.1 Formy domáceho násilia

K formám domáceho násilia patria fyzické násilie, psychické násilie a sexuálne násilie. Na tieto fenomény sa zameriame i osobitne, ako násilie páchané na mužoch, násilie páchané na ženách a násilie páchané na deťoch. K násiliu páchanému na deťoch zaraďujeme zvláštne formy CAN – syndróm týraného, zneužívaného a zanedbávaného dieťaťa, systémové týranie, Múchhausenov syndróm by proxy a rôzne zvyky vedúce k násiliu. Tieto formy násilia sa zväčša objavujú nielen ako samostatný jav, ale predovšetkým ako kombinácia viacerých z nich.

Fyzické násilie

Pojem **násilie** (ang. violence, nem. Gewalt, lat. violentia – prudkosť, divokosť, násilnosť) sa dá ťažko definovať, hoci sa s ním každodenne stretávame. V minulosti sa násiliu nevenovala veľká pozornosť. Použitie fyzickej moci a psychického násilia sa spomínalo v súvislosti s konfliktami, kriminalitou, strachom a pod. Dnes sa spomína v súvislosti s kriminalitou, rodinou, ženami, školou. Považujeme ho za nežiaduci jav, ku ktorému sa treba vyjadriť. Objasňovaním nežiaducich javov sa zaoberá kriminológia, sociológia kriminality a sociálna patológia (Ondrejko, 2004, a) s. 391 – 394). Násilie páchané na deťoch je prítomné v každej krajine, kultúre a sociálnej skupine, pričom vzdelanie a finančná situácia nezohrávajú dôležitú úlohu. V niektorých štátoch sa násilie na deťoch aj dovoľuje, je chápané ako tradičný rituál alebo prostriedok výchovy (Kwast, Laws, 2007, s. 5). Wiliam Golding označil 20. storočie za najnásilnejšie storočie v dejinách

ľudstva (Ondrejkoovič, 2004, a) s 391 – 393). Musíme si uvedomiť, že násilie nie je žiadnym osudom, je zámerné. Značnou kategóriou násilia je bolesť, ktorej tolerancia je podmienená kultúrno-antropologicky. Násilie, ktoré pácha mládež, je určitým prejavom správania, čím si chcú vynútiť uznanie, spoločenský vzostup a pod. Násilie vedie k telesnému týraniu a opakovanému násiliu.

Definovať násilie sa pokúsili viacerí odborníci a snažili sa pritom zachytiť všetky jeho prejavy, aby definícia bola čo najvýstižnejšia. Za násilie tak považujeme také správanie či konanie, ktoré druhému spôsobuje bolesť alebo ho poškodzuje nejakou inak (Šramová, 2003, s. 16). Násilie môžeme teda definovať aj ako akýkoľvek akt, zanedbávanie, ktoré vplýva na život človeka, na jeho fyzickú a psychickú integritu a slobodu a poškodzuje jeho rozvoj. Svetová zdravotnícka organizácia (WHO) definuje násilie ako zámerné použitie fyzickej sily alebo moci voči inej osobe alebo skupine, ktoré vedie k poraneniu, psychickému poškodeniu, porušenému vývoju alebo deprivácii (Šramová, 2003, s. 48). Násilie všeobecne definujeme ako použitie fyzického a psychického nátlaku k ľuďom, zvieratám alebo predmetom. Sociologická definícia je zložitejšia, zahŕňa región, tradície, sociálne a ekonomické podmienky života a pod. (Ondrejkoovič, 2004, a) s. 391 – 393).

Helen L. Conwayová uvádza, že „týranie sa vyznačuje snahou získať nad partnerom kontrolu a potlačiť jeho sebaúctu. Toho sú schopní všetci, muži i ženy. Domáce násilie preto považuje za problém celej spoločnosti, nie len jedného pohlavia“ (Conwayová, 2007, s. 40). Zdravotnícke definície násilia sa zameriavajú iba na fyzické násilie, a teda násilie definujú ako „vynaloženie fyzickej sily za účelom zranenia alebo týrania“ (Cviková, Juráňová, 2001, s. 18 - 33).

Svetová zdravotnícka organizácia v roku 2002 klasifikovala násilie na individuálne a interpersonálne. Do individuálneho násilia (napr. sebazmrazenie) patrí sebadeštruktívne správanie a suicidálne správanie, ktorým sú ohrození ľudia od 15 – 24 rokov. Zahŕňame sem fyzické, psychické násilie, zanedbávanie. Interpersonálne násilie tvorí domáce násilie – násilie páchané medzi blízkymi ľuďmi. Medzi jeho charakteristické črty patria aspekty, ako napr., že sa odohráva v súkromí, osoby sú od seba citovo, sociálne alebo ekonomicky závislé, býva dlhodobé, násilie sa stupňuje, obeť sú sociálne izolované, sú ekonomicky deprivované, správanie agresora vyvoláva strach u obeť, má rôzne formy: fyzické, psychické, sexuálne, sociálne, emocionálne, ekonomické. Delí sa na: domáce, partnerské násilie, ktoré postihuje dieťa, partnera a starého človeka. Ďalej hovoríme o verejnom násilí, ktorého sa

dopúšťa človek, ktorého obeť násilia buď pozná, alebo nepozná. Poslednou formou je spoločenské násilie, ktorého sa dopúšťajú ľudia za účelom získania si politického, ekonomického, sociálneho cieľa, ide napr. o terorizmus, organizované zločiny. Poznáme teda spoločenské násilie sociálne, politické a ekonomické (Šramová, 2003, s. 104 – 105).

Domáce násilie (domestic violence) je v našej spoločnosti prítomné už celé stáročia. Avšak o týraní a zneužívaní detí sa na Slovensku začalo hovoriť až v 90. rokoch 20. stor., hoci je také staré ako ľudstvo samo (Fuchsová, 2008, s. 9). Je veľmi ťažké vymedziť jednotnú definíciu domáceho násilia. Ako sme už spomenuli, násilie sa netýka iba nejakej skupiny osôb, alebo osôb určitého pohlavia, národnostnej príslušnosti či stupňa dosiahnutého vzdelania, spoločenského postavenia, povolania. Domáce násilie postihuje deti, partnera, starých ľudí, a násilie, ktoré sa realizuje medzi blízkymi ľuďmi, môžeme chápať ako domáce násilie. Intrafamiliálne násilie je také, ktoré sa odohráva v rodine, teda domáce, a týranie detí je len jednou z jej podôb (Fuchsová, 2008, s. 34). Domáceho násilia sa môžu dopúšťať muži na ženách, ženy na mužoch, matka na dieťati, otec na dieťati, súrodenci navzájom... Avšak až 90 % obetí tvoria ženy (Šramová, 2003, s. 39, 104 - 105, Conwayová, 2007, s. 38).

Násilie sa vyskytuje všade, a ohrozuje všetkých ľudí, bez výnimky. Nie je možné zachytiť všetky rodiny, kde dochádza k násiliu. Často sa totiž stáva, že rodina, kde prevláda násilie, sa od normálnej rodiny nijako významne neodlišuje. Môže tu napr. nastať problém, kedy susedia takúto rodinu považujú za usporiadanú, a keď dôjde k vzbuře, ohlási sa týranie, tak okolie tomu nechce uveriť a spochybňuje tvrdenia (Šramová, 2003, s.77). S násilím sa stretávame v domácnostiach rodín, na pracoviskách, v školách, v ústavoch náhradnej rodinnej starostlivosti, v internátoch, atď. Bitie ženy však bolo súčasťou patriarchálnej ideológie, a veľa aspektov sa z nej zachovalo dodnes. Bolo totiž normálne, aby muž prostredníctvom svojej fyzickej sily ovládal svoju partnerku, a teda dochádzalo k zneužívaniu¹. Dokonca takéto absurdné právo mužov bolo podporované zo strany náboženskej, právnej a kultúrnej. Len sto rokov dozadu bolo mužom odňaté toto právo, ale nedá sa povedať, že by sa prestalo praktizovať (Cviková, Juráňová, 2001, s. 18 - 19).

Niekedy sa na vyjadrenie domáceho násilia používa aj pojem „domáce týranie“ alebo „manželský terorizmus“, pretože výstižnejšie vyjadruje šírku

---

¹ človek využíva niekoho pre svoj vlastný prospech, pričom má väčšiu spoločenskú alebo intelektuálnu silu

problému. Nie vždy musí pri domácom násilí dochádzať k fyzickému kontaktu, niekedy sa vyskytuje skôr citové týranie, čo zanecháva často horšie následky, pretože takéto obeť sú nie vždy schopné viesť v budúcnosti plnohodnotný život (Conwayová, 2007, s. 14 - 15).

V porovnaní z násilím, týranie nie je jednorazové, spája sa s využívaním fyzickej, psychickej alebo sociálnej moci. Pod pojmom týranie môžeme teda chápať fyzické ubližovanie, psychické ubližovanie – ponižovanie, zosmiešňovanie, izolovanie, vyvolávanie strachu... Môže sa tento proces vyvíjať, zvyšovať alebo znižovať intenzitu. Obeť týrania si nevedia pomôcť i preto, že nemajú takú silu, ako páchatel' (Ondrejko, 2004, s. 106 – 116). Telesné týranie sa spája s traumou poškodeného, ktorá sa spája s predstavou, že mu ublížil niekto, komu dôveroval (Šramová, 2004, s. 61). Sociológ a psychológ Erich Fromm popísal formy násilia a rozdelil ich na:

- **hravé násilie** – táto forma násilia je skôr pozitívna, ide totiž o snahu dosiahnuť nové skúsenosti či už v hre alebo v športe.
- **reaktívne násilie** – jeho prameňom je strach. S týmto násilím sa stretávame najčastejšie, snažíme sa chrániť život, majetok, dôstojnosť, preto jeho spúšťačom môže byť pocit ohrozenia, závisť a pod.
- **násilie za účelom pomsty** – stretávame sa s ním u ľudí, ktorí sú závislí, neprispôsobiví a u ktorých je pomsta hlavným zmyslom života (Vaníčková, 2004, s. 29).

Bohužiaľ, realita je taká, že násilie sa stáva čím ďalej tým viac súčasťou našich životov, súčasťou kultúrnej normalizácie. Prevláda globalizácia násilia, ktorá sa v rôznych prípadoch líši, ale preniká do našich životov v oblasti kultúry, umenia, politického a ekonomického života. Nebezpečenstvo spočíva v tom, že môže dorásť do takého štádia, kedy ohrozí základy ľudskej civilizácie (Ondrejko, 2004, b) s. 118 – 119). Tomu, ako násilie ohrozuje rodinné spolunažívanie sa budeme venovať v nasledujúcej kapitole.

Ak hovoríme o téme domáceho násilia, vznikajú nám dva protipóly – obeť a agresor. Obeť (victima) definovala Rada Európy ako fyzickú osobu, „ktorá utrpela škodu, vrátane fyzického alebo psychického poškodenia, emocionálneho utrpenia alebo ekonomickej straty v priamej súvislosti so skutkami alebo opomenutím a zanedbaním, ktoré sú porušením trestného zákona členského štátu“ (Šramová,

2004, s. 7). Bližšej charakteristike agresora v rámci domáceho násilia sa budeme venovať v podkapitole 2.3 Osobnosť týrajúceho rodiča.

Psychické týranie

Psychické týranie (psychological neglect, emocional neglect) môže byť aktívne a pasívne. Najčastejšími formami psychického násilia sú zastrašovanie, urážanie, vyhrážky voči obeti. Prejavuje sa ponížovaním nielen v súkromí, ale aj na verejnosti, obeť je kritizovaná za všetko, kontrolovaná. Agresor musí vedieť, s kým sa stretáva, rozpráva, kam chodíeva. Hovoríme o aktívnej forme psychického týrania. Psychické týranie má aj pasívnu formu, čo je odopretie lásky, pozornosti. K psychickému týranu zaradíme aj šikanovanie, čo znamená použitie agresie voči osobe, ktorá sa nebráni. Niekedy je obeť nútená vykonávať činnosť, ktorá ju ponízuje (Šramová, 2004, s. 11, 66, 67).

Agresor si upevňuje sebavedomie takým spôsobom, že ponízuje druhých, a svoju zodpovednosť za činy prenáša na iných. Stáva sa, že každý z nás sa občas uchýli k psychickému násiliu v okamihoch zlosti a hnevu, avšak potom svoje správanie oľutuje. Agresor ale svoje činy neľutuje nikdy. Takéto správanie sa teda môže považovať i ako obrana, ale agresorove správanie sa neospravedľuje v nijakom prípade, pretože zanecháva človeku nepríjemné spomienky a pocity.

Za psychické násilie vo vzťahu rodič - dieťa, považujeme slovné útoky, dehonestujúce správanie, odvrhovanie dieťaťa, prehnané nároky na dieťa, nezmyselné príkazy. Môže sa stať, že dieťa sa svojím správaním líši od daného normálu, či už svojimi nadaniami, alebo postihnutím. Rodičia v takomto prípade zvyknú preháňať a poukazovať na nedostatky, ktoré dieťa má, čím dochádza k psychickému týranu.

V rodinách, kde sa stretávame z rozdielmi medzi jednotlivými generáciami môže dochádzať k skrytému incestu (*incest soft*). Prejavuje sa bez príznakov násilia, napr. keď matka rozpráva svojej dcére, ktorá je ešte v puberte, ako jej partner zlyhal v posteli, alebo keď otec zvädza kamarátky svojej dcéry a chytá ich za zadok v prítomnosti dcéry. Tento exhibicionizmus sa chápe ako moderný spôsob života. Keby sa obeť proti tomuto správaniu „moderných rodičov“ začala brániť, mohli by ju vysmiať, že je staromódna.

Psychické násilie sa prejavuje v dvoch etapách. Prvá je ohlupovanie, a môže trvať aj roky, zväčša začína na začiatku vzťahu, obeť prichádza o sebadôveru. Agresor sa ju spočiatku snaží dostať na svoju stranu tým, že jej lichotí, aby si ju omotal okolo prsta. Snaží sa obeť podkopávať pozíciu, aby ju tak prinútil súhlasiť s jeho požiadavkami, a tak sa stáva poslušnou. Okolie si zvyčajne nič nevšimne, a práve vtedy začína prebiehať proces izolácie. V tejto etape dochádza k uzavretému správaniu, pretože agresor nemá záujem rozprávať sa s nejakou nulou. Agresor odmieta povedať obeť, čím sa previnila, nechce hľadať riešenie pre daný problém. Obeť sa nechce zmieriť s mlčanlivosťou svojho partnera, tak sa niekedy utieka aj k písomnej komunikácii. Stáva sa, že sa obeť ospravedlní partnerovi za to, čo nespáchala, a tým sa nevedomky stavia na jeho stranu. Obete na to, aby udržali dobré vzťahy, sú schopné podriaďovať sa všetkému, čo povie agresor. Ak sa však agresor začne s obeťou rozprávať, bude to chladne, bez citu.

Tyran dokáže presvedčiť aj okolie vo svoj prospech, pretože obeť má nízku sebadôveru, nemá silu vzoprieť sa. Obeť ponizuje tak, že sa vysmieva jej presvedčeniam, nevenuje jej pozornosť, zosmiešňuje ju i na verejnosti, útočí na jej nedostatky (dáva jej prezývky, ako napr. škol'aňa, mäkkýš), nedáva jej možnosť vyjadriť názor, uráža ju, spochybňuje jej schopnosti. K vyhrážkam a zastráňovaniu sa neskôr pridáva aj skutočné násilie, ktoré sa môže skončiť vraždou. Násilník má však všetko dobre premyslené, zabíja nepriamo, donúti obeť k samovražde.

Súčasná spoločnosť je toho názoru, že obeť k tomu, aby sa stala obeťou predurčuje jej správanie, napr. bojazlivosť, alebo komplexy. Nie je to však pravda. Obeť sa nedá charakterizovať určitými vlastnosťami. Jednoducho prišla agresorovi do cesty. Obeť sa cíti unavená, vyčerpaná, pretože žije pod neustálym stresom, nedokáže sa sústrediť ani na najjednoduchšie činnosti, čo páchatel' hneď využije a skritizuje ju za jej neschopnosť.

Týrané obete sú zväčša v strehu, pociťujú strach. Striehnu na určitý pohľad, tón hlasu, gesto od agresora, ktorým prejavuje svoju agresiu. Boja sa nečakaných útokov, poznámok, opovrhovania. Takéto obete nevedia určiť, či prehánajú, stáva sa, že chránia agresora a obviňujú seba, pretože nechcú prilievať olej do ohňa.

Obete netúžia po tom, aby sa pomstili. Túžia iba po tom, aby niekto uznal, že si veľa vytrpeli. Od agresora sa však ľútosti alebo ospravedlnenia nedočkajú. Skôr im ľútosť prejaví okolie, a dodá tak obeť dôstojnosť a chuť žiť ďalej.

Niekedy je jediným východiskom s takejto situácie súd. Pri psychickom týraní je však veľmi zložitá dokázať ho. Obeť musí teda agresora vydráždiť pred svedkami a následne ich presvedčiť, aby svedčili na súde v jej prospech. Obeť musí zhromažďovať všetky stopy, zaznamenávať si urážky, odkladať fotokópie, hľadať svedkov.

Ak ide o domáce násilie, ktoré dospeje do trestného činu, používa sa § 215 trestného zákona – týranie blízkej osoby a týranie zverenej osoby, ak sa nejedná o trestný čin, môžeme ho posúdiť ako priestupok a riešiť ho na priestupkovom oddelení okresného úradu. Pomôcť obetiam môžu taktiež psychológovia, psychiatri, psychoterapeuti a pod. (Hirigoyenová, 2001, s. 7 – 256).

Sexuálne zneužívanie

Sexuálne zneužívanie dieťaťa (Child Sexual Abuse) je neustálym problémom, na ktoré sa stále hľadajú cesty efektívneho riešenia. Na konci 60. rokov 20. stor. upozornil na problém sexuálneho zneužívania De Francis. O sexuálnom zneužívaní sa začalo hovoriť v západných krajinách až začiatkom 80. rokov minulého storočia spolu s rozvojom moderného feministického a emancipačného hnutia žien (Weiss, 2005, s. 11). Naskytá sa nám otázka, či tento problém vo svete existuje len niekoľko posledných rokov, alebo bol veľmi dobrým stráženým tajomstvom v rodinách, u detí, matiek a otcov. Smutné je zistenie, že najčastejším násilím na deťoch je práve sexuálne násilie páchané na dievčatách. České vedkyne zistili, že každé tretie dievča má skúsenosť s nejakou formou sexuálneho násilia. Jonesová uvádza, že v USA počet evidovaných prípadov klesá pod dôsledkom zabezpečenia ochrany práv dieťaťa a realizáciou preventívnych programov. Zo štatistických údajov PZSR však vyplýva, že za rok 2002, 2003 sa počet evidovaných prípadov u nás zvyšuje (Šramová, 2004, s. 72).

K sexuálnemu zneužitiu dievčat dochádza najčastejšie doma, čím sa súčasne znesväcuje miesto životnej istoty a bezpečia dieťaťa. Vo väčšine prípadoch sa agresorom stáva buď vlastný, alebo nevlastný otec. Agresorom však môžu byť aj iní členovia rodiny alebo rodinní priatelia. Ďalšou závažnou skutočnosťou je zistenie, že k incestu dochádza často v mladšom veku dievčaťa, niekedy aj v predškolskom období. Dochádza k nemu opakovane a sprevádza ho telesná bolesť a poškodenie.

Aby si agresor zabezpečil mlčanie u dievčaťa, často sa stáva, že ho i citovo vydiera, vyhráža sa. Ak sa jedná napr. o otca, ktorý má viac dcér, zneužíva ich všetky.

Ak sa jedná o násilie páchané na chlapcoch, ktoré nie je také časté ako u dievčat, agresormi sú cudzí ľudia. Vyberajú si miesto neznáme a odľahlé (Šramová, 2003, s. 54 - 55).

Keby sme chceli všeobecne definovať sexuálne zneužívanie, musíme myslieť na to, že v rôznych krajinách sa za zneužívanie môže považovať niečo iné. U nás je sexuálne zneužívanie trestným činom vtedy, ak ide o fyzický kontakt, ktorý vedie k pohlavnému vzrušeniu. V USA je však sexuálnym zneužitím komunikácia, ktorá má erotický obsah, alebo aj pohľad na nahé telo rodiča. Takéto zneužitia by u nás boli chápané ako narušenie mravného vývoja mládeže (Weiss, 2005, s. 13). Sexuálne zneužívanie je definované ako zneužitie dieťaťa na ukojenie dospelého. Zhrnutím definícií od R. Kempeovej, Schechtera a Roberga ide o akýkoľvek akt spojený so sexuálnou aktivitou, zapojenie vývojovo nezrelého dieťaťa do sexuálnych aktivít, ktoré dieťa ešte nechápe, vníma ho ako tabu. Zdravotná komisia Rady Európy definuje sexuálne násilie ako nepatričné vystavenie dieťaťa pohlavnému kontaktu, ktoré zahŕňa dotýkanie, styk s osobou, ktorá sa mala starať o dobro dieťaťa. Šramová uvádza, že sexuálne zneužívanie je „sexuálne správanie osoby, ktoré je obeti nepríjemné“ (Šramová, 2004, s. 72).

Russel rozlišuje na základe závažnosti sexuálne zneužívanie ako veľmi vážnu formu, kde patrí orálny sex, pohlavný vaginálny styk, análny styk, stredne závažnú formu – hladenie, bozkávanie prs, vnikanie do vagíny, dotýkanie sa genitálií, a najmenej závažnou formou je bozkávanie, fotografovanie, dotyky, masturbácia. K sexuálnemu zneužívaniu však patrí aj sledovanie dieťaťa pri obliekaní, kúpaní, jeho šteklenie, objímanie spôsobom, ktorý je dieťaťu nepríjemný, ak dospelá osoba sa vyjadruje obscénne, používa oplzlé výrazy alebo opisuje dieťaťu podrobnosti zo svojho sexuálneho života (Šramová, 2004, s. 73 - 74).

Malá, Raboch a Sovák zaraďujú k sexuálnemu zneužívaniu rozhovor o tom, čo by páchatel chcel robiť s dieťaťom, sexuálne návrhy, zneužitie dieťaťa na pornografické účely, masturbácia, exhibicionizmus, vzrušenie pri pozorovaní nahého dieťaťa, dotýkanie sa genitálov dieťaťa či už predmetmi alebo rukami, čiže ide o nepenetratívne aktivity, a penetratívne aktivity – prenikanie do genitálií, ktoré môže vyvolať u dieťaťa traumu. Lawson uvádza vyčerpávajúcejší pohľad na formy sexuálneho zanedbávania, rozlišuje rafinované pohlavné zneužívanie (subtle abuse),

ktoré neobsahuje donucovanie. Zvádzajúce pohlavné zneužívanie (seductive abuse) je sexuálna stimulácia nezodpovedajúca veku dieťaťa, perverzné pohlavné zneužívanie (perversine abuse) oslabuje a ponizuje sexualitu dieťaťa, zjavné pohlavné zneužívanie (overt sexual abuse) predstavuje pokusy o sexuálny styk, dospelý človek sa chce uspokojiť na úkor dieťaťa. Nakoniec hovorí o sadistickom pohlavnom zneužívaní (sadistic sexual abuse), ktoré spôsobuje poranenie dieťaťa (Vlčková, 2001, s. 72 – 77).

K sexuálnemu zneužívaniu v rodine dochádza veľmi nenápadne, v prvom rade ide o vniknutie do súkromia človeka. Zneužívaný rodič sa tak častejšie opakovane ocitá v situáciách, v ktorých je sám s dieťaťom – so svojou obeťou. Nenápadne vedie dieťa, aby mu „pomáhalo“ pri kúpaní, aby sa „nehanbilo“ pri prezliekaní a pod. Pred dieťaťom predstiera akože otvorenosť, a tak sa pred ním začne odhaľovať, nadobúda to najčastejšie charakter hry. Rodič si veľmi dobre uvedomuje následky svojho konania, preto na utajenie zneužívania používa celú radu stratégií. Napr. neverbálna komunikácia. Zahŕňa rôzne spôsoby dotýkania sa, očný kontakt. Väčšinou zneužívajúci rodič o zneužívaní pred dieťaťom nehovorí a tvári sa, že ani neexistuje. Utajenie sexuálneho zneužívania rodič môže dosiahnuť aj vyhrázaním sa dieťaťu fyzickým násilím, ku ktorému však nepríde, pretože rodič ho využíva iba ako nástroj vyhrážania. Niekedy sa rodič dieťaťu vyhráza tým, že ak ho prezradí, skončí v detskom domove, alebo že sa matka s ním rozvedie a zostanú sami, niekedy využíva chorobu matky a dieťa presviedča o tom, že by to nemusela prežiť a že bude dieťa nenávidieť a pod. Dieťa sa samozrejme veľmi bojí separácie od rodiny, a preto tajomstvo neprezradí. Rodič niekedy dieťa motivuje na zneužívanie tým, že mu kupuje rôzne darčeky. Ako rodič totiž veľmi dobre vie, po čom dieťa túži.

Vzhľadom na vyššie uvedené aspekty je teda veľmi ťažké odhaliť sexuálne zneužívanie. K odhaleniu môže dôjsť vtedy, ak sa iná osoba stane svedkom incestu, môže to byť iný člen rodiny, najčastejšie súrodenec, ktorý býva zo zneužívaným dieťaťom v jednej izbe. Alebo môže dôjsť k telesnému poraneniu v dôsledku sexuálnej aktivity s dospelým a pri bežnom vyšetrení doktorom dôjde k odhaleniu. Niekedy si okolie dieťaťa, napr. škola všimne zmenu v správaní zneužívaného dieťaťa. Môže ísť o kresby zo sexuálnou tematikou, hranie sa na sexuálne aktivity, rozprávanie príbehov zo sexuálnou tematikou, sexuálne atakovanie

iných detí a pod. niekedy však dochádza i k vedomému prezradeniu tajomstva (Weiss, 2005, s. 107 - 110).

Sexuálne zneužívanie je vo všetkých civilizovaných spoločnostiach odmietané a sankciované. Musíme sa snažiť, aby sme odbúrali nepravdivé mýty typu: sexuálne zneužívanie detí u nás nie je prítomné, takéhoto činu sa môže dopustiť len duševne chorý človek, zneužívané deti to tragicky neprijímajú, k sexuálnemu styku dochádza iba pri priamom genitálnom kontakte.

K závažnej forme zneužitia patrí aj incest, ktorý je definovaný ako sexuálna aktivita s osobou, s ktorou nie je možné uzatvoriť manželstvo. **Incest** je teda pohlavný styk medzi blízkymi príbuznými. Najčastejšie býva zneužívaná dcéra, a to biologickým otcom, starým otcom, ujom, súrodencom. V rodine sa môže vyskytnúť i **pseudoincest**, a teda zneužitie dieťaťa novým manželským partnerom, priateľom alebo druhom. Problematika incestu a zneužívania detí sa objavila v 80 rokoch 20. stor., čo však neznamená, že nebola v spoločnosti prítomná už predtým (Vlčková, 2001, s. 84, Giddens, 2000, s. 174 – 175).

Najčastejšie k sexuálnemu násiliu dochádza v rodine. Dokonca sa zistilo, že v takejto rodine prevláda patriarchálny systém a priestor pre súkromie členov rodiny je nedostatočný, otec používal tvrdú výchovu, ktorá vyvolávala strach u členov rodiny, matky boli pasívne, deprimované, neakceptujúce sexualitu, svoje povinnosti prenášali na dcéry a dcéry, ktoré boli zneužívané boli vo väčšine prípadov najstaršie, atraktívne a mali zlý vzťah k matke (Šramová, 2003, s. 110).

Deti, ktoré nie sú dostatočne poučené o sexualite, sú mentálne, alebo inak postihnuté a teda sa nemôžu brániť, deti ktoré bývajú často doma samé alebo sú zverené do opateru iným ľuďom, ktorých rodičia poznajú len málo, alebo žijú v doplnenej rodine, či v rodine, kde matka napr. pre chorobu sexuálne nežije s partnerom sú ohrozenou skupinou pre sexuálne zneužitie (Vlčková, 2001, s. 83). Deti by sa mali vyhýbať verejným miestam ako sú výťahy a schodisko, verejné toalety, hromadná doprava, pretože tu môže dochádzať k stretnutiu s pedofilom a ten ich môže prenasledovať až domov. Avšak páchatelia pri svojich činoch zneužívajú aj verejné služby, napr. telefonujú, aby si overili osamotenosť dieťaťa, alebo telefón využívajú k obscénnym rozhovorom (Weiss, 2005, s. 83).

Podľa Malej, sexuálnymi agresormi sú ľudia degradovaní, ktorí majú nízke sebavedomie a deti sú pre nich dostupný sexuálny objekt, môžu byť tiež morálne narušení, a preto využívajú bezbrannosť detí, nemajú zábrany, dopúšťajú sa

i kriminálnych činov, ďalej sú to ľudia sexuálne nezrelí, alebo trpiaci pedofíliou (Šramová, 2004, s. 81 – 82).

Prevenia sexuálneho zneužívania predstavuje posilnenie vedomia, že ak chcem, viem sa ochrániť, ďalej nezávislosť, pohotovosť k mobilizácii ochranných mechanizmov a pocit slobody. Dieťa vedieme k úprimnosti a dôvere, treba sa rozprávať o tajomstvách v živote človeka, o ich zmysle a potrebe hovoriť. Dieťa si musí osvojiť zásady, ako napr., že sám rozhoduje o svojom tele, jeho pocity sú dôležité, dotyky sú príjemné a nepríjemné a nepríjemným veciam treba vedieť povedať nie, tajomstvá sú dobré a zlé, treba vyhľadať pomoc a pod. Wittrock k týmto zásadám pridáva právo dieťaťu určiť kto sa ho môže a kto sa nemôže dotýkať, odmietať prejavy nežnosti, ktoré sa mu nepáčia, odporovať dospelému, neprijíť dary, komukoľvek rozprávať o tajomstvách, ktoré sa mu nepáčia, volať o pomoc, dôverovať svojim pocitom (Vlčková, 2001, s. 89).

B. Šramová zistila, že deti, ktoré boli sexuálne týrané alebo zneužívané majú narušený psychosexuálny vývin, problémovú socializáciu a vážne zdravotné problémy. Odporúča, aby sa pedagogická teória a prax zamerali na vytvorenie efektívnych výchovných a vzdelávacích stratégií, ktoré sa majú stať výbavou pre učiteľov (Šramová, 2003, s. 57).

V r. 1996 sa uskutočnil v Štokholme 1. svetový kongres zameraný na tematiku komerčného sexuálneho vykorisťovania detí. **Komerčné sexuálne zneužívanie detí** (Commercial Child Sexual Abuse) bolo definované ako „použitie dieťaťa pre sexuálne účely výmenou za peniaze alebo odmenu v naturáliách medzi dieťaťom a zákazníkom, dieťaťom a sprostredkovateľom alebo dieťaťom a agentom alebo inými osobami, ktoré sa podieľajú na obchode s deťmi pre tieto účely“ (Vaníčková, 2007, s. 25). Hovorilo sa o troch formách komerčného sexuálneho zneužívania, a to detská prostitúcia, detská pornografia a obchod s deťmi, ktoré zahŕňa obchod s deťmi pre sexuálny priemysel alebo pre iné účely, ako napr. detská práca, predaj orgánov a pod. Spúšťačom sociálnopatologického správania je domáce násilie a chybná výchova. Deti takto trpiace utekajú z domova a sexom sa snažia zarobiť si na živobytie, alebo sa dostávajú do ústavnej výchovy.

V detskej prostitúcii sa podľa štúdií z roku 1988 pohybuje 500 tisíc až 1,2 milióna detí. Prostituujúce dievčatá môžeme častejšie stretnúť na ulici, pričom chlapci sú zapájaní skôr do pornografického priemyslu, kde sa ponuky predávajú

diskrétno. Ďalej sa uvádza, že až dve tretiny ľudí, ktorí sa živia prostitúciou, boli či už zo strany zákazníka, pasáka alebo sprostredkovateľa ohrození aj telesným násilím.

Na svetovom kongrese proti komerčnému sexuálnemu zneužívaniu detí z roku 1996 vymedzilo internet za najväčšie riziko šírenia pornografie (i detskej pornografie) v Európe a Severnej Amerike. V Českej tlači sa hovorí, že webové stránky, ktoré obsahujú tematiku sexu sú druhými najnavštevovanejšími! Zarážajúce je, že najväčším konzumentom pornografie je mládež. 75 % pornomagazínov a videokaziet skončí v ich rukách. Tieto fakty dokazujú, že rodičia a škola zlyhávajú v roli sexuálnej výchovy detí a tak deti hľadajú informácie tam, kde je to pre ne najľahšie dostupné. Informácie o sexualite by mali byť preto povinnou súčasťou vyučovacích osnov.

V roku 2004 sa na základných školách v 9. ročníkoch konala štúdia, ktorá dokázala, že deti sa o sexe a sexualite dozvedajú v prvom rade z filmu, televízie a videí, potom od kamarátov, z časopisov a internetu.

V dnešnej spoločnosti sa vyskytuje aj **násilie u mladých mileneckých dvojíc** (dating violence), kde prebieha mužská nadržanosť nad ženskou. Priateľ prostredníctvom kontroly, manipulácie a násilia získa vo vzťahu nadriadenosť a svoju partnerku začne ponúkať aj svojim kamarátom a neskôr i iným ľuďom. Takto sa z partnera stane kupliar a z dievčaťa prostitútky (Vaničková, 2007, s. 29 – 56).

Násilie páchané na senioroch

Pojem **ageizmus** nie je veľmi známy, avšak v našej spoločnosti sa vyskytuje. Znamená nepriateľský postoj voči starším ľuďom. Staroba môže byť symbolom pokoja a múdrosti, podnecuje úctu a vďaku. Na druhej strane ju však ľudia môžu vnímať aj opačne, a to ako obdobie, ktoré už nemôže priniesť nič nové, originálne. Násilie, ktoré sa vykonáva na senioroch môžeme rozdeliť na zanedbávanie a týranie. Takéto správanie predstavuje rôznu formu, stupeň ohrozenia a rozsah závažnosti.

O zneužívanie starého človeka ide vtedy, ak od neho žiadame niečo, čo v závislosti od zdravia alebo ekonomickej situácie nemôže zvládnuť, vyvoláva bolesť, úzkosť, ponižovanie, izoláciu, zastrasovanie, vydieranie, nelegálne hospodárenie s hotovosťou,... Zanedbávanie predstavuje nedostatok citových

vzťahov, podpory, starostlivosti. Bohužiaľ, sú známe i prípady sexuálneho zneužívania seniorov, a to hrubým spôsobom od partnera, známeho, alebo devianta.

Starostlivosť o starých ľudí často mladí prenechávajú na inštitúcie, kde sa im venujú profesionálni pracovníci. K násiliu voči seniorom však prichádza najčastejšie v rodine a páchatelmi môžu byť partner, deti či ich partneri. Motivácia týrania starších ľudí je rôzna. Tyran môže byť ako sme už spomenuli rodinný príslušník, opatrovateľ v zariadení, ktorý pociťuje pracovnú záťaž, alebo ak je opatrovateľom človek, ktorý je ľahostajný ku svojim klientom. Ak sa jedná o cudzieho človeka, môže ísť o zvýšený odpor voči starším, môže prejavovať sadistické sklony a pod.

Diagnostikovať násilie na starých ľuďoch je veľmi zložité, často uniká pozornosti, prejavy násilia bývajú zastierané oslabeným zdravotným stavom a pod.

Na to, aby sme predišli týranu, zneužívaniu a zanedbávaniu starých ľudí, je potrebné sprístupniť verejnosti viac informácií o zlom zaobchádzaní so staršími ľuďmi, o samotnom fenoméne starnutia a staroby globálne. Prevencia môže byť:

- **individuálna** – má rezervy v ekonomickej samostatnosti seniorov, dostupnosť zdravotných a sociálnych služieb, dôraznejšie sankciovanie, linka dôvery pre seniorov.
- **rodinná** - ide o snahu identifikovať rizikové rodiny, kombináciu zdravotnej a domácej starostlivosti.
- **celospoločenská resp. komunitná** – legislatívne odstránenie foriem diskriminácie, realizácia princípov OSN pre starších ľudí – nezávislosť, zúčastnenosť, sebarealizácia...

Legislatívna ochrana občanov je zaručená Trestným zákonom paragrafom 215 o týraní blízkej a zverenej osoby (Šramová, 2003, s. 48 – 52).

Násilie páchané na mužoch

Hoci niektorí ľudia tomu veľmi nechcú veriť, ale aj muži sú obeťami domáceho násilia, a vraj ženy v násilí voči svojim partnerom a deťom veľmi nezaostávajú. Avšak násilie zo strany žien je skôr jednorazové a iba málokedy vedie k ťažkej ujme na zdraví. Predpokladá sa, že muži sú vyšší, majú väčšiu silu, a tak ženy nedokážu mužovi ublížiť. Muž ale nemusí byť silnejší, napr., môže byť chorý, starý, a prihliadnuc na informáciu o psychickom týraní, sila nie je potrebná. Muži sa

k týranu hanbia priznať, pretože to podlamuje ich ego. Vedia si poradiť však i sami, ženy sú na tom horšie, pretože majú väčší problém zaradiť si na náhradné ubytovanie a majú v starostlivosti väčšinou aj dieťa (Conwayová, 2007, s. 39 – 42, Giddens, 2000, s. 177).

O tom, že násilia na mužoch sa dopúšťa len malé percento obyvateľstva, svedčí aj nedostatok organizácií zameraných na pomoc násilia týraným mužom.

Násilie páchané na ženách

Už od 70. rokov 20. stor. sa výskumy snažia odpovedať na otázku, prečo týrané ženy neopustia svojich mužov, aké sú to ženy, ktoré sa nechajú chladnokrvne biť. Nedá sa však hovoriť o konkrétnom profile týraných žien, ktorým by disponovali, a teda obeťou sa môže stať ktorákoľvek žena v akomkoľvek veku, kultúrnej úrovne či vzdelania, sociálneho, ekonomického, náboženského statusu.

OSN v roku 1993 vyhlásilo za násilie každý prejav násilia, ktorý by mohol mať, alebo má za následok telesnú, sexuálnu, duševnú ujmu, utrpenie žien a zaradilo sem i činy ako zastráňovanie, obmedzovanie slobody vo verejnom alebo súkromnom živote. Čl. 2 vyhlasuje, že násilie páchané na ženách je bitie, sexuálne zneužívanie, znásilnenie v manželstve, dokonca i obriezka. Zahrňuje však i znásilnenie, zastráňovanie a obťažovanie na pracovisku, obchod so ženami, nútenú prostitúciu a pod. (Cviková, Juráňová, 2001, s. 18 – 19). Pekinská deklarácia hovorí o násilí, ktoré sa pácha na ženách, že je to „prejav historicky nerovnoprávných mocenských vzťahov medzi ženami a mužmi, ktoré viedli k nadvláde mužov nad ženami a k diskriminácii žien a ktoré bránili ženám plne sa rozvinúť“ (Cviková, Juráňová, 2001, s. 20). Jana Cviková a Jana Juráňová (2001, s. 34) definujú násilie páchané na ženách ako „prejav verbálnej alebo fyzickej sily, donucovanie alebo deprivácia ohrozujúca život, ktoré sú zamerané na jednotlivú ženu alebo dievča a ktoré spôsobujú fyzickú alebo psychickú ujmu, poníženie alebo úmyselné obmedzovanie slobody a ktoré udržiavajú podriadenosť ženy“. Násilím na ženách teda rozumieme ovládanie obeť mužom, privedenie telesnej, sexuálnej, duševnej ujmy, ak muž núti ženu k izolácii alebo ekonomickému nedostatku, alebo také správanie, kedy muž udržiava ženu v neustálom strachu (Cviková, Juráňová, 2001, s. 20 - 35).

Násilie páchané na ženách zahrňuje niekoľko druhov agresívneho správania, ide o ekonomické týranie, izoláciu, zastrašovanie, nátlak a vyhrážky, citové týranie, využívanie detí, uplatňovanie mužských privilégií, zľahčovanie, popieranie a obviňovanie (Conwayová, 2007, s. 16 - 27).

O ekonomickom týraní hovoríme vtedy, keď násilníci nedovolia svojim obetiam pracovať, berú im príspevky na deti, rodinné úspory bez vedomia ženy. Taktiež sa môže stať, že muž odmieta svojej partnerke dať peniaze na základné hygienické potreby. Drží ju vo finančnej tiesni, oslabuje ju, a tak ho partnerka musí prosiť o peniaze keď niečo potrebuje, a teda nemôže urobiť nič bez jeho vedomia. To mu dodáva príčiny k tomu, aby muž ženu kritizoval. Ona zase nie je schopná opustiť domácnosť, pretože nemá dostatok finančných prostriedkov.

Ak sa na svojej obeti násilník dopúšťa **izolácie**, používa mnoho prostriedkov k tomu, aby svoju partnerku izoloval od priateľov, od rodiny, alebo vyhľadania akejkoľvek pomoci: odpočúva jej telefónne hovory a číta poštu, zakazuje jej zúčastniť sa rodinnej návštevy bez neho, alebo stýkať sa s priateľmi, pred jej známymi sa správa neslušne, a tak žena stráca kontakty, a taktiež jej zamedzuje, aby si budovala priateľstvá, preto sa často s'ahujú.

Tým, že je partnerka izolovaná, nedáva svojmu partnerovi príčiny k žiarlivosti, pretože je stále doma, nemôže ho podviesť ani sa stretnúť s kamarátkami, ktoré by ju mohli presvedčiť, aby konala proti jeho vôli. A tak sa žena má sústrediť len na požiadavky svojho partnera. Ak sa k izolácii pridáva aj citové týranie, muž žene opakuje, aká je neschopná, ona sa s nikým nestýka, a tak jej to nikto nemôže vyvrátiť, začína tomu veriť aj ona sama. Agresori si zvyknú odstopovať, koľko žene trvá tá-ktorá činnosť, a potom ju obeť musia plniť presne do minúty, inak budú vystavené výčitkám. Napr. ak žene trvá zaniest' dieťa do školy 10 minút, nesmie tento limit prekročiť, ani ho znížiť, aj keby ju učiteľka požiadala o rozhovor o dieťati. Môže tak u druhých vzbudiť dojem, že nemá záujem o vzdelanie svojho dieťaťa. Agresor sa snaží obeť izolovať, aby stratila akúkoľvek moc, udržiava ju v pocite bezmocnosti neustálym násilím, chvíľkovým odmeňovaním v nej vyvoláva vďačnosť, snaží sa ovládnuť ju. Sú to jeho metódy, ktoré mu umožňujú zotročiť ženu a získať tak psychickú nadvládu (Cviková, Juráňová, 2001, s. 28).

Pri **zastašovaní** agresori využívajú rôzne formy. Ženy sa tak naučia prostredníctvom jediného gesta, ktoré by si v prítomnosti iných ľudí nikto nevšimol poslúchnuť a urobiť všetko, čo si násilník praje.

K **nátlakom a vyhrážkam** patria také vyhrážky, ktoré nútia obeť správať sa v zhode s agresorom, pretože sa boja, že vyjde najavo týranie. Agresor robí nátlak na obeť napr. tak, že jej zakáže rozprávať sa s predavačom a vyhráža sa jej, že ak neposlúchne, doláme jej ruky, alebo jej zakáže zavolať políciu takým spôsobom, že sa vyhráža, že polícii povie, že deti zbila ona.

Citové týranie sa považuje za najnebezpečnejší aspekt domáceho násillia, pretože je sprevádzaný aj inými formami týrania. Môže sa prejavovať nadávaním, ktoré odľudšťuje človeka s vlastnou identitou. Ďalej môže ísť o neustále kritizovanie, kedy sa agresor vykreslí ako obeť, a to napr. pravidelnými historkami: „musím obliecť dieťa, pretože ona by to určite neurobila“. Agresor sa svojej obeti vyhráža, aby ju mohol ovládať, napr. ak budeš kričať, zabijem Ťa! Partner dokáže i sponchybňovať duševné zdravie obete tvrdením, že si týranie vymýšľa, a tým, že jej to neustále opakuje, začne ju to trýzniť a uverí tomu. Žene však jej sebadôveru a sebaúctu môže narušiť rovnakou mierou, ako v prípade fyzického útoku. Vyhrážky sa zaraďujú k zneužívaniu, a preto sa im treba brániť rovnako aktívne, ako napr. facke. Agresorovi niekedy stačí obeť dostatočne vystrašiť, v takomto prípade nemusí dôjsť k splneniu vyhrážok. Vyhrážanie je veľmi ťažké dokázať, preto by si obeť mala všetko podrobne zdokumentovať a záznamy uchovať.

Agresori zvyčajne na verejnosti pôsobia ako úplne iný človek, takže násillie je im len ťažko dokázateľné. Násilník chce často zabrániť tomu, aby ho obeť opustila aj za cenu, že do ich problému vtiahne aj deti. Hovoríme o **využívaní detí**. Obeť manipuluje slovami typu, že je zlá matka, keď rozvracia rodinu, alebo že deti budú trpieť, prípadne že ak ho opustí, ublíži deťom.

Prevláda mnoho spôsobov, ako muž dokazuje v rodine svoju **autoritu**. Napr. žena nemá ani kreditnú kartu, všetky účty sú vedené na meno agresora, a ona dostáva len malý príspevok na vedenie domácnosti. Muž dokonca rozhoduje i tom, či sa budú sťahovať a ktorú školu budú navštevovať ich deti. V takomto partnerstve je vzťah založený na stereotypoch. Žena je závislá na mužovi, a sú jej odopreté vlastné názory, prania a pod.

Technika **zľahčovania, popierania, obviňovania** posilňuje násillné správanie agresora. Agresor má tendenciu bagatelizovať násillie, ospravedľňovať sa: „čo reveš, veď šlo len o placnutie z lásky“, alebo „každý sa niekedy prestane ovládať, nerob takú paniku, o nič nejde“, pred políciou, doktorom alebo právnikom sa snaží očistiť: „modriny sa jej robia veľmi ľahko“, „klame, aby ma dostala z domu“ a pod. Agresor

sa snaží obhajovať a presvedčiť sám seba, že to, čo robí, je správne, odmieta priznať svoje správanie, a tým odmieta priznať, že majú vo vzťahu problém (Cviková, Juráňová, 2001, s. 23 - 50, Marewa, 2002, s. 49 – 76).

Ak dôjde v nejakej rodine k domácemu násiliu, okolie, alebo aj poškodená osoba si zvyknú o danej situácii myslieť veci, ktoré nie sú pravdivé. Hovoríme teda o určitých mýtoch. Často si okolie myslí, že je to problém vo vnútri rodiny, a preto sa do toho nemajú miešať. Alebo napr. že automaticky ide o rodinu problémovú. Preto, aby sa zabránilo klamlivým mýtom, rozhodli sme sa na ne poukázať v nasledujúcich riadkoch. I. Čermák znásilnenie a sexuálne obtiažovanie charakterizoval ako niečo, na čom majú ženy svoj podiel viny, a teda je jasné, že sa snaží ospravedlniť násilie (Šramová, 2003, s. 81). Zjavne nemyslel na to, čo ženy prežívajú pri takejto forme násilia.

Najčastejšie mýty o ženách sú tieto: to nie je násilie – ide iba o manželskú hádku, násilie existuje iba v problémových rodinách, násilie v rodine je súkromná záležitosť, ženy si vymýšľajú, aby získali výhody pri rozvode (napr. byt), ženy chcú byť týrané, pretože inak by opustili násilníka, ženy „provokujú“, aby došlo k násiliu alebo si násilie „zaslúžia“, ženy si samy vyberajú partnerov, ktorí ich týrajú, muži sú násilníci, lebo oni sami boli vystavení násiliu, podstatou mužského násilia je alkoholizmus, žena nebola poškodená, syndróm bitej ženy sa týka len malého percenta obyvateľstva, bité ženy sú pomätené, ženy zo strednej vrstvy sú menej bité ako chudobné ženy, biele ženy sú bité menej často, náboženská viera je prevenciou pred násilím a ochranou, bité ženy nemajú vzdelanie, majú nízku kvalifikáciu, násilník bude vždy násilníkom a bitá žena bude vždy bitá, deti potrebujú otca, násilie je spôsob riešenia konfliktov, žena by nemala prekračovať hranicu mužovej schopnosti sa ovládať, rodina sa musí zachovať aj za cenu, že sa v nej niekomu ubližuje (Šramová, 2003, s. 85 – 86).

Treba vedieť rozlíšiť hádku a násilie. Ak niektorí z manželov je fyzicky silnejší, ozbrojený, či disponuje kontrolou nad financiami, a použije to na presadenie svojich záujmov, jedná sa už o násilie. Nie je dobré zľahčovať násilie, ktoré sa pácha na ženách tým, že to budeme považovať za hádku medzi manželmi, pretože páchatelia si tak začnú myslieť, že to čo robia je normálne, nie je to až také zlé a že obeť násilia to nemusia brať tak vážne. Ženy sa často svoju pozíciu boja vyjadriť, pretože majú strach z toho, že ak vyjadria niečo iné čo si myslí muž, dôjde k násiliu. Žijú teda v neustálom strachu.

Tvrdenie, že násilie existuje iba v problémových rodinách je nesprávne, pretože násilie sa neodvíja na základe toho, do akej ekonomickej vrstvy ženy patria, akú majú kultúrnu príslušnosť, náboženstvo alebo vek. Ženy sa boja oznámiť násilie preto, že si uvedomujú možné následky, ktoré môžu nastať, ako napr. to, že manžel príde o zamestnanie, že sa o tom dozvie širšia rodina, a staršie ženy sa boja začať nový život, pretože si myslia, že majú menšie šance. Tento dojem, že násilie sa vyskytuje iba v problémových rodinách prevláda preto, že v niektorých spoločenských skupinách sa násilie utajuje viac.

Násilie nie je záležitosťou súkromnou, ale i štátnou, pretože trestné činy sú trestané podľa zákonov. Nezáleží na tom, či sa vyskytujú v rodine alebo mimo nej (Šramová, 2001, s. 82). Veľkú časť násilia tvoria oficiálne delikty, a za tie je človek stíhaný štátom (Cviková, Jurinová, 2001, s. 58).

Nie je pravda, že ženy si vymýšľajú, aby získali výhody pri rozvoze, ako napr. byt. To však nie je úplne vylúčené, ale je známe, že ženy častejšie zatajujú, ako by prehánali a vymýšľali si.

Ženy sa najprv pokúšajú násilie vyriešiť samé, a zmeniť situáciu, a až keď im zlyhajú všetky pokusy, obrátia sa na inštitúcie. Stáva sa, že ženy bývajú svojimi mužmi natoľko kontrolované, že sa boja niekomu vyrozprávať. Často sú aj finančne alebo citovo od mužov závislé, a tak je pre ne jediným riešením znášať utrpenie. Je malé množstvo žien, ktorým sa podarí od svojho manžela odlúčiť. Podľa R. Eggera zostávajú ženy so svojimi mužmi vo vzťahu aj napriek násiliu preto, že sa nepatrí odísť, nemajú kam ísť, nemajú peniaze, podporu, majú strach, že partnera uväznia, dúfajú, že muž sa zmení, a tiež kvôli okoliu, ktoré ženy obviňuje a stavia do pozície vinnej. Vinníkmi, prečo k odlúčeniu žien od svojich partnerov nedochádza častejšie, môže zákonodarstvo, ekonomická situácia žien, starostlivosť o deti a pod. (Šramová, 2003, s. 82 – 83).

Muži sa snažia preniesť zodpovednosť za násilie na obeť tým, že tvrdia, že ženy „provokujú“, aby došlo k násiliu alebo si násilie „zaslúžia“. Tým, že budeme násilie považovať za problém individuálny, snažíme sa ochrániť samých seba – mne sa to nemôže stať, tak sa to nestane ani jej, ani nikomu môjmu blízkemu. Je to obranný mechanizmus, ktorý sa prirodzene objavuje.

Mýt, že ženy si samy vyberajú partnerov, ktorí ich týrajú zjavne predstavuje to, že sú ženy, ktorým sa páči hrubosť a sexuálne ich vzrušuje (masochizmus), pretože inak by od muža odišli. Nie je to pravda, pretože žiadna žena si nepraje byť

bitá, znásilnená... Tyrani násilné prostriedky bohužiaľ, nepoužívajú na začiatku vzťahu. K týmto prejavom sa dostávajú časom, kedy sa z ochrancu stáva kontrolór, zo zaľúbeného muža žiarlivý a myslí si, že má právo na ženu a na jej telo.

Podľa R. Eggera sa u násilníckych mužov dajú rozpoznať dve veci. V prvom rade môže ísť o fakt, že mu chýbala pozitívne vnímaná postava otca (ten bol buď neprítomný, alebo násilnícky) a v druhom prípade bola prítomná patriarchálna štruktúra rodiny (muž je hlava rodiny). Tieto dva fakty zabraňujú mužom vytvoriť si vlastnú mužskú identitu. To, čo v takýchto rodinách vidíme, je vývin ľudského muža, ktorý má svoje slabé stránky, pripúšťa city, a dáva ich najavo. Je mýtom i domnienka, že muži svoje ženy týrajú preto, lebo inak svoje city prejaviť nevedia. Nie je však pravidlom, že bludný kruh násilia musí pokračovať (Cviková, Jurinová, 2001, s. 59).

Alkohol k násiliu môže prispievať, ale nie je jeho príčinou. Alkohol môže byť považovaný ako ochránenie muža pred zodpovednosťou za skutky, ktoré vykonal, a ako ospravedlnenie správania, ktoré by inak nebolo akceptované.

Agresor sa zvykne obhajovať aj tým, že hovorí, že žena nebola poškodená. Ale to, že žena už nebola panna, nemala na tele modriny, odreniny, alebo iné zranenia neznamená, že neutrpela traumy (Šramová, 2001, s. 83 – 86).

Tak, ako existujú už spomínané mýty o násilí páchanom na ženách, existujú aj **fakty o násilí páchanom na ženách**. Heise, L. L., Pitanguy, J., Germain, A. poskytujú prehľad poznatkov o násilí páchanom na ženách a fakty, ktoré ho potvrdzujú sú, že ženy sú najviac ohrozované mužmi, ktorých poznajú, rodovo podmienené násilie sa vyskytuje vo všetkých sociálno-ekonomických skupinách, násilie v rodine je rovnako nebezpečné ako prepadnutie, aj ženy sa dopúšťajú násilia, avšak muži spáchajú väčšinu násilia, ktoré vedie k zraneniu.

Ženy a dievčatá sú najčastejšie vystavené násiliu doma. Každá piata až desiatu žena je obeťou násilia, pácha ho teda manžel, partner, či iný člen rodiny. Čo sa týka problému domáceho násilia na Slovensku, najčastejšie je obeťou žena a agresorom manžel, a najmenej pozornosti sa venuje týraným a bitým ženám, pričom sa i menej koná proti domácemu násiliu na ženách a tak majú nedostatočnú ochranu.

Štúdie síce poukazujú na to, že násilie sa častejšie prejavuje v rodinách chudobných a robotníckych, ale neustále sa potvrdzuje, že sa vyskytuje i v dobre situovaných rodinách a vzdelaných. Hoci je to percento nižšie, netreba ho zanedbať.

E. Sopková tvrdí, že 90 až 95 % násilia v domácnosti je páchaných na ženách (Šramová, 2003, s. 86 - 87).

Tak, ako sme už spomínali nepravdivé mýty, ktoré kolujú o násilí, chceme poukázať aj na reči, ktoré sú pravdivé. Tieto fakty, hoci sa nám zdajú neuveriteľné, sú naozaj prítomné. Ženy totiž majú tendenciu sa voči násiliu, ktoré sa na nich pácha obraňovať svojším spôsobom. Ide o prejavy, ako sú napr. ja som na vine, rozplývanie sa v druhom, žena si idealizuje muža a chce byť súčasťou jeho veľkosti, každú druhú ženu partner napadol po prvýkrát v prvom roku manželstva, a každú štrnástu ešte pred manželským zväzkom, až tri ženy z piatich fyzické násilie prežívajú už viac ako päť rokov, až tri ženy z piatich bije manžel minimálne raz do mesiaca, každú tretiu ženu manžel bije každý deň, alebo viackrát do týždňa, až v troch rodinách zo štyroch bije partner svoju ženu pred deťmi, jeden muž z troch bije aj svoju ženu, aj deti, každú siedmu ženu partner napadol i počas jej gravidity, ani nie jedna žena zo štyroch bitých žien sa s mužom, ktorí ju bije rozviedla, a iba jedna z dvoch bitých žien sa rozviedla až po desiatich rokoch manželstva, iba jedna z troch žien, ktoré sa rozviedli pre násilie zo strany partnera býva po rozvode oddelene od neho, všetky ženy, ktoré sa rozviedli s násilníkom a bývajú s ním v jednej domácnosti i po rozvode, naďalej partner bije (Cviková, Juráňová, 2001, s. 55 – 56).

Ženy majú tendenciu hľadať dôvody vzniku násilia v sebe. Mnoho žien si myslí, že ak zmení svoje správanie, tak sa zmení i správanie agresora. Ženy si myslia, že urobili niečo, prečo sa ich muž nahneval. Napr. si vyčítajú, že keby stihli upratať a dať deti spať ešte skôr, ako sa vráti domov ich muž, nebol by taký nahnevaný, alebo si myslia, že keby neboli také hlúpe, muž by sa na ne pozeral inak. Tieto predstavy žien sú však ovplyvnené tým, čo im agresor neustále pripomína. Zmeniť svoje správanie je akási ilúzia žien, nie je preto správne vzťahnúť všetku vinu za zaniknutý vzťah na seba. Významnú úlohu v takýchto prípadoch zohráva mužova stratégia, kedy hovorí žene, aká je neschopná a pod. Niektoré ženy sa hanbia za to, čo sa im stalo, nechcú o tom hovoriť, hlavne ak sa jedná o sexuálne zneužívanie. Žene sa dá pomôcť až keď o svojich problémoch začne hovoriť (Conwayová, 2007, s. 33 – 34, 46).

Ďalším faktom o násilí páchanom na ženách je ideál veľkej lásky, ktorý predstavuje skutočnosť, aby žena existovala len pre muža a naopak. Nie je to však zvládnuteľné. V súčasnosti je veľmi aktuálna téma, či sa manželka rozhodne pre

rodinu, alebo kariéru. Realita je však krutá – žena v domácnosti musí počítať s faktom, že po rozvode sa z nej môže stať sociálny prípad. Vo väčšine prípadov žena zarába menej peňazí ako muž, a preto je pre ňu náročnejšie, ak má sama finančne zabezpečiť chod domácnosti, splácať prípadné hypotéky, nájom a pod. (Šramová, 2003, s. 90).

1.1.7 Násilie páchané na deťoch

J. Ringel ako prvý poukázal na existenciu násilia na dieťaťati. Poukázal nielen na výskyt týrania, ale aj na jeho dôsledky a náročnosť riešenia tohto problému. Hovorí o týraní detí ako o závažnom, celosvetovom, sociálnom, spoločenskom, výchovnom, psychologickom, psychiatrickom a morálno-etickom probléme (Vlčková, 2001, s. 9). Týranie detí môže byť súčasťou domáceho násilia a môžeme ho definovať ako akékoľvek násilie, kedy je obeť aj páchatel' v osobnom vzťahu, a samozrejme, k násiliu dochádza v prostredí domácom. Zahrňujeme sem teda „násilie voči deťom, násilie medzi súrodencami, dokonca aj násilné správanie detí voči rodičom...“ (Fuchsová, 2008, s. 11). Úmyselné poškodenie dieťaťa vplyvom krutého zaobchádzania nazývame NAI (non-accidental injuries). Dunovský, Dytrych a Matějček hovoria o prítomnosti aktívneho telesného týrania (útok na dieťa) a pasívneho týrania. Aktívne spôsobuje poranenie, alebo smrť. Pasívne je spojené zo zanedbávaním, nedostatočným uspokojovaním základných potrieb, následkom môže byť vývinová retardácia dieťaťa. Pasívne násilie je aj odmietanie zdravotnej starostlivosti z dôvodu príslušnosti k nejakej sekte, alebo podcenenie príznakov choroby, alebo rodičia zámerne lekára nevyhľadajú, pretože sa boja, že odhalí týranie na dieťaťati, ktorého sa dopustili (Šramová, 2004, s. 61 – 64). Týranie postihuje deti najčastejšie vo veku 2-5 rokov a pretrváva do mladšieho školského veku. Takéto dieťa sa nevie brániť ani ujsť. O svojom utrpení nevie, alebo nechce hovoriť, pretože sa bojí potrestania. M. Šebek hovorí o identifikácii sa s agresorom, čo vnímame ako obranu dieťaťa proti jeho bezmocnosti. Stáva sa útočníkom, pretože jeho pozícia je silnejšia ako obeť (Vlčková, 2001, s. 57). Keď dieťa dospeje do obdobia puberty, fyzické týranie sa premieňa na psychické, vzhľadom na to, že fyzickému týraniu by sa mohlo dokázať ubrániť. Dieťa vníma svet podľa toho, v akom rodinnom prostredí

vyrastalo. Ak v rodine prevláda chladná atmosféra, dieťa tak bude vnímať aj okolitý svet, teda ako niečo nebezpečné (Šramová, 2003, s. 108).

Ak je na dieťati prevádzané týranie, môžeme to spozorovať na jeho správaní: bolesť, rany, odreniny, zvýšená úzkosť, porucha reči, znížené sebahodnotenie, vyhýbavé správanie, strata kamarátov a sociálna izolácia, rozladenosť dieťaťa pred návratom domov, úteky z domu, záškoláctvo, zhoršený prospech v škole, strach dieťaťa, že sa pomýli, že dostane zlú známku v škole, strach z istej osoby, rôzne somatické prejavy, agresívne správanie, pokus o samovraždu, užívanie alkoholu, drog, (Vaničková, 2004, s. 41 – 42, Typické zmeny správania dieťaťa, 2007, <http://www.syndromcan.estranky.cz>). Zmenám správania dieťaťa v dôsledku týrania sa podrobnejšie budeme venovať v kapitole 3 Dôsledky týrania na obeť násilia.

K rizikovým faktorom, ktoré nám môžu prezradiť, že dieťa je v rodine zanedbávané sú: strata buď jedného z rodičov, alebo oboch, nízka sociálna a ekonomická úroveň, závislosť rodiča na drogách, mentálna retardácia rodičov, citová nezrelosť rodičov, ak rodič trpí duševnou poruchou, ťažké zdravotné postihnutie rodičov, výskyt nejakého postihnutia, napr. slepota a pod., prítomnosť veľkého počtu detí v rodine, nevhodná bytová situácia, promiskuitnosť, ak rodičia venujú svoj čas iba práci, rodiny niektorých etnických skupín, rodiny emigrantov alebo utečencov, rodiny, kde sa rodičia správajú impulzívne, agresívne, alebo majú nízke vzdelanie (Fuchsová, 2008, s. 11 – 22, Šramová, 2003, s. 111 - 112).

Násilie páchané na deťoch môžeme rozdeliť na fyzické, emočné, psychické, sexuálne, sociálne, ekonomické, zanedbávanie.

Fyzické (telesné) týranie sa spája s menom H. Kempe, ktorý ho popísal ako prvý, a označil ho ako syndróm bitého dieťaťa. Telesné týranie je nepriateľské konanie proti dieťaťu, predstavuje krutý prístup k nemu, ktorý ohrozuje jeho telesné a duševné zdravie, niekedy aj jeho existenciu. Zahŕňa rôzne drastické formy, ktoré sú považované za násilné: bitie päsťami, predmetmi, strkanie, škrtenie, kopanie, búchanie hlavy o stenu, trhanie vlasov, topenie, dusenie, pálenie, spútavanie, bodanie, ohrozovanie, zraňovanie, hádzanie dieťaťa do postieľky, odopieranie stravy, zanedbanie hygieny, pokus o vraždu a pod. Stopy po násilí sú viditeľné – odreniny, modriny, pomliaždeniny, krvácanie, fraktúra, popáleniny,... preto je veľmi jednoduché usvedčiť páchatel'a. Ďalej však zahrňuje aj menej obvyklé činy, ako napr. zviazanie a spútanie, mierenie zbraňou, dieťa nehybne sedí a násilník naň

pľuje, prinútenie požívania drog, hasenie cigariet na koži (Šramová, 2003, s. 109). Fyzické (telesné) týranie spôsobuje dieťaťu neospravedlniteľné utrpenie. Zdravotná komisia Rady Európy definuje telesné týranie ako telesné ublíženie dieťaťu alebo jeho vedomému nezabráneniu. Vaníčková, Provazníková charakterizujú telesné týranie ako bitie dieťaťa predmetom na citlivú časť tela, alebo také bitie, po ktorom zostávajú viditeľné stopy. Kongres USA v zákone Family Service Act zase definuje telesné týranie detí ako ublíženie dieťaťu pod 18 rokov zo strany osoby, ktorá je zodpovedná za jeho dobro. Telesné týranie považujeme za dôsledok neschopnosti rodičov a nezájmu vychovávať dieťa (Vlčková, 2001, s. 48 – 57).

Emočné (psychické) násilie predstavuje citové vydieranie, upieranie lásky, pozornosti, vyhrážanie sa odchodom z domu a pod. Je označované i ako psychická deprivácia (emočná zanedbanosť), ide teda o dlhodobé neuspokojenie emočnej potreby, je to stav, kedy človek nemá príležitosť uspokojiť svoje základné potreby (Šramová, 2003, s. 109). Musíme si uvedomiť, že hoci dieťa nemá viditeľné stopy zanechané na tele, aj tak môže veľmi trpieť. Pri definovaní psychického násilia sa nám vyskytujú problémy, pretože nezanecháva telesné poranenia, je prítomné aj ako neúmyselné konanie, nemusí byť vždy úmyselné, zväčša sa vyskytuje pri sprevádzaní iných foriem násilia. Vzhľadom na to, že nie sú prítomné poranenia na fyzickom tele dieťaťa, musíme si všímať jeho psychiku, prítomné sú depresie a úzkosť, pokusy o samovraždu, čo môžeme vnímať ako pokus o volanie o pomoc. Podľa Mufsonovej a Kranzovej je emočné násilie zlé zaobchádzanie s dieťaťom mladším ako 18 rokov zo strany osoby zodpovednej za jeho dobro. Táto definícia podľa nášho názoru nie je výstižná, preto na porovnanie ponúkame definíciu Zdravotnej komisie Rady Európy, ktorá uvádza, že ide o „negatívny vplyv na citový vývoj dieťaťa a jeho správanie“ (Vlčková, 2001, s. 60). V definícii O. Matouška a uvádza úplný citový chlad voči dieťaťu. Psychické násilie poškodzuje sebachápanie, sebahodnotenie dieťaťa, znižuje jeho sebavedomie, narúša vzťah k ľuďom. Garbarin hovorí o piatich základných formách psychického týrania, a to odmietanie (rodičia odmietajú svoje dieťa, dávajú mu plniť náročné úlohy), izolácia (vyskytuje sa v dôsledku nespokojnosti rodičov za dosiahnuté výsledky dieťaťa), terorizovanie (vyhrážanie sa zabitím, opustením), ignorovanie dieťaťa a korupcia (zneužitie dieťaťa voči druhému, jeho podplácanie). Ak hovoríme o verbálnej agresii, máme na mysli nadávky, pomenovávanie dieťaťa ponižujúcimi menami, podceňovanie a zosmiešňovanie. Vyhováranie sa rodičov na dobrú výchovu, že ide

len o podporovanie dieťaťa k lepším výkonom nazývame aj „**čiernou pedagogikou**“. Takýto prístup ľudia označujú za pozitívny a zakrýva sa tak krutosť vo vzťahu k dieťaťu. V spoločnosti sa môžeme stretnúť i s názorom, že dieťa nebolo psychicky týrané, iba nespravodlivo ohodnotené. Treba však vidieť do veci hlbšie, pretože psychické týranie nie je jednorazový akt, ale spôsobuje ho kumulovanie a nárast intenzity (Vlčková, 2001, s. 59 – 63).

U Gerbarína sa stretávame s definíciou **psychického týrania detí**, o ktorom hovorí, že je to útok dospelého človeka na psychický vývoj dieťaťa. Má viacero foriem: odmietanie dieťaťa, izolácia, terorizovanie, ignorovanie, korupcia, zastráňovanie v súkromí, urážanie, ponižovanie, vyhrážanie. Psychické násilie je len ťažko diagnostikovateľné. Na to, aby bolo dieťa psychicky týrané, nemusí byť terčom útoku dospelého, ale napr. za trest je nútené pozeráť sa na to, ako sa ubližuje inému členovi rodiny, alebo obľúbenému zvieratku, či inej veci. U týraných detí sa stretávame z vysokou schopnosťou rozpoznať napr. intonáciu hlasu, pohľad, gesto, pohyby rodiča, ktoré signalizujú hnev u rodičov. Deti na tieto signály zvyknú reagovať tak, že sa stávajú nenápadnými, aby na seba nepútali pozornosť a pritom zaujmú obrannú pozíciu – schúlia sa do kľbka (Šramová, 2003, s. 55).

Sexuálne zneužívanie dieťaťa (CSA – Child Sexual abuse) je prinútenie k pohlavnému alebo análnemu styku, prinútenie k pohlavnému styku v prítomnosti iných ľudí, znásilnenie, incest, sexuálne zneužívanie detí na komerčné účely – detská prostitúcia, pornografia. Sexuálne násilie delíme na dotykové (kontaktné), kedy dochádza k pohlavnému kontaktu (hľadanie prs alebo pohlavných orgánov dieťaťa a pod.) a bezdotykové, pri ktorom nedochádza k sexuálnemu kontaktu (predvádzanie nahoty pre fotografie, video, zúčastňovanie sa sexuálnych aktivít). Sexuálne násilie sa týka 2,5 krát viac dievčenského než chlapčenského pohlavia. Najohrozenejšie je obdobie medzi 8. až 12. rokom života dieťaťa. Podľa Feldmana a kol. je až 28 % detí takto zneužívaných, a len málo prípadov je odhalených (Šramová, 2003, s. 109). Podľa policajných štatistík je až vyše 500 detí pohlavne zneužívaných.

Sociálne násilie je využívanie moci dospelaj osoby nad dieťaťom, zakázanie dieťaťu stykať sa s kamarátmi, kontrolovanie telefonických hovorov dieťaťa.

Pri ekonomickom násilí ide o donucovanie k platenej práci, dieťa využívajú ako lacnú pracovnú silu, nechávajú ho prosieť o peniaze.

Zanedbávanie (Child neglect) môžeme zaradiť do najčastejšie sa objavujúcich foriem násilia páchaného na deťoch. Znamená neposkytovanie

starostlivosti (výživa, ošatenie, hygiena, lekárska starostlivosť...), nedostatočný dohľad, odmietanie lekárskeho zákroku z dôvodu napr. náboženského presvedčenia – rodič môže byť členom sekty, ktorá daný zákrok nepovoľuje, opustenie dieťaťa alebo vzdialenie sa od neho, vystavenie nebezpečenstvu v domácnosti, zanedbávanie vzdelávania, hygieny bývania. Zanedbávanie dieťaťa je aj to, ak rodič nedbá na pravidelnú školskú dochádzku dieťaťa, a tak začne psychicky zaostávať vo vývine. Funkčnosť rodiny narúša zväčša alkoholová alebo drogová závislosť rodiča, kriminalita, promiskuitné vzťahy a rôzne prejavy duševne chorého rodiča. Ak deti nie sú stimulované kultúrnymi a spoločenskými vzorcami hovoríme o kultúrnej deprivácii. Psychická deprivácia je dlhodobé neuspokojenie emočnej potreby dieťaťa. Dieťa sa tak prejavuje retardáciou psychomotoriky, rečového prejavu, nemá dostatočne osvojené sociálne spôsobilosti, má problémy z nadväzovaním kontaktov a trpí nevyrovnanosťou emocionálnych prejavov. Na jednej strane sa snaží upútať na seba, na druhej strane je pasívne. Psychická deprivácia môže viesť k nadmernému užívaniu drog, alkoholu. Podľa Zdravotnej komisie Rady Európy zanedbávanie spôsobuje zaostávanie telesného, psychického a emocionálneho vývoja dieťaťa. Pri prevencii takéhoto druhu násilia je potrebné zamerať pozornosť na výchovu mladých ľudí k manželstvu a rodičovstvu (Šramová, 2003, s. 55, Vlčková, 2001, s. 65 - 72). Zanedbávané dieťa žije v prostredí, ktoré je nepodnetné, narúša sa tak jeho telesný a psychický vývin. Obvykle sa vyskytuje v rodinách, kde je nízka socioekonomická úroveň (Šramová, 2004, s. 7, 68 - 69).

1.1.8 Zvláštne formy CAN

Týranie, zneužívanie a zanedbávanie dieťaťa nie je v našich rodinách nová skutočnosť - je tu prítomná od začiatku našej existencie - iba sa zvýšila miera citlivosti na tento problém. Kedysi totiž týrané, zneužívané a zanedbávané dieťa bolo súčasťou kultúry spoločnosti, štýlu života, ustáleného systému hodnôt, a takéto metódy výchovy boli akceptované (Vlčková, 2001, s. 14). Podľa Dunovského pojem týranie dieťaťa zahŕňa všetky formy ubližovania na dieťati, ktoré sa nazývajú **syndróm CAN** (Child Abuse and Neglect), a teda ide o „akékoľvek nenáhodné, preventabilné, vedomé (prípadne i nevedomé) správanie rodiča, vychovávateľa či inej osoby voči dieťaťu, ktoré je v danej spoločnosti neprijateľné alebo odmietané

a ktoré poškodzuje telesný, duševný i spoločenský stav a vývoj dieťaťa, prípadne spôsobuje jeho smrť“ (Fuchsová, 2008, s. 17). Syndróm CAN zahŕňa fyzické ubližovanie, zlé zaobchádzanie s dieťaťom, sexuálne zneužívanie, zanedbávanie, prípadne aj smrť dieťaťa (Šramová, 2004, s. 13).

Deti, ktoré patria do rizikovej skupiny CAN sú deti, ktorých správanie je sociálnemu okoliu nezrozumiteľné. Nie je ľahké zvládnuť správanie takýchto detí, a usmerniť ich. Ďalej sú to deti, ktoré vyčerpávajú svojich vychovávateľov. Patria sem deti nepokojné, náladové, nesústredené, deti dráždivé, hnevajúce, plačlivé z iných príčin, napr. deti vyčerpané psychickou záťažou, deti, ktoré majú znížené intelektové schopnosti, zvyčajne neprospievajú v škole, nezapadajú do bežného očakávania rodičov. Sú to deti s poruchami učenia, málo aktívne, deti s mentálnou retardáciou, ktoré prinášajú rodičom pocity sklamaní a tým vyvolávajú agresívne postoje rodičov. Jedny z ťažkostí, ktoré sa u týraných, zneužívaných, zanedbávaných detí vyskytujú, sú agresívne prejavy správania, neefektívne spôsoby komunikácie a sebakpresadenie detí (Šramová, 2003, str. 8, 59).

V rámci CAN sa môžeme stretnúť i zo **systemovým týraním, ktoré je nazývané aj druhotné ponižovanie, alebo sekundárna viktimizácia**. Spôsobujú ho inštitúcie, ktoré majú pomáhať a ochraňovať deti, rodinu. Prejavuje sa tým, že dieťaťu je odopreté právo na informácie, na vypočutie, je neprávom oddelené od rodičov, je traumatizované necitlivými a hlavne opakujúcimi sa lekáorskými prehliadkami, je vystavené traume v kontakte so súdom. K systemovému týraníu dochádza najčastejšie pri vyšetovaní a dokazovaní týrania alebo zneužívaní dieťaťa. A tak sa môže ľahko stať, že dieťaťu ochrana pred týraním a zneužívaním spôsobí ešte väčšiu traumu než malo doteraz. Aby sa takémuto druhu týrania zabránilo, musí byť koordinácia práce všetkých zložiek prítomných na riešení prípadu. Cieľom by malo byť správne identifikovať týranie, vytvoriť podmienky pre dieťa, aby nemuselo absolvovať viac vyšetrení, zmierňovať už prítomnú traumu, monitorovať rodinné prostredie po skončení prípadu, zastupovať dieťa na súde, pomôcť rodine vytvoriť si zdravé rodinné zázemie, zabezpečiť terapiu (Vlčková, 2001, s. 90 -91). Konkrétne formy sekundárnej viktimizácie sú napr. ak výpoveď obeť je spochybňovaná, výpoveď je opakovane robená pred rôznymi subjektmi, agresor počas vyšetovania zostáva s obeťou, ak je dieťa neprávom odtrhnuté od rodičov, umiestnené do detského domova (Šramová, 2004, s. 86).

V našej spoločnosti sú prítomné aj tzv. zvláštne formy týrania a zneužívania detí, ako napr. organizované zneužívanie a Múnychhausenov syndróm by proxy, sexuálny turizmus, kultúrne zvyky ako forma násilia.

Organizované zneužívanie (organized abuse) predstavuje sexuálne zneužívanie detí na komerčné účely, únosy detí, vraždy detí na predaj ich orgánov, zneužívanie detí napr. na dílerskú činnosť, detská pornografia, detská prostitúcia a pod. Niekedy i v modernej spoločnosti na základe nepriaznivých životných podmienok, ako napr. chudoba, migrácia, nedostatok vzdelania, nezodpovednosť rodičov a ľahkomyselnosť detí utekajúcich z rodín hľadajúc nezávislosť a dobrodružstvo, pričom si neuvedomujú možné riziká, môže prispieť k uľahčeniu organizovaného zneužívania. Organizované týranie a zneužívanie má spoločnú črtu, a to, že dieťa sa stáva tovarom. Organizované zneužívanie sa vykonáva najčastejšie v extrafamiliálnom prostredí, ale nie je výnimkou, ak dieťa ponúknu rodičia napr. k prostitúcii, aby zabezpečili prežitie ostatných členov rodiny (A: Šramová, 2004, s. 88).

Múnychhausenov syndróm v zastúpení (by proxy) po prvý krát pomenoval internista Richard Asper podľa nemeckého baróna Múnychhausena, a označil ním ľudí, ktorí si vymýšľajú, že trpia chorobami, ktoré nemajú. Ľudia trpiaci týmto syndrómom chcú získať pozornosť lekára a jeho starostlivosť. Ide teda o úmyselné vymýšľanie si, predstieranie chorôb a podriadenie sa rôznym vyšetreniam. V prípade detí poruchy predostierajú rodičia, preto sa tento syndróm nazýva „v zastúpení“. U dospievajúcich detí sa prejavuje aj sebapoškodzovaním (Podivné duševné syndrómy, 2007, <http://magazin.atlas.sk>, Šramová, 2004, s. 84 - 85). Ten, kto spôsobuje dieťaťu bolesť v tomto prípade sú zväčša rodičia (matka). Majú predstavu o chorobe dieťaťa, a preto ho opakovane podriaďujú rôznym vyšetreniam, často bolestivým, chirurgickým postupom, a vyžadujú si hospitalizáciu. Spôsobujú tak dieťaťu bolesť nielen fyzickú, ale aj duševnú. J. Marten Múnychhausenov syndróm by proxy charakterizoval črtami ako predstieranie či vyvolávanie ochorenia, ktoré nie sú v súlade z bežnými stavmi choroby, výskyt vyšetrení, ktoré sú spojené s hospitalizáciou dieťaťa, široký rozsah zdravotníckych informácií matky z dôvodu jej zamestnania, napr. zdravotná sestra. Patria sem aj úmyselné otravy detí, podávanie nevhodných liekov, zdraviu škodlivých prostriedkov, ktoré môžu ohroziť aj život dieťaťa (Vlčková, 2001, s. 93 – 101).

V civilizovaných krajinách sú **zvyky**, ktoré dieťaťu neprospievajú odmietané a sankciované, avšak existujú spoločnosti, napr. v oblasti afrického a ázijského kontinentu, kde sú uplatňované také zvyky, ktoré dieťaťu škodia, mrzačia ho či už na tele, alebo na duši. Môžeme hovoriť napr. o uprednostňovaní dievčat pred chlapcami, čo znamená, že môže dochádzať k zníženiu potravy pre ženské pohlavie, horšej starostlivosti. Rovnako závažným problémom sú aj mutilácia (mrzačenie) genitálií a detské svadby. Ženská obriezka je termín, ktorý sa používa na úkony, ako sú odstránenie klitorisu, odstránenie ostatných častí genitálií, čoho následkami sú vážne zdravotné problémy, ako krvácanie, otrava krvi, infekcie, neodtekanie moču. Tieto problémy sprevádzajú dievčatá aj celý zvyšok života. Zmyslom tohto aktu je zachovanie si panenstva, pretože muž si nevezme za ženu „nečistú dievča“. Pred takouto formou nie je uchránená ani Európa, hoci väčšina žije v Afrike, Ázii. Dievčatá sa potom vo veľmi mladom veku vydávajú, a to za starších mužov. Takto dievčatá musia pohlavne žiť a rodiť deti ešte skôr, ako sa ich pohlavné orgány plne rozvinú. Ich život je tak plný žiaľu, bolesti, ale aj napriek tomu je táto forma zvyku predávaná z generácie na generáciu (Vlčková, 2001, s. 101 – 103).

1.2 Rizikové faktory vedúce k domácejmu násiliu

Rizikových faktorov, ktoré vedú k domácejmu násiliu je veľa. V. Hrdličková hovorí, že existuje mnoho spoločensko-ekonomických faktorov, ktoré vplyvajú na vznik násilia. Je to napr. obmedzenie životného priestoru, slobody jednotlivca, nároky školy a spoločnosti, ktoré sú kladené na jednotlivca a v neposlednom rade obavy ohľadom zamestnania. H. Agathonosová k nim priraduje utečencov, nezamestnanosť, rasizmus, vojny, drogy, meniaci sa životný štýl a zvyky. Tieto faktory vyvolávajú riziko domáceho násilia (Vlčková, 2001, s. 104 – 105).

Psychológovia považujú za hlavné príčiny domáceho násilia transgeneračný proces, toleranciu násilia vzniknutú na základe stereotypov, tabuizáciu násilia, nedostatočné právne povedomie obetí, legislatívne nedostatky, nízke postavenie žien v spoločnosti, ekonomickú závislosť žien od mužov, bytové problémy, prítomnosť rozvodu v rodine a pod. Za najhoršiu príčinu považujú transgeneračný proces, preberanie násilných vzorov (Na koho sa môžu obeť násilia páchaného na ženách obrátiť, 2010, <http://www.rovnostsanci.sk>).

K rizikám, ktoré vedú k domácemu násiliu, môže prispievať i fakt, že žijeme v spoločnosti, ktorá niekedy násilie prehliada, alebo dokonca podporuje. Chlapci vyrastajú s násilníkymi predmetmi, napr. pištoľ. Preto ak sa chlapec dostane do konfliktu vie, že má bojovať za svoje práva, a keď neobráni dievča, bude považovaný za slabého. Násilné správanie môže byť naučené. V televízii môžeme sledovať obrazy z vojny, násilné športy a pod. Čím viac násilia vidí človek v televízií, tým väčší strach má z okolitého sveta (Conwayová, 2007, s. 48 - 50). Tomuto aspektu sa budeme bližšie venovať v kapitole 2.2.2 Vplyv médií na agresivitu u detí.

Dunovský, Bentovim rizikové faktory rozdeľujú do skupín na rizikové faktory na strane rodiča, rizikové faktory na strane dieťaťa a rizikové faktory na strane spoločnosti (Šramová, 2004, s. 36 - 54).

Pri **rizikových faktoroch na strane rodiča** sa v prvom rade všíma, či k násiliu voči dieťaťu nedošlo na základe psychickej poruchy rodiča, teda, či nebol spôsobený psychoreaktívnymi stavmi agresora, pôsobením stresu, traumy. K týraniu dieťaťa môže prispieť aj to, ak rodič trpí paranoiou (rôzne bludné presvedčenia). Psychopatia, schizofrénia, laktačná psychóza (môže sa prejaviť u matky tesne po pôrode) taktiež patrí k vysoko rizikovým faktorom. Ak rodič trpí mániodepresívnou psychózou, má depresívnu náladu, pomalé myslenie, poruchy spánku, nízke sebavedomie, uvažuje skôr negatívne ako pozitívne, môže dôjsť k ohrozeniu dieťaťa. Mentálna retardácia tiež spôsobuje, že dieťa býva zanedbávané, nie sú uspokojované jeho základné životné potreby a je ohrozený pocit jeho bezpečia a istoty. Drogová závislosť rodiča vedie k nezodpovednosti, ľahostajnosti voči dieťaťu. K rizikovému faktoru, ktorý vplyva na domáce násilie môžeme považovať aj alkohol. Agresor sa pri páchaní domáceho násilia zvykne vyhovárať na požitie alkoholu, a to tak, že tvrdí, že keby bol triezvy, nikdy by to neurobil. Nedá sa ale priamo povedať, že príčinou domáceho násilia je alkohol. Je to väčšinou iba výhovorka. Pravda je totiž taká, že ak má muž problémy s alkoholom, môže svoju ženu biť aj keď alkohol neužil. Alkohol mu len pomáha zahodiť zábrany a dáva mu ľahší prechod k násiliu. Muži sa zvyknú vyhovárať i na to, že si zo svojou ženou môžu robiť, čo sa im zachce (Conwayová, 2007, s. 48 – 50).

Ak je rodič citovo nezrelý, dieťa uňho nenachádza bezpečie. Nízky vek rodiča súvisí s jeho nevypelostťou, nezrelosťou, z čoho nakoniec vyplýva, že má nedostatočné životné skúsenosti, a tak dieťaťu nevie zabezpečiť plnohodnotný život.

Zdravotné postihnutie rodiča predstavuje tiež značné riziko, pretože sa veľká pozornosť venuje jeho zdravotnému stavu a nie potrebám dieťaťa. Promiskuita zo strany rodiča zase ohrozuje mravný vývin dieťaťa. Nízky sociálno-ekonomický status môže poukazovať na nedostatočné uspokojovanie základných požiadaviek dieťaťa, súvisí aj z nízkym vzdelaním rodiča, predovšetkým matky. Ku vzniku násilia môže viesť aj to, aké postavenie má agresor v rodine. Chlap má také predstavy o živote, že musí zabezpečiť rodinu. Ak sa mu to nedarí, ak žena zarába viac, ľudia ju považujú za múdrejšiu, siaha to na jeho ego. Príčinou násilia teda môže byť aj to, že muž stratí prácu, a živiteľom rodiny sa stane jeho manželka. Tiež muža frustruje taký stav, kedy aj napriek tomu, že má vysokú kvalifikáciu môže získať len podradnú prácu. Muž, ktorý sa do takejto situácie dostane, je vystavený stresu, a s takouto situáciou sa vyrovnáva prostredníctvom agresívneho správania. Takéto situácie sa však nepovažujú za priamu príčinu násilia, problém je v chybných predstave o roly muža a ženy (Conwayová, 2007, s. 51 – 52). Nezamestnaný rodič niekedy nevie svoj voľný čas vhodne vyplniť, miesto toho, aby ho trávil so svojimi deťmi, vyvoláva v rodine konflikty. Na druhej strane môže byť problém aj to, ak rodič podniká, alebo je pracovne veľmi zaneprázdnený, kedy sa snaží dieťaťu výchovu nahradiť materiálnymi statkami.

Mnohodetnosť v rodine vykazuje určité riziko, pretože rodič nemá dostatok času a financií na rozvíjanie schopností svojich detí, tie potom musia prebrať povinnosti rodiča na seba a strácajú detstvo. Určité riziko v rodine vykazuje aj príslušnosť k etnickej skupine, členstvo v náboženskej sekte a emigranti a utečenci. Je preto potrebné vyhodnotiť rodičovské vzorce vlastnej danej komunity, dbať na to, aby človek nebol zmanipulovaný v rámci sekty. Emigranti majú zväčša problémy finančné, bytové a stretávajú sa s odlišnými kultúrnymi vzorcami (Šramová, 2004, s. 36 – 45).

Odborníci sa snažia definovať znaky, ktoré vedú v rodinách k sexuálnemu zneužívaniu. Tvrdia, že príčinou je patriarchálny systém v rodine, tvrdá, despotická výchova, s ktorej majú deti strach, ak má otec negatívny vzťah s matkou, ak sú matky pasívne voči manželstvu. Tiež sa zistilo, že zneužívané dcéry sú najstaršie, atraktívne a nemajú dobrý vzťah s matkou (Šramová, 2004, s. 76 – 77). Giddens vysvetľuje príčiny sexuálneho násilia na základe duševnej choroby páchatel'a, a teda nie deviáciou. Dospelí si vyberajú deti i preto, že sú po ruke a nemôžu sa brániť. Sú plachí, nepriebojní a neschopní v styku s dospelými ľuďmi. Vysvetľuje to i tak, že

hľadajú nielen sexuálny vzťah, ale hlavne citový. Plynie to z toho, že mužské ego je tvrdé a potláča city. David Finkelhor uvažuje, že by mužom prospelo, keby rozvíjali vzťahy, v ktorých sa neuplatňuje sex, ako napr. priateľstvo s mužmi (Giddens, 2000, s. 176).

Rizikové faktory na strane dieťaťa, ktoré vyvolávajú riziko u detí, že sa stanú obeťami násilia môžeme klasifikovať do dvoch skupín, a to na biologické a sociálne. Do prvej klasifikácie patrí nízka pôrodná hmotnosť dieťaťa, pretože si vyžaduje veľkú pozornosť zo strany rodiča, ďalej telesné alebo zmyslové poškodenie dieťaťa, pretože môže u niektorých rodičov vyvolávať odpor, čím dieťa začnú odmietat'. Dieťa ale potrebuje podporu rodiča pri vyrovnávaní sa zo svojím handicapom, čo sa mu však nedostáva. Fyzicky neobratné dieťa sa stáva obeťou šikanovania. Na druhej strane stojí ale hyperaktivita, ktorá tiež spôsobuje riziko, pretože dieťa reaguje bez zábran a rodičia svojimi násilnými prejavmi zhoršujú vývin dieťaťa. Dospelí ťažko zvládajú aj výchovu detí z ľahkou mozgovou dysfunkciou, takéto deti sa stávajú aj obeťou šikany. Ak dieťa trpí autizmom, je neovládateľné, uzavreté vo svojom svete. Mentálna retardácia je svojím spôsobom tiež rizikovým faktorom, dieťa si svoju retardáciu uvedomuje, snaží sa s ňou vyrovnat' a potrebuje podporu svojich rodičov. Vek dieťaťa je tiež dôležitý faktor, dieťa v akomkoľvek veku môže byť objektom násilia. Farba pleti môže spôsobovať rasistické postoje u nezrelých dospelých osôb. Rizikovým faktorom je aj neprítomnosť matky alebo otca – chýba tak dieťaťu vzor, ďalej nevlastný rodič, kedy sa jeho príchodom do domácnosti mení zaužívaný stereotyp a dieťa môže strácať pocit istoty. Nechcené, odmietané deti, adoptované deti, hlavne ak nespĺňajú predstavy rodičov sa môžu stať obeťami násilia zo strany svojho rodiča. Deti sa zvyknú prejavovať aj vysokou dôverčivosťou, nechcú veriť tomu, že dospelý by im chcel ublížiť, alebo sa správajú apaticky, bez záujmu, a teda násilníkovi neodporujú. Nebezpečné je aj to, že dieťa sa nemá komu zdôveriť, býva obviňované z klamstva (Šramová, 2004, s. 47 – 53).

Nie je ľahké určiť, ktoré dieťa má väčšiu predispozíciu stať sa týraným dieťaťom, určitý vplyv totiž majú aj rôzne osobnostné charakteristiky rodičov, detí a prostredia. Na možnosť týrania detí pôsobia rôzne výchovné metódy a vzory správania sa, spôsob riešenia konfliktov, ktoré si rodičia prinášajú do svojej rodiny. Výsledky štúdia viacerých autorov poukazujú na určité charakteristiky detí, ktoré majú väčšiu tendenciu stať sa týranými, zneužívanými či zanedbávanými deťmi. Ide teda o deti, ktoré zaostávajú za rovesníkmi, vyžadujú si neustálu pozornosť,

starostlivosť, deti mentálne postihnuté, ktoré svojho rodiča vyčerpávajú a unavujú, sú nadmerne dráždivé, trucovité, nepokojné. Starr k tejto charakteristike uvádza nízku pôrodnú váhu, dedičné ochorenia a iné zdravotné problémy. Takéto deti si vyžadujú väčšiu starostlivosť a dohľad u svojich rodičov, a preto sú im niekedy záťažou, a preto si na nich rodičia ventilujú svoju agresiu, napätie. Niekedy rodičia od svojich detí očakávajú splnenie úloh, ktoré sú vzhľadom na ich vek neprimerané, a preto je pre ne veľmi ťažké splniť takéto nadpriemerné úlohy. Stávajú sa tak objektom týrania svojich rodičov, ktorí to všetko robia v rámci dobrej výchovy (viď, kapitola 1.1.7 Násilie páchané na deťoch – „čierna pedagogika“). podľa Krejčírovej však nemusia byť rizikové faktory ani zo strany rodičov, ani zo strany detí, a predsa môže dôjsť k týranému, zneužívanému a zanedbávanému dieťaťu.

Ako sme sa už raz zmienili, alkohol, stres, hnev rodiča, jeho neúspešnosť, nezamestnanosť, chudoba, chronické ochorenie sú príznaky, ktoré môžu viesť k tomu, že rodič bude hľadať vinníka za svoje neúspechy. Je však príliš jednoduché obviňovať druhých za vlastnú neschopnosť, nešťastie. Ale v dieťati to môže vyvolať traumatický zážitok, ktorý ho ovplyvní vo vzťahu k sebe a k okoliu (Vlčková, 2001, s. 114 - 119).

Pri rizikových faktoroch na strane spoločnosti v prvom rade dôležitú úlohu zohráva zdravotná starostlivosť, zabezpečuje zdravotnú starostlivosť o obyvateľov, a tu môže vzniknúť riziko zanedbávania (nepravidelné lekárske prehliadky). Spoločnosť si vybudovala aj určitý sociálny systém na ochranu obetí pred násilím, ak však tento systém nezachytí rizikové skupiny obyvateľov, rizikových rodičov, výskyt násilia v spoločnosti sa zvyšuje (Šramová, 2004, s. 54 – 55).

2 PRÍTOMNOSŤ NÁSILIA V KONTEXTE RODINY AKO INŠTITÚCIE

Rodina je heterogénny sociálny jav, obsahuje kultúrno-historické a vzdelanostné dispozície, rôznu sociálno-ekonomickú situáciu. Poskytuje životný priestor pre dieťa, ovplyvňuje jeho vývoj, uspokojuje jeho potreby, vstúpuje mu modely správania sa. Pri odovzdávaní modelu funkčnej rodiny môžu byť prítomné i vzory násilia. Procesy späté s rodinným životom a veľké sociálne a ekonomické zmeny v posledných rokoch dávajú nový zmysel výchovným činiteľom. Zahŕňame sem nezamestnanosť, závislosti a pod. Pre človeka by však rodina mala znamenať emocionálne zázemie, pilier bezpečia a istoty. Nefunkčné rodiny majú negatívne dopady na socializáciu dieťaťa. Lenczová hovorí o funkciách rodiny, ktorými sú ochranná funkcia, výchovná, ekonomicko-zabezpečovacia (Vlčková, 2001, s. 33 – 35). Rodina je skupina osôb priamo spätých príbuzenskými vzťahmi a jej dospelí členovia zodpovedajú za výchovu detí. Nukleárnu rodinu tvoria dospelí manželia a ich deti, ak s nimi žijú aj príbuzní, ide o rozšírenú rodinu. Manželstvo je sociálne akceptovaný zväzok medzi dvoma dospelými osobami. Takýmto zväzkom sa stávajú príbuznými nielen oni sami, ale aj ďalší pokrvní príbuzní každého z nich. V západnom svete je manželstvo monogamné (Mazur, 2005, s. 592, Havlík, Koťa, 2002, s. 68, 77, Giddens, 2000, s. 156 -157). Podľa zákona 36/2005 Z. z. o rodine je manželstvo zväzkom muža a ženy a spoločnosť ho má chrániť a napomáhať jeho dobru. Manželia si majú byť rovní v právach a povinnostiach a vytvárať zdravé rodinné prostredie. Účelom takéhoto zväzku je založenie rodiny a výchova detí. Čl. 4 uvádza, že členovia rodiny si majú navzájom pomáhať a zabezpečovať hmotnú a kultúrnu úroveň rodiny. Robert F. Murphy vo svojej knihe Úvod do kultúrnej a sociálnej antropologie (2006, s. 86) uvádza, že: „Nukleárna rodina je vo väčšine kultúr považovaná za jedinú legitímnu sociálnu jednotku plodiacu potomkov a im tak pripadá hlavná, a často samozrejmä, zodpovednosť za výchovu vlastných detí.“ Murphyho definícia je podľa nášho názoru veľmi výstižná. Presne definuje účel rodiny, a to plodiť deti a následne zabezpečiť ich výchovu. A výchova nemá nič spoločné s fyzickým trestaním či týraním!

Pojem normálna, patologická rodina niektorí autori nahrádzajú pojmom zdravá/nezdravá, alebo klinická rodina, funkčná/nefunkčná rodina. Podľa Šulovej je

rodina činiteľ, ktorý poskytuje jedincovi vzory, zoznamuje ho zo ženskou a mužskou rolou a umožňuje mu vyskúšať si svoje získané zručnosti v rámci rodiny, poskytuje jedincovi žiaduce normy. Názor amerického sociológa Gellesa je odlišný, hovorí totiž, že rodina je najnebezpečnejším miestom, je to najagresívnejšia sociálna skupina, a členovia sú častejšie usmrtení príbuznými ako kdekoľvek inde niekým iným, a pridáva tvrdenie, že každá piata žena zo sto sa stáva obeťou násillia zo strany partnera (Fuchsová, 2008, s. 28 - 29).

Každé dieťa sa rodí so schopnosťou napodobňovať, a preto vyhľadáva svoje vzory. K tejto činnosti napodobňovania dochádza zväčša v siedmych rokoch života dieťaťa. Dieťa sa učí spoločenským pomerom od svojich rodičov. Sú schopné odpozorovať, ako sa rodičia hádajú, tolerujú, ctia, robia kompromisy a pod. (Prekop, 2001, s. 27 – 28). Znakom zdravej rodiny je preto sebaúcta, vedomie sebahodnoty, zdravá komunikácia, jasné pravidlá (humánne a flexibilné). Rodinu môžeme charakterizovať podľa Opravilovej ako harmonickú, a teda takú, ktorá sa so svojimi úlohami dokáže bez väčších problémov vysporiadať, konsolidovanú, ktorá navonok žije usporiadane, ale jej členovia nie sú uspokojení a rodinu problémovú, kde sú prítomné rôzne rozvraty a viaznuca komunikácia (Vlčková, 2001, 35 – 36). Dunovský rozlišuje rodiny funkčné, ktoré poskytujú deťom zdravé socializačné podmienky. Ďalej problémové rodiny, v ktorých dochádza ku krízovým situáciám, ktoré je rodina schopná zvládnuť aj sama tým, že si ujasní konfliktné oblasti. V dysfunkčných rodinách je prítomnosť napr. alkoholu, a ak dochádza k ohrozeniu detí, je potrebný zásah inštitúcií. Matoušek charakterizuje dysfunkčnú rodinu ako takú, v ktorej prevláda atmosféra nedôvery, vzťahy sú nepriateľské, úlohy v rodine nejasné, dominujú problémy pri bežnej prevádzke domácností a je prítomné zanedbávanie detí. Afunkčné rodiny sú tie, ktoré ohrozujú deti, je tu prítomné domáce násillie. Takáto rodina neplní svoje základné funkcie a deti ponecháva na starosť spoločnosti.

K problémovým rodinám môžu patriť nezrelá rodina, preťažená alebo ambiciózna rodina (pohltená spoločenským postupom), perfekcionistická rodina (požiadavka na dieťa- musí byť vo všetkom perfektné), autoritárska (založená na prikazoch), liberálna rodina (bez pravidiel), odkladajúca rodina (často zveruje dieťa do starostlivosti iným), disociovaná rodina (izolovaná pred vonkajším prostredím), protekcionistická rodina (rozmaznávajúca).

Prítomnosť násilia v rodine predstavuje ohrozenie jej fungovania a vedie ju od normality k patológii. Rodiny vymykajúce sa norme – označované ako klinické, sú podľa Matouška zanedbávajúca rodina, týrajúca rodina buď svoje deti, alebo partnerov, rodina s psychickou poruchou, drogový závislý členom, rodina s prítomnosťou rozvodu... (Fuchsová, 2008, s. 30 – 34, Vlčková, 2001, s. 36 - 37).

2.1 Prítomnosť násilia v rodine

Ak je páchatelom násilia v rodine otec/partner, môže sa prejavovať násilím iba v domácnosti, navonok pôsobí ako slušný človek, nazýva sa „špecialista“, alebo „čistý domáci agresor“. Ak sa aj na verejnosti prejavuje ako násilník, ide zväčša o páchatel'a z nižšej sociálnej vrstvy. „Generalista“ sa prejavuje násilím v intímnom vzťahu a „situačný domáci agresor“ je taký človek, ktorého násilie je ovplyvňované vonkajšou situáciou, ako napr. nezamestnanosť. Ďalej rozoznávame páchatel'a domáceho násilia, ktorý je závislý na drogách, alebo sadistického agresora. Muž, ktorý je násilník, pochádza väčšinou z rodiny, kde bol otec agresívne sebakpresadzovaný, úplne neprítomný a pod.

Rodinné násilie podľa Browna a Elliotovej predstavuje recipročné, hierarchické a paternalistické typy rodinného násilia. Ak hovoríme o recipročnom rodinnom násilí, máme na mysli situáciu, kedy otec týra matku, ktorá na to reaguje násilne. Ak sa v takejto rodine vyskytujú deti, rodičia môžu byť násilní i voči nim. Inak môžu trpieť psychickým násilím, pretože sú svedkami násilia medzi rodičmi, a oboch ich považujeme za páchatel'ov. Hierarchické rodinné násilie hovorí o takej situácii, kedy otec je násilný voči matke, a ona voči deťom. Za páchatel'a považujeme predovšetkým otca, matka je obeť, ale čiastočne i páchatel'. Paternalistické rodinné násilie predstavuje násilie, kedy otec týra matku, a ona má rovnako nízke postavenie ako deti, ktoré pozorujú bezmocnosť matky, niekedy sa stávajú voči nej násilnými. Otec je považovaný za páchatel'a, matka je obeť, ktorá potrebuje terapiu a pomoc. Tieto typy je možné doplniť o model v praxi sa síce málo vyskytujúci, ale taktiež prevládajúci. Ide o také násilie, ktoré nie je prítomné medzi rodičmi, ale také, kedy rodičia týrajú svoje deti buď všetky, alebo len niektoré (Fuchsová, 2008, s. 28 - 36).

Podľa Cicchettiho a Totha sa násilie v rodinách môže prejavovať v štyroch oblastiach, a to ako emočná regulácia, pripútanie sa k rodičom, pocit jástva a vzťahy s vrstovníkmi. Pri emočnej regulácii jednotlivec reaguje prehnane, zbrklo, impulzívne, alebo je pasívny, vyvoláva dojem náladovej osobnosti. Pripútanie sa k rodičom znamená situáciu, keď dieťa vyhľadáva osoby, pri ktorých má pocit istoty a bezpečia. Deti, ktoré vyrastali v prostredí, kde prevládalo násilie, majú chýbajúce rodičovské vzory, a tak násilie berú ako súčasť života. A deti, ktoré mali narušenú väzbu s rodičmi majú tendenciu, že nezvládnu svoju rodičovskú rolu a budú svoje deti týrať. Pocit jástva nastáva vtedy, ak je pocit vlastnej identity u dieťaťa vplyvom násilia deformované. Vzťahy s vrstovníkmi sa spájajú s orientáciou dieťaťa v sociálnom prostredí. Deti, ktoré boli vystavené násiliu majú problém nadviazať kontakt, pretože preferujú agresívne formy. Alebo sa kontaktu s ľuďmi vyhýbajú, izolujú sa (Šramová, 2003, s. 112 - 113).

K charakteristickým vlastnostiam, ktoré podmieňujú vznik násilia v rodine patria:

- **Intimita vzťahov a emocionálna angažovanosť** – intimita v rodine dáva mnoho informácií o sebe, jej členovia poznajú slabé a silné stránky, obavy a pod. To môže prispieť k udržaniu dobrého vzťahu, alebo aj viesť ku konfliktom a k zneužitiu informácií.
- **Čas ako rizikový faktor** – rodinný príslušníci spolu trávajú viac času ako s inými ľuďmi, ale samozrejme v závislosti od rodinného životného cyklu.
- **Súkromie a uzavretosť rodiny** – rodinné záležitosti sa považujú za súkromné, preto aj pri výskyte násilia v rodine často ľudia argumentujú právom na súkromie.
- **Nerovnosť** – v rodine sú prítomní členovia rôzneho veku, fyzickej sily, rozumovej vyspelosti a pod. Môže nastať teda problém, kedy by silnejší využil svoju silu, rozum a pod. na obmedzovanie či fyzické útoky. Ak rodičia zneužívajú svoju moc k týmto útokom, môžeme u detí sledovať dôsledky týchto činov pri formovaní sebavedomia, zručností, rozumovej vyspelosti.
- **Sociálna a kultúrna podpora používania násilia** – ide o toleranciu pri používaní fyzických trestov. Facka, alebo úder predmetom sa pokladajú za normálne, ba až potrebné výchovné prostriedky.

- **Nedobrovoľnosť členstva** – niektorí ľudia považujú rodinu za niečo viac ako jednotlivých jej členov. Preto ak dôjde k násiliu, nie je ľahké toto členstvo opustiť, pretože jej členovia sa ocitajú v právnej, materiálnej, spoločenskej pasci.
- **Stres** - v rodine na základe rodinného vývojového cyklu dochádza k rôznym zmenám, s ktorými sa jej členovia vyrovnávajú zo stresom, ako napr. nezamestnanosť, choroba, handicap. V rodinách, kde dochádza k násiliu, prevláda vysoká miera stresu.
- **Rodinné mýty** – napr. „mýtus harmónie“ – musíme byť šťastní, „mýtus obetného baránka“ – niekto za to môže, „mýtus súdržnosti“ – musíme držať spolu nech sa deje čokoľvek.
- **Presvedčenie o výchove** – v rodine môžu prevládať určité presvedčenia, ktoré nie sú správne, napr. „zdravá facka nezaškodí“ – rodičia si myslia, že to nemá negatívny účinok na deti, opak je však pravdou. „Deti rýchlo zabúdajú“ – správanie rodičov ovplyvňuje život dieťaťa do budúcnosti. „Rozmanzané dieťa už nikto nenapraví“ – rodičia sú presvedčení, že ak nebudú s dieťaťom tvrdo zaobchádzať, môže ich emocionálne zneužiť. „Správny otec musí byť tvrdý“ – násilia na deťoch sa dopúšťajú ako muži, tak aj ženy, avšak každý z iného dôvodu, ženy predovšetkým z preťaženia a muži sa chcú mocensky presadiť.
- **Právo ovplyvňovať** – najsilnejší člen v rodine má tendenciu ovplyvňovať hodnoty a správanie ostatných členov. Rodičia, ktorí týrajú svoje deti, sú osoby autoritárske, zneužívajú svoju moc, používajú tvrdé metódy, alebo si deti nevšímajú, neprejavujú voči nim city, môžu si dovoliť všetko.
- **Rozdiely vo veku a v pohlaví** – ľahko dochádza ku konfliktom. Rodiny, kde prevláda násilie, sú založené na patriarchálnom princípe, ženy a deti sú vhodné obete násilia (Fuchsová, 2008, s. 39 – 42, Bentovim, 1998, s. 19 – 24).

2.2 Rodičovstvo vo vzťahu k týraníu detí

E. Rheinwaldová je presvedčená, že rodičovstvo nie je vhodné pre každého. Napriek tomu sa mu učíme automaticky, čo vyplýva z procesu socializácie, kedy napodobňujeme určité vzorce, a taktiež si ho osvojujeme v škole prostredníctvom predmetu výchova k manželstvu a rodičovstvu. Vplyvom toho, že spoločnosť sa vyvíja, zvyšujú sa nároky na správnu výchovu, vyvíja to tlak na rodičov, narastá v nich neistota, pretože nevedia, či svoje deti vychovávajú správne. Nie je jednoduché vymedziť typické rolové vlastnosti matky a otca v západnej kultúre. Sú spojené s materiálnym zabezpečením, s vytvorením pocitu bezpečia a psychickej rovnováhy. Garendi je presvedčený, že človek nemusí byť vzdelaný v danom odbore, aby vychoval plnohodnotné dieťa, stačí, ak sa bude snažiť vniesť do rodinného prostredia radosť a pohodu. Milujúci rodič pri výchove svojho dieťaťa môže schybiť, na psychike dieťaťa to nezanechá nežiaduce dôsledky. S tými sa môžeme stretnúť vtedy, ak sa u dieťaťa prejavuje deficit rodičovskej lásky, ale tiež z jej nevhodnou podobou, ktorá smeruje k psychickému zneužívaniu a týraníu (Fuchsová, 2008, s. 45 – 51).

A. G. Kovatev hovorí o rodinnej výchove kedy je dieťa objektom neprimeranej nežnosti, dieťa ne je usmerňované správnym smerom, alebo je dieťa objektom silnej drezúry svojich rodičov, alebo je v rodine povzbudzované, odmeňované a pod. Najvhodnejší je teda demokratický štýl výchovy, ktorý je založený na láske, humanizme, tolerancii. Oproti nemu stojí autoritatívny štýl výchovy, kedy dieťa nemôže vyjadriť svoje názory, musí plniť príkazy rodičov, za neposlúchnutie je potrestané (Vlčková, 2001, s. 51).

Dieťa v našej kultúre predstavuje významnú hodnotu, a rodičia sa rozhodujú či mať deti na základe ich emocionálneho uspokojenia. Výskum európskych hodnôt 1999/2000 dokazuje, že najdôležitejšou hodnotou pre Slovákov je rodina (90 %) a až 95,3 % respondentov si myslí, že dieťa na to, aby vyrastalo šťastne, potrebuje domov, v ktorom sú prítomní obaja rodičia. Stotožnenie sa s rolou matky alebo otca môže viesť k zblíženiu rodičov.

Medzi rizikové faktory, ktoré vedú k domácemu násiliu, môžeme zaradiť nasledovné typy.

Dobrovoľne bezdetní – dnes sa totiž neuzatvárajú manželstvá za účelom mať deti, aby sme splnili svoju náboženskú alebo sociokultúrnu úlohu, alebo aby sa

o nás mal kto postarať keď zostarneme. Dôvody, prečo niektorí ľudia zostávajú dobrovoľne bezdetní je viac, napr. vzdelávanie, cestovanie, za najvyššiu hodnotu sa považuje úspech, nezamestnanosť, zlá bytová situácia.

Nedobrovoľne bezdetní – preto, že nemôžu mať deti sa cítia menejcenní, a niekedy podstupujú rôzne legálne zákroky, ako sa dostať k deťom, inokedy však siahajú aj na nelegálne praktiky, ako napr. nelegálna adopcia, čierne obchodovanie s deťmi.

Nedobrovoľné rodičovstvo – aj napriek tomu, že osveta okolo antikoncepcie je dnes veľká, stretávame sa i s nedobrovoľným rodičovstvom, a preto, že tieto deti sú nechcené, narastá tu tendencia rodičov týrať svoje deti. Nechcené deti môžu byť narodené buď mimo manželstva, alebo v zlej sociálnej situácii, alebo môžu znamenať prekážku pri plánoch rodičov.

Rodičovstvo je spájané s významným prechodom v rodinnom cykle. Rada Európy hovorí o pozitívnom rodičovstve ako o správaní rodičov, ktorí uspokojujú záujmy svojho dieťaťa, starajú sa oň, usmerňujú ho a určujú mu hranice, vychovávajú ho v zdravom prostredí. Ide teda i o akceptovanie ľudských práv detí, nepoužívanie telesných ani psychicky ponižujúcich trestov. Narušené rodičovstvo zanecháva na deťoch dôsledky, môže stáť za delikvenciou, drogovou závislosťou, samovražednosťou a násilím. S poruchami rodičovstva sa stretávame vtedy, ak sa rodičia nemôžu starať o dieťa (vojna, epidémia), ak mu nevedia zabezpečiť základné ľudské potreby, a to preto, že sú chorí, psychicky málo vyspelí, alebo trpia vážnymi poruchami ako napr. schizofrénia. Môžeme sa stretnúť s rodičmi, ktorí sa nechcú starať o svoje dieťa, zanedbávajú ho, opúšťajú. Opakom však je, keď sa o dieťa starajú prehnane, a teda ho nepripravujú na samostatný život, z detí sa stávajú egocentri, ktorí nerešpektujú iných ľudí. V neposlednom rade sú to rodičia, ktorí týrajú, zneužívajú svoje deti, majú k nim hostilný vzťah, preto sa k nim správajú násilne (Fuchsová, 2008, s. 52 – 58).

Milujúci rodičia musia vedieť, aké tresty sú vo výchove prípustné. Musia vedieť rozlíšiť fyzický trest a násilie. Tejto problematike sa budeme venovať v podkapitole 2.2.1 Výchovné spôsoby a tresty.

2.2.1 Výchovné spôsoby a tresty

Charakterizovať telesné týranie sa nedá úplne presne, ale napomáha nám aspoň rozlíšiť telesné týranie od telesného trestu v jeho akceptovateľnej podobe (Vlčková, 2001, s. 40). Ako sme už uviedli v prvej kapitole, fyzické týranie patrí k formám priameho násillia. Fyzické trestanie v rodine je, bohužiaľ, i v dnešnej modernej dobe akceptované ako výchovný prostriedok. Slabosť, zraniteľnosť a závislosť sú faktory, ktoré zjednocujú domáce násillie. Ľudia sa mu buď prispôsobujú, alebo vystupujú proti nemu (Bentovim, 1998, s. 29 - 31). Podľa Matějčka je potrestanie detí účinné iba vtedy, ak ho samé deti považujú za oprávnený, spravodlivý. Inak nespĺňa výchovnú funkciu a otvára dvere týraniu (Šramová, 2004, s. 41). Podľa OSN a úradov pre týranie detí SZO **je telesný trest telesným týraním vtedy**, ak prichádza k trestaniu detí za pomoci nejakých predmetov a rany sú mierené na citlivé časti tela, ako sú hlava, bruško, oblasť genitálií a pod. Telesný trest sa stane týraním i vtedy, ak po ňom zostanú na tele stopy, napr. modriny, škrabance a pod.

Telesné týranie detí je jav, s ktorým sa môžeme stretnúť v každej kultúre, nie len našej, nemôžeme voči nemu zostávať ľahostajní. Je smutné, že každý deň sú týrané deti tými najbližšími, ktorí by ich mali chrániť, dávať im lásku, vychovávať ich a podporovať. Žiadna forma trestu by nemala byť dovolená a akceptovaná. Deti treba v prvom rade pochváliť za dobre urobenú prácu, a nie ich trestať za niečo zlé.

K telesným trestom dochádza vo väčšine rodinách a deti ho prijímajú ako normálnu súčasť života. Až jedna tretina rodín telesný trest využíva ako súčasť výchovy. Dôvodov, prečo telesný trest patrí k výchovným prostriedkom je niekoľko. Deti, ktoré nespĺňajú očakávania rodičov patria k rizikovým skupinám. Trestané deti z tohto dôvodu zažívajú strach zo zlyhania, zažívajú úzkosť a trestom sa im znižuje sebadôvera. Telesný trest taktiež môže byť v rodine chápaný ako výchovný prostriedok. V tomto prípade má krátkodobý efekt a jeho intenzita sa zvyšuje, stáva sa zvykom. Taktiež rodičia, ktorí majú skúsenosti s telesným trestom pokračujú v „tradicii“ a trestajú i svoje deti. Až 90,1 % detí ma skúsenosť zo silnou ranou alebo úderom a 21,5 % je potrestaných minimálne jedenkrát za týždeň.

E. Goldson hovorí, že deti so skúsenosťou telesného trestu sú v predškolskom veku viac závislé, menej kreatívne, pri vytváraní nových vzťahov majú problémy pre veľkú agresivitu, v školskom veku sa deti ťažšie socializujú, sú neoblíbení medzi

spolužiakmi a učiteľmi, čo vedie k poklesu ich ambícií a nízkej školskej úspešnosti. Ako dospelí mávajú problémy v sexuálnom a citovom živote (Vaničková, 2004, s. 9 - 81).

K výchovným faktorom, ktoré ohrozujú dieťa, sa radia spôsob výchovy vytvorený na bezhraničnej poslušnosti voči dospelým – je teda dôležité dieťaťu vysvetliť, že nie vždy musí poslúchnuť, neinformovať dieťa o možnostiach zneužívania, neschopnosť ubrániť sa, nemožnosť zdôveriť sa, neprítomnosť matky v rodine, zverenie dieťaťa na opatrovanie inej osobe (Šramová, 2003, s. 110). Musíme si však uvedomiť, že placnutie (po hlave, po chrbte) a výprask sa nepovažujú za správne potrestanie (Prekop, 2001, s. 55).

Najčastejšie sa používajú pri trestaní tieto spôsoby: facka, výprask rukou alebo predmetom, odhodenie, búchanie hlavy o stenu, štipanie, ťahanie, trhanie vlasov, údery do hlavy, škrtenie, kľáčanie dlhšiu dobu, krútenie ruky, zväzovanie končatín, ponáranie rúk do horúcej alebo ľadovej vody...

K znakom, ktoré už svedčia o telesnom týraní patria modriny, škrabance na miestach, kde by prirodzenou cestou vznikajú nemali, lysinky po vytrhaných vlasoch, natrhnuté ucho, opakované zlomeniny, vyrazený alebo odlomený zub, popáleniny (Vaničková, 2004, s. 31 - 41).

U detí a mládeže sa vplyvom týchto nesprávnych výchovných prostriedkov prejavuje asociálne správanie, neúcta k starým ľuďom, rasová či národnostná neznášanlivosť, agresivita, pasivita, prevláda znižovanie vekovej hranice páchatel'ov trestných činov, narastá šikana na školách, stúpa závislosť mladých ľudí na drogách, alkohole, zvyšuje sa prostitúcia. Často deti tvrdia, že keď budú dospelé, svoje deti trestať nebudú, nie je to však pravda, pretože prebieha transgeneračný prenos hoci nie vždy sa musí prejavovať. Keď rodič neprimerane používa nevhodné výchovné prostriedky, dochádza k bitým, týraným, zneužívaným, zanedbávaným deťom, resp. k syndrómu CAN (Šramová, 2003, s. 22, 104, 121).

Telesné tresty spôsobujú deťom emocionálnu traumy. Traumy, ktoré patria k najčastejším stresorom u detí sú násilie telesné, sexuálne, psychické, citové, zanedbávanie detí, domáce násilie, šikanovanie, ťažká operácia, komplexy menejcennosti, posmech voči rodine dieťaťa, školský neúspech. Deti potom reagujú na svoju bolesť napr. zmenou správania, ako napr. sú vzdorovité, provokujú, vynucujú si pozornosť, majú problémy vo vzťahu s vrstovníkmi, trpia poruchami pozornosti, sú hyperaktívne, impulzívne, divoké, intrigujú, sú sebecké, únavné,

zlostné, urážlivé a pod. Formy telesného trestu vyvolávajú pocity, ako úzkosť, strach, rozvoj sociálnej fóbie, vyhýbavé správanie, leňošenie ako prejav obavy z neúspechu. Deti, ktoré prežívajú traumy z dôvodu častého trestania prestávajú byť ochotný spolupracovať, čím sa narušuje predpoklad k ich sociálnej akceptácii.

Traumatizované deti trpia poruchami narcistického vývoja, tzn., že majú nízke sebavedomie, nedôverujú ľuďom, ďalej sú neschopné prežívať blízkosť, boja sa zrady, prežívajú patologický vzťah k svojmu telu – prehnaná starostlivosť, poruchy príjmu potravy, môžu byť sadistický alebo masochistický. Telesný trest učí deti násiliu, ničí pocit bezpečia, vyvoláva hnev, ktorý spúšťa túžbu po pomste, znižuje citlivosť a súcit detí, deti sa tak učia, že násilie a trest sú prejavom lásky a učí ich popierať svoje pocity.

Vzniká presvedčenie, že hrubé správanie a trestanie je spôsob, ako sa má správať k deťom alebo k slabším. Hovoríme o traumatogénnej dynamike. Dôsledky majú dopad na formovanie osobnosti a vytváranie vzťahov, vlastností. Otvplyvňujú úspešnosť v škole, výber partnera, vzťah k deťom, deti začínajú klamať a často sa dopúšťajú i iných foriem sociálno-patologického správania (podvody, krádež, agresia).

Deti na rozdiel od dospelých ľudí nevedia rozlíšiť, či sa deje niečo zlé a keď sú potrestané, nezveria sa nikomu, pretože si namýšľajú, že to spôsobila ich špatnosť, nedokonalosť (Vaničková, 2004, s. 65 - 89).

2.2.2 Vplyv médií na agresivitu u detí

V 21. storočí je násilie v médiách prezentované denne vo veľkej miere. Preukázalo sa, že sledovanie násilných scén v médiách negatívne ovplyvňuje kontakty osobnosti. V bežnom živote teda násilie prezentované v médiách prispieva k výskytu násilia a agresie u ľudí. Televízia tvorí aj normotvornú funkciu a je preto nebezpečné, ak poukazuje na násilie ako na odpoveď na provokáciu, na riešenie konfliktov a pod. Procesy, ktoré vplyvajú na agresívne správanie človeka vplyvom násilia zobrazovaného na obrazovke rozdeľujeme do viacerých koncepcií. Prvá je observačné učenie zamerané na správanie a vysvetľuje to, že dieťa sa so svojim vzorom na obrazovke identifikuje, vytvára si isté návyky, vzorce správania. Potom ide o observačné učenie zamerané na presvedčenie, postoje. Toto učenie hovorí

o tom, že dieťa si na násilie môže zvyknúť, do svojich vzorcov si zavedie násilné prvky a tie upevňuje. Kognitívne potvrdzujúce procesy nám poukazujú na to, že dieťa by malo cítiť vinu za svoje agresívne správanie, ale sa jej zbavuje tým, že si ju potvrdzuje na televíznej obrazovke. Takže na týchto príkladoch môžeme vidieť, aké nebezpečné je, ak neplnoleté deti pozerajú programy prezentujúce násilie. Rozhodujúcu úlohu však zohráva vek dieťaťa. Do šiestich rokov dieťa nedokáže rozlíšiť realitu od fantázie, a osvojuje si modely správania, ktoré neskôr vo svojom živote bude uplatňovať. Podľa Tangneyho a Feshbacha však deti rodičov s nízkym sociálnym statusom sledujú násilie zobrazované v televízii častejšie ako iné deti. Tým, že deti takéto programy sledujú, zvyšuje sa v nich agresívne správanie a potom sú vyčleňované z kolektívu svojich rovesníkov, pretože tí majú z nich strach. Preto sa opätovne vracajú k televízii, a samozrejme, vyhľadávajú programy, kde je prezentované násilie (Šramová, 2004, s. 107 – 113).

Dievčatá majú menšiu tendenciu napodobňovať agresívne správanie s médií. Ak je však televízny divák mladší ako 12 rokov a sleduje v televízii násilné vysielania viac ako 3 hodiny denne, nežije v usporiadanom domácom prostredí a je vybavené dispozíciou k agresívnemu správaniu, patrí k rizikovej diváckej skupine

Štatistické údaje pre Českú republiku dokazujú, že dieťa priemerne strávi 25 hodín do týždňa sledovaním televízie. Pritom až 70 – 80 % vysielacieho času je venované násiliu. Súvislosť medzi sledovaním televízie a agresiou existuje. 80 % mladistvých detí v okrese Olomouc vo svojom voľnom čase sledovalo televíziu a 90 % z nich sa dopustilo trestného konania. Štúdie I Want My NTV upozorňujú, že až 47 % televízneho násilia obeť ukazuje nepoškodenú a násilie ako na formu sebaobranu, hoci ňou nie je a až 73 % násilníkov zostane nepotrestaných. Nebezpečné je ak je televízne násilie vytrhnuté z kontextu – napr. ako reklama.

Pri výskumoch, ktoré sledujú vplyv mediálneho násilia na dieťa sa zistilo nielen agresívne správanie detí, ale tiež bolo zistené, že spôsobuje poruchu spánku, citovú labilitu a prehľbuje správanie podľa stereotypných rolí. Štúdie taktiež potvrdili, že deti nachádzajú v médiách poučenie o živote a spájajú ich s vlastnými skúsenosťami, formujú detské očakávanie od života. Cumminsová hovorí, že deti, ktoré sledovali násilné televízne scény vo svojej budúcnosti pri výchove vlastných detí viac kladú dôraz na telesné tresty. The American Academy of Child and Adolescent Psychiatry uvádza, že tým, že deti sledujú v televízii násilie, stávajú sa chladnejšími voči násiliu a zvyšuje sa tolerancia voči násiliu, napodobňujú ho

a identifikujú sa s televíznym charakterom násilníka. U mladých mužov sledovanie násilnej erotiky vedie v budúcnosti k hrubšiemu správaniu sa voči ženám. Ivo Čermák poukázal na to, že ľudia, ktorí sledujú násilné televízne vysielanie viac ako 3 hodiny denne, ľuďom nedôverujú a svet vnímajú ako nebezpečný. Kunczika sa ale domnieva, že dieťa prijíma agresívne vzory v prvom rade od svojej rodiny, subkultúry a spoločnosti, a v poslednom rade s masmédií. Škubová tvrdí, že televízia prispieva i k oslabení odolnosti voči drogám (Suchý, 2007, s. 34 – 67).

V rámci prevencie by sme mali klásť dôraz na technickú úroveň, administratívnu úroveň, fungujúcu rodinu a školy. Ak hovoríme o technickej úrovni, máme na mysli V-Chip (Violence Chip – čip proti násiliu). Vynašli ho v Kanade a v USA je ním vybavená od roku 2000 každá domácnosť. Rodičia majú možnosť zakódovať programy, ktoré nechcú, aby ich deti sledovali a ak sa deti pokúsia ich odblokovať, zobrazí sa im nápis „nepovolený zásah“. Odporci tvrdia, že ide o cenzúru, deti sa urážajú, že im rodičia a spoločnosť nedôveruje. Takže táto forma prevencie asi nespĺňa úplne svoj účel. Na Slovensku je zakázané vysielanie pred 22.00 hodinou vysielanie, ktoré by ohrozovalo psychický alebo morálny vývoj detí. Najúčinnější je však forma fungujúcej rodiny. Rodičia určujú, kedy dieťa môže pozeráť televíziu a čo v nej môže pozeráť. Mali by sa s ním rozprávať o tom, čo v televízii vidia, aby vedeli rozlíšiť fikciu od skutočnosti. Dieťa by sa malo naučiť byť kritickým divákom a malo by mu byť vysvetlené, že násilie spôsobuje bolesť. S násilím sa však dieťa stretáva pri sledovaní správ, upútaviek na rôzne televízne programy, stretne sa s ním aj pri pozeraní videa, na internete a dokonca aj v detských rozprávkach. Tzn., že akokoľvek sa budeme snažiť, dieťa sa k nevhodným obrazom môže dostať hocikedy. Preto sa domnievame, že najdôležitejšia je dobrá výchova, aby deti vyhľadávali informácie primerane k ich veku. Rovnaký efekt ako rodina by mala poskytovať škola, pretože dieťa v nej trávi veľa času (Suchý, 2007, s. 67 – 72, Šramová, 2004, s. 113).

2.3 Osobnosť týrajúceho rodiča

Napriek tomu, že dokážeme určiť vlastnosti týrajúcich rodičov, neexistuje jednotný **profil násilníka**, pretože na správaní človeka sa odrážajú aj mnohé vonkajšie faktory ako záťaž, rizikové vplyvy prostredia a pod., ktoré môžu, ale aj nemusia byť odrazovým mostíkom k násiliu.

Vlastnosti rodičov, ktorí nevhodne zaobchádzajú so svojimi deťmi sú obmedzená schopnosť empatie, nevedia sa kontrolovať a ovládať, pripisujú deťom zlé vlastnosti a neposlušnosť, sú sklamaní, neúspešní, nezrelí, cynickí, pokryteckí, leniví, vnútorne prázdni, veria v hodnotu trestu. Násilníckym rodičom môžu byť aj intaktní ľudia - navonok sa prejavujú ako slušní a pozorní voči dieťaťu (Fuchsová, 2008, s. 59 – 67). Steele uvádza, že týrajúci rodičia sú nevyzreté osobnosti s pocitom nedostatočnosti, žijú trochu izolovane, veria v hodnotu trestu. Podľa Matějčka a Dytrycha takíto ľudia sa prejavujú agresívnymi črtami, sú závislí na alkohole alebo drogách, vedú zvláštny životný štýl, žijú v strese, pretože sú dlhodobo nezamestnaní a pod. Podľa J. L. Culbertsona a C. J. Schellenbacha majú problematické sebahodnotenie, nie sú spokojní s tým, že sú rodičmi, priniesli si negatívne skúsenosti z detstva (Vlčková, 2001, s. 110 – 111).

Vlastnosťami agresora sú najčastejšie nízke sebavedomie, egocentrizmus, túžba po obdive, neschopnosť zniesť kritiku, cítia sa neschopní a nesprávne docenení, veria v stereotypné rozdelenie rolí muža a ženy, za svoje činy obviňujú iných ľudí, alebo napr. sa aj vyhovárajú na alkohol, sú žiarliví, nevedia sa vyrovnávať so stresovými situáciami, nevedia niesť dôsledky za svoje činy (Conwayová, 2007, s. 52 – 53, Hirigoyenová, 2001, s. 155).

Typickým správaním agresora je, že sa zvyčajne snaží zabrániť obeti, aby hľadala podporu, citovo ju vydiera, môže jej pripomínať, že iné ženy by boli pri ňom spokojné, že je nevďačná. V skutočnosti sa však agresor snaží obeť zastrašiť, aby nevyhľadávala pomoc, či nevolala políciu (Conwayová, 2007, s. 33). Agresor sa snaží v obeti vzbudzovať strach, chce zničiť jej vlastnú autonómiu, a to tak, že má obeť pod kontrolou. Sleduje koľko a kedy spí, a snaží sa ju oslabiť tým, že jej odoprie niektorú zo základných potrieb. Agresor má potrebu svoje činy ospravedlňovať, preto vyžaduje od obeti, aby mu prejavovala úctu, vďačnosť alebo lásku (Cviková, Juránová, s. 54, 78).

Muž, ktorý týra svoje partnerky a deti verí v nadradenosť mužov. Prejavuje sa v dvoch pozíciách – verejnej, a v súkromnej. To, že bije svoju manželku alebo požíva alkohol ospravedľňuje tým, že sa tak vyrovnáva zo stresovými situáciami. Násilie (fyzické, psychické, sexualizované, ekonomické) používa preto, aby mohol presadiť svoje požiadavky, ciele a uspokojiť svoje potreby. Svoje násilnícke správanie považuje len za hádky, nehody v manželstve, problémy v komunikácii, nikdy to nepovažuje za násilie. Niektorí muži využívajú násilie na to, aby ženu mali pod kontrolou, získali prístup k jej peniazom a ďalším zdrojom (Cviková, Juráňová, 2001, s. 25, 35).

Musíme si uvedomiť, že muži týrajú svojich príbuzných preto, že môžu. Sú si istí, že obeť nič nepodnikne, pretože ho miluje alebo sa nevie brániť. Obeť si musí byť vedomá, že to, že je týraná, nie je jej chyba. Ten, kto ju týra to môže robiť preto, že bol tak vychovaný, avšak to ho neoprávňuje, aby to robil, za svoje konanie si je plne zodpovedný (Conwayová, 2007, s. 55, 57).

Pri definovaní páchatel'a sexuálneho zneužívania platí to isté ako pri hociktorom inom páchatel'ovi, a to, že nemusí byť duševne chorý ani postihnutý, patrí k rôznym vekovým, vzdelanostným, profesionálnym a príjmovým, etnickým, religijným skupinám. Dieťa môže byť zneužitý ako niekým neznámym, tak i niekým, koho dobre pozná. Žiaľ, ak máme na mysli páchatel'a neznámeho, môžeme povedať, že zväčša ide o jednorazovú záležitosť, a teda osoba ktorú obeť dobre pozná ju zneužíva dlhodobo. Vágnerová hovorí, že páchatel' si k sexuálnemu zneužitiu volí dieťa pretože je zachovaná jeho detská rola, alebo nemá k dispozícii iný objekt, alebo si obeť ani nevyberá, dieťa sa stalo objektom jeho záujmu v danej chvíli. Nicholas Groth hovorí o prítomnosti páchatel'a pedofilne zameraného, ktorý je presvedčený, že deti majú právo stýkať sa s dospelými pohlavne a oni im vlastne iba spôsobujú radosť. Ďalej môže ísť o páchatel'a regresného typu, ktorý je v manželskom zväzku, ale v intímnom zväzku s dospelou osobou zlyháva (Vlčková, 2001, s. 80 – 82). Najväčšia časť pedofilov je odkázaná na deviantný spôsob sexuálneho uspokojenia. Mnohí z nich žijú vo fungujúcich partnerstvách. Zvěřina a spol. zistili, že pedofili sú najčastejšie ženatí, Pondělíčková a spol. uvádzajú až 46 % ženatých sexuálnych delikventov. Gebhard a spol. zistili, že pedofili uzatvárajú manželský zväzok oveľa skôr ako ostatná časť populácie a vysvetľujú to tým, že ide o pokusy prekonať deviantné tendencie prispôbením sa životu vekovo primeraným partnerkám (Wiess, 2005, s. 21).

2.4 Modely objasňujúce vznik domáceho násilia

Vznik domáceho násilia sa dá objasniť na základe modelu cyklického, ekologického, modelu násilia z pohľadu teórií agresivity, sociálno-interakčného modelu, na základe teórii sociálneho učenia a teórii naučenej bezmocnosti.

2.4.1 Cyklický model

Dr. Walkerová je autorkou cyklického modelu násilia. Hovorí o prítomnosti troch fáz pri partnerskom spolužití, v ktorom je prítomné násilie. Prvá fáza je vytváranie tenzie. Agresor je kritický, obeť sa snaží mu pomáhať, upokojiť ho. Agresor pomoc odmieta a obeť napáda, tvrdí, že má na to právo. V tejto fáze narastá strach obeť. V druhej fáze – kritickej – sa agresor dopúšťa násilia a prichádza posledná fáza, fáza pokoja. Agresor svoje správanie ľutuje, tvrdí, že sa to nebude opakovať, obeť uverí sľubom a verí, že práve teraz nastala tá chvíľa, kedy naozaj dôjde k zmene a tak odmieta akúkoľvek pomoc. Takto sa cyklus opakuje. Podľa tohto modelu je možné vysvetliť medzigeneračný prenos násilia, inak nazývaný aj transgeneračný prenos (predchádzajúca skúsenosť).

Transgeneračný prenos hovorí, že násilné správanie je možné prenášať s generácie na generáciu. Uvádza sa, že až 80 % týrajúcich ľudí sa s týraním stretlo vo svojej minulosti. Buď boli svedkami násilia na svojej matke, alebo boli v detstve samí týraní. To, ako sa budú deti správať vo svojej budúcnosti teda formuje správanie ich rodičov, budú opakovať agresívne správanie, muži môžu biť svoje partnerky, dievčatá zase môžu zostať žiť s takým mužom, ktorý ich bude týrať. Myslia si, že to tak má byť. Avšak aj presný opak môže byť skutočnosťou – z chlapcov sa nestanú násilníci, správanie ich rodičov ich natoľko poznamená a nebudú sa nikdy chcieť správať ako oni (Conwayová, 2007, s. 54). Počiatok násilia môžeme teda nájsť v rodine dieťaťa, pretože dieťa preberá na seba vzory správania svojich rodičov. Transgeneračný proces teda znamená stotožnenie sa dieťaťa s rodičom, ktorý ho týra a s výchovou používanou hrubé násilie (Fuchsová, 2008, s. 22 – 27). Na to, aby z dieťaťa vyrástol týrajúci dospelý, má vplyv nie len rodinné prostredie, ale i partia, médiá, spoločenská situácia. Tieto aspekty tiež zastávajú

významný podiel na formovaní osobnosti dieťaťa (Šramová, 2003, s. 21), tzn., že nie vždy treba hľadať príčinu násilia v transgeneračnom procese.

Gelles je presvedčený, že čím viac násilia sa dopúšťajú rodičia na svojich deťoch, tým horšie sa súrodenci správajú medzi sebou. Čím hrubšie sa manžel správa k manželke, tým horšie sa ona správa k svojim deťom (Bentovim, 1998, s. 25 - 27).

2.4.2 Model násilia z pohľadu teórií agresivity

Podľa modelu násilia z pohľadu teórií agresivity sa na násilnom správaní podieľa agresivita, tzn., že jedinec reaguje agresívnym spôsobom, ďalej agresívne správanie, a teda zámer niekomu ublížiť a agresia, ktorá môže viesť k ublíženiu osobe, alebo jej poškodeniu. V súvislosti s agresiou sa stretávame i s pojmami hostilita a násilie.

U detí, ktoré sa stretli s domácim násilím, môžeme pozorovať nenormálne spoločenské javy (sociálnu patológiu), ako je agresia alebo hostilita. Agresia je útočné správanie, je to reakcia na ohrozenie svojej moci. Agresia môže ohroziť spolužitie, fungovanie ľudí. Prejavuje sa evidentne – bitie, alebo skryto – ohováranie. Prítomná môže byť aj hostilita, čo znamená nepriateľský postoj voči ľuďom, ktorá sa nemusí prejavovať agresívnym spôsobom, stačí ak si jedinec praje, aby niekto, koho nemá rád mal neúspech, chorobu a pod. Jedným z prejavov hostility môže byť zneužívanie, týranie alebo zanedbávanie detí (Ondrejko, 2004, b) s.105 – 107)

Konrad Lorenz sa spolu so Sigmundom Freudom a Erichom Frommom domnievajú, že je agresia vrodená. Ich tvrdenie je vedecky potvrdené. Za agresívne správanie je totiž zodpovedná chromozómová abnormalita XYY a u geneticky vyšetrených väzňoch sa vyskytovala v 1,5 % prípadov, pričom v bežnej populácii to bolo len 0,01 %. Albert Bandura sa zaoberá tvrdením, či je agresia naučená, a tvrdí, že ľudia sú agresívni preto, že si zvykli na to, že sa im to vypláca. Dollárová zase hovorí, že agresia je zodpovedná za našu frustráciu, pretože ak máme uspokojené základné potreby, nečiníme agresívne. Wendt vymedzil tri faktory agresie, a to sú vrodené podnety, frustrujúce situácie a agresia ako vlastnosť naučená (Suchý, 2007, s. 13 – 30). Na príkladoch teda vidíme, že pohľadov odborníkov na vznik agresie je viacero.

S agresiou sa stretávame buď ako heteroagresiou, ktorá je zameraná na druhých, alebo autoagresiou, ktorú zameriavame na seba. Fromm klasifikoval agresiu benígnu, ktorá zahŕňa pseudoagresiu (neúmyselná) a obrannú agresiu a agresiu malígnu, ktorá zapríčiňuje rozvoj sadizmu a nekrofilie. S. Grof k malígnej agresii priradil traumy, frustráciu, ohrozenie pri pôrode. Ďalej sa stretávame s agresívnym správaním mentálnym, verbálnym, neverbálnym, grafickým a útočným. Höschl klasifikoval agresiu na profesionálnych vrahov, lupičov (predátorná), etnické vraždenie (ideologická), agresia pod vplyvom alkoholu a drog, halucinácií a impulzívna, čiže bez plánovania (Suchý, 2007, s. 30 – 34). Agresorov páchajúcich násilie Walker rozdeľuje na agresorov, ktorí sa násilia dopúšťajú v domácom prostredí a trpia psychickými poruchami. Tu je možnosť odstránenia agresie. Ďalej sú to agresori, ktorí sa násilnícky správajú aj mimo domova, a odstránenie takéhoto správania je ťažko dosiahnuteľné (Šramová, 2004, s. 18 - 22).

2.4.3 Ekologický model

Ekologický model vytvoril Bronfenbrenner a pozerá sa na násilie ako na problém, ktorého príčinu vidí v biologickom, sociálnom, kultúrnom, ekonomickom a politickom faktore. Treba si všimnúť vek, edukáciu, príjem, ďalej ukazovatele, ktoré vplývajú na vznik násilia – handicap, neprítomnosť matky a pod., a taktiež, či osoba nemá predchádzajúcu skúsenosť so zneužívaním. Následná pozornosť sa venuje vzťahom v rodine, k priateľom, rovesníkom... Pozoruje, ako priatelia ovplyvňujú druhých ľudí k páchaniu násilia. Pozornosť sa zameriava i na uplatňované výchovné vzorce. Ďalej sa pozoruje, ako sa tvoria sociálne väzby v školách, na pracoviskách rodičov, so susedmi. Identifikujú sa rizikové faktory vedúce k násiliu – nezamestnanosť, závislosť rodiča, sociálno-ekonomický status. Sociálne a kultúrne normy stanovujú prioritu rodičovských práv a povinností pre výchovu detí a dominanciu vo vzťahu muž – žena – dieťa (Šramová, 2004, s. 23 – 24).

2.4.4 Teória pripútania

V rodinách, kde prichádza k násiliu sledujeme nenávisťné správanie, použitie neúčinných trestov, negatívne emočné reakcie, podráždenosť dospelých vo vzťahu k deťom. Ak prevláda zdravý vývin, dieťa vyhľadáva osoby, pri ktorých cíti bezpečie. Ak má dieťa problém pripútať sa k nejakej osobe, je pravdepodobné, že v budúcnosti si nedokáže vybudovať vzťah. Sú to tzv. bezafektívni jedinci. Ainsworthová rozdeľuje deti na pripútané spoľahlivo, nespoľahlivo až vyhýbavo sa správajúce a nespoľahlivo pripútané – ambivalentné. Deti spoľahlivo pripútané majú vodcovské sklony v skupine, prejavujú sa ako samostatné. Nespoľahlivo pripútané deti sú izolované, váhavé (Šramová, 2004, s. 27 – 28).

2.4.5 Teória sociálneho učenia

Teória sociálneho učenia vníma násilie ako naučené správanie. Bandura je presvedčený, že dieťa sa agresii naučí napodobňovaním. Dieťa si dokáže odpozorovať u dospelých, aké správanie prináleží ženskému, a aké mužskému pohlaviu. Upozorňuje tiež na fakt, že ak sa násiliu dá naučiť, dá sa ho aj odnaučiť (Šramová, 2004, s. 31).

2.4.6 Teória naučenej bezmocnosti

Teóriu naučenej bezmocnosti pomenoval psychológ z Pennsylvánie Seligman. Takáto bezmocnosť nastáva u človeka, ktorý ma negatívnu skúsenosť z minulosti, ktorú nemohol nijako ovplyvniť. Človek je teda uzavretý do seba, nečinný, ich pohľad na svet je pesimistický a preto sa niekedy vopred vzdáva, čím agresorovi uľahčuje prácu (Šramová, 2004, s. 34).

3 DÔSLEDKY TÝRANIA NA OBETE NÁSILIA

Na obetiach domáceho násilia môžeme pozorovať nežiaduce následky týrania. Samozrejme, následky, ktoré vidíme, sú evidentné (modriny), ale netreba zanedbávať ani psychické následky. Pretože ako je zrejmé, ak budú čím skôr odhalené, tým skôr budú liečené a tak môžu rýchlejšie znížiť traumy po nepríjemnom zážitku. Obete domáceho násilia si taktiež zvyknú pred týraním vytvoriť tzv. obranný mechanizmus, aby sa s danou situáciou ľahšie vysporiadali. Preto sme sa rozhodli v tejto kapitole venovať pozornosť dôsledkom na obetiach týrania a obrannému mechanizmu u obetí.

3.1 Následky týrania u žien

Deti sú závislé od svojich rodičov, preto sa môžu ľahko stať obeťou. Ženy zase trpia v zajatí v dôsledku závislosti dospelých, sú teda obeťami ekonomického, sociálneho, psychického zajatia v dôsledku ekonomickej, sociálnej, psychickej podriadenosti.

Obete násilia často trpia posttraumatickou stresovou poruchou (post-traumatic stress disorder), trauma sa im vracia vo svojich predstavách. Hlavnými symptómami sú uzatváranie sa do seba, vracajúce sa sny o traume, ktorú prežili, na čo sa nabaľuje nespavosť, pesimizmus pri pohľade do budúcnosti, slabá koncentrácia, zvýšená miera precitlivenosti. Takéto osoby sa k sebe i k ostatným správajú agresívne, trpia poruchami príjmu potravy, depresiami, suicidálnymi sklonmi. Obet' násilia si často dáva za vinu to, že na nej bolo vykonané násilné správanie, namýšľa si, že to je na nej vidieť, izoluje sa od ostatných. Takýto stav sa nazýva stigmatizácia (Šramová, 2004, s. 57 – 59).

Násilie potláča energiu žien, znižuje im sebadôveru, vplýva na ich zdravie a tým im zabraňuje viesť plnohodnotný život. Vedie k úmrtnosti a chorobnosti u žien. Čo sa týka úmrtnosti žien, až 5x väčšia je pravdepodobnosť pokusu o samovraždu u týraných, ako u netýraných žien. Týranie teda môže mať na svedomí telesné zdravie, a preto ženy, ktoré ním trpia, majú horšie fyzické aj psychické zdravie. Môžu trpieť dlhodobými problémami, napr. artritídou, vysokým krvným tlakom, srdcovými chorobami, depresiami, bolesťami hlavy, únavou, urologickými a gynekologickými problémami, nespavosťou, bolesťami v krížovej a panvovej časti

tela, poruchami príjmu potravy. Takéto ženy sa niekedy snažia so situáciou vyrovnat' aj sebapoškodzovaním, požívaním alkoholu alebo drog, môžu trpieť rôznymi psychickými ochoreniami. Násilie ich však môže doviest' k samovražde, alebo vražde agresora.

Najhorší dopad na človeka má trauma, ktorá človeku zostáva po prežití určitého času v izolácii. Preto je domáce násilie traumou, ktorá predchádza ťažkým poraneniam tela a duše (Cviková, Juráňová, 2001, s. 23, 31).

Obete psychického týrania trpia pocitom zbytočnosti, bezradnosti, alebo aj neduhmi, ktoré majú fyziologický charakter – žalúdočné vredy, kardiovaskulárne choroby, kožné choroby a pod., sú zoslabnuté. Psychosomatické poruchy ale nie sú priamym dôsledkom agresie, ale poukazujú na to, že v obeti sa hromadí napätie. K tým vážnejším následkom zaraďujeme chronickú únavu, nespavosť, bolesť hlavy, psychosomatické poruchy (vysoký krvný tlak, ekzém, vredy), a choroby, ktoré vychádzajú zo závislosti (bulímia, alkoholizmus, narkománia). Psychické týranie sa obeti vrýva do pamäte a v rôznych obrazoch alebo myšlienkach sa jej vracajú, obeť sa teda strháva zo spánku. Obete by chceli rozprávať o svojom utrpení, ale spomienky ich desia, a tak prichádzajú na rad psychosomatické prejavy. Obeť sa prestáva sústrediť, stráca chuť do jedla, alebo sa prejedá (anorexia, bulímia), veľa fajčí, alebo pije, môže sa utiekať i k drogám – dostáva sa tak do bludného kruhu (Hirigoyenová, 2001, s. 7 – 256).

3.2 Následky týrania u detí

Deti môžu byť svedkami domáceho násilia, a to na nich môže zanechať nepriaznivé dôsledky. Dokážu porozumieť skutočnostiam, ktoré sa odohrávajú v domácnosti, vedia o hádkach, hoci sa nenachádzajú priamo v miestnosti (Conwayová, 2007, s. 95). Dieťa si ešte nevie uvedomiť, kto je dobrý rodič, a kto zlý. Práve preto má tendenciu chyby hľadať v sebe, myslí si, že si zaslúžilo takéto správanie, pretože vykonal niečo zlé, verí, že je neposlušné a menejcenné. Ak rodičia obviňujú dieťa s toho, že je zlé, neskôr sa takým naozaj stane. Toto problémové správanie sa prejavuje v puberte napr. delikvenciou, kriminálnym správaním. Týrané deti mávajú problémy s učením, pamäťou a pozornosťou, v škole podávajú slabý výkon, sú hyperaktívne, agresívne, neprejavujú žiadne emócie. Trpia

nízkym sebedomím, depresiami, majú horšie vzťahy s ľuďmi. Deti, ktoré pochádzajú z rodín, kde je prítomnosť násilia, zvyknú z domu často utekať, snažia sa tráviť čas čo najviac mimo domova, alebo sa utiekajú do fantázie. Dieťa z takejto rodiny na seba upozorňuje somatickými zdravotnými problémami bez pozitívneho nálezu, poruchami správania, zhoršením prospechu, pokusmi s drogami (Šramová, 2003, s. 108). Deti môžu byť v dôsledku násilia agresívne, zmetené, trpia poruchami spánku a problémami s kamarátmi. Medzi krátkodobé vplyvy násilia na deti zaradujeme napr. problémy s nočným pomočovaním, vydesenie, medzi dlhodobé následky patria skutočnosti, že deti sú horšie zvládnuteľné, pretože sa stali agresívnymi, chýba im sebadôvera, nedôverujú ľuďom a nové vzťahy nadväzujú s ťažkosťami (Conwayová, 2007, s. 96 – 97).

Matoušek uvádza, že u týraného dieťaťa sa prejavuje posttraumatický stresový syndróm, kedy sa dieťaťu prostredníctvom „flashbackov“ a nočných mor vracajú nepríjemné zážitky spojené s týraním. Posttraumatický syndróm sa môže prejavovať aj psychosomatickými prejavmi, ako napr. nechutenstvo, alebo sa deti vracajú do minulosti na stupeň svojho vývinu, kedy sa násilie v rodine neprejavovalo. Pre dieťa je dobré, ak sa môže niekomu zdôveriť, niekoho požiadať o pomoc. V takomto prípade sa nemusí prejavovať posttraumatická stresová porucha. Môžu sa však postupom času u dieťaťa prejavovať zmeny motoriky, nálady, pamäti a asociácie. Všimnúť si môžeme aj zvýšenú úzkosť, poruchy sebahodnotenia a disociatívnu poruchu osobnosti. Medzi závažné dôsledky zneužitia sa radí aj prenos vzorca sociálneho správania, čo znamená, že dieťa začne násilie považovať za prirodzené spojenie lásky a prijateľný spôsob správania sa. Kedy sa stane z obeť násilníka a z násilníka obeť sa stáva len otázkou času a náhod. Jedny z ťažkostí, ktoré sa u týraných, zneužívaných, zanedbávaných detí vyskytujú, sú agresívne prejavy správania, neefektívne spôsoby komunikácie a sebahodnotenie detí (Šramová, 2003, s. 8, 56).

Niekedy smerujú agresiu proti sebe samému, ide o sebapoškodzovanie, pokusy o samovraždu a pod. Ak majú týrané deti mladšieho súrodenca, zvyknú ho ochraňovať, prejavujú sa tzv. pseudodospelosťou.

Psychická deprivácia sa môže prejavovať vo vyššom veku ako viazanie jednotlivca na ľudí, alebo materiálne hodnoty, nadmerným užívaním alkoholu, drog, delikventným správaním. Takýto ľudia majú problémy pri budovaní si šťastného rodinného, manželského života. Miestom, kde dochádza k psychickej deprivácii je

zväčša rodinné prostredie s nízkou socioekonomickou a kultúrnou úrovňou, dieťa si teda môže len ťažko osvojiť základné hygienické a stravovacie návyky. Psychickou depriváciou však môžu trpieť aj deti, ktoré vyrastajú v rodinách bez ekonomických problémov a s nadpriemerným finančným zabezpečením. V takýchto rodinách, kde je rodič pracovne vyťažený, nahrádza svoju prítomnosť hračkami, dieťa má dovolené dlho sledovať televíziu a často sa zúčastňuje pobytov v kolektívnych zariadeniach. Deťom však chýba láska.

U psychicky deprimovaných detí pozorujeme:

- **Retardáciu psychomotoriky, rečového prejavu** – zapríčiňujú zaostávanie v psychickom a motorickom vývine, je to odstrániteľné. Prihliada sa na vek dieťaťa, dobu, počas ktorej dochádzalo k deprivácii, taktiež osobnosť dieťaťa.
- **Sociálne spôsobilosti jedinca nie sú dostatočne osvojené** – dieťa má ťažkosti pri nadväzovaní kontaktov, alebo nadviaže síce nové kontakty rýchlo, ale udržuje si povrchné vzťahy bez citovej väzby.
- **Emocionálne prejavy psychicky deprimovaných detí** – sú nevyrovnané. Dieťa sa buď snaží na seba upútať pozornosť napr. hysterickými scénami, žiarlivými a agresívnymi prejavmi, alebo je pasívne, utiahnuté.

Dôsledky týrania sú spojené s rôznymi faktormi, ide o vek dieťaťa, intenzitu a dĺžku trvania násilia, so zraniteľnosťou dieťaťa, oporou v rodine alebo v širšom prostredí. Dôležité je preto týranie podchytiť včas, a poskytnúť dieťaťu kompletnú starostlivosť. Dôsledky týrania si vyžadujú zdravotnú, psychologickú a psychoterapeutickú, sociálnu, nápravno-výchovnú starostlivosť (Šramová, 2003, s. 107 – 108, Fuchsová, 2008, s. 28).

Ak sa zameriame na následky sexuálneho zneužívania, musí nám byť jasné, že spôsobuje dieťaťu fyzickú bolesť, pretože ešte nie je pripravené pohlavne žiť s dospelým, nehovoriac o rôznych nákazách. Takéto násilie spôsobuje deťom aj duševnú poruchu, sú nestabilné, cítia sa menejcenné a bezmocné.

Sexuálne zneužitie dievčatá majú strach zo straty náklonnosti, a to páchatelovi umožňuje aj citové vydieranie – „sľub veľkého tajomstva“. Ak sa v rodine vyskytne takýto typ zneužívania, hovorí sa o úlohe matky, ktorá by tomu mala zabrániť. Obyčajne však nič nerobí, tajomstvo sa snaží udržať, aby rodina nestratila spoločenskú prestíž, alebo sa bojí prípadnej agresie partnera, alebo má obavy z jeho

straty a tým aj zhoršenia ekonomickej situácie rodiny. Páchateľa to posilňuje v takomto správaní pokračovať, čo sa môže skončiť graviditou zneužitého dievčaťa.

Po sexuálnom zneužití môžeme u detí spozorovať ich utiahnutie sa do seba, vyhýbanie sa kontaktom s ľuďmi, opatrné konanie pri kontakte s niektorými dospelými, boja sa zostávať samí, vyhýbajú sa aktivitám, ktoré ich doteraz bavili, ich postoj sa mení, nič ich nezaujíma, všetko im je jedno, šikanujú vrstovníkov, sú podráždení, vyhýbajú sa prezliekaňam, majú ťažkosti v škole, oddaľujú návrat domov, unikajú z domova, sexuálne napádajú vrstovníkov, odmietajú jedlo, a v neposlednom rade sa pokúšajú o samovraždu. Tieto prejavy však nemusia vždy znamenať prítomnosť sexuálneho zneužívania (Vlčková, 2001, s. 83 – 87). Šramová uvádza rozdelenie následkov na sexuálne zneužitom dieťati na špecifické a nešpecifické. Medzi prvé patria povrchové zranenia konečníka, modriny, opuchy genitálií, traumatické zmeny panenskej blany, zápal pošvy, nadmerná masturbácia, nočné pomočovanie, predčasný sexuálny život, bolesti podbrušia, sebapoškodzovanie, sexuálne nutkavé správanie. Nešpecifické znaky sú ľútosť, smútok, apatia, hnev, agresia, bezmocnosť, zhoršený školský prospech, úteky z domu, užívanie drog, delikvencia, neochota vracat' sa domov a pod. Učitelia v škole môžu na dieťati spozorovať úzkosť, hyperaktivitu, vyhýbanie sa školskej dochádzke, agresiu, nepozornosť, somatické ťažkosti, utiahnutosť a pod. (Šramová, 2004, s. 74 – 75).

Čo sa týka sexuálne zneužívaných dievčat v detstve, najčastejšie sa s nimi v dospelosti stretávame ako s prostitútkami, toxikomankami, alkoholičkami a až 56 % z nich sa podľa Gianottena pokúsilo o samovraždu. Weiss a Zvěřina zistili, že sexuálne zneužití chlapci začínajú skôr onanovať a u dievčat dochádza k prvej súdoži skôr ako u nezneužitých dievčat. U oboch pohlaviach sa stretávame s promiskuitou. Gianotte tiež uvádza, že dĺžka traumatu môže súvisieť s mierou použitého násillia, dĺžkou doby traumatizácie (teda či ide o dlhodobé zneužívanie), s vekom, v ktorom došlo k zneužitiu a určitú rolu zohráva aj blízkosť zneužívajúcej osoby a teda je rozdiel, či ide o strýka, alebo otca. Najhoršie následky zanecháva incest. Vedie k narušeniu vzťahov medzi členmi rodiny a patologickým spôsobom komunikácie (Weiss, 2005, s. 27 – 28).

3.3 Obranný mechanizmus u obetí týrania a zneužívania

Obete týrania a zneužívania okrem už spomínaných dôsledkov, ktoré sú na nich zanechané, preukazujú určitý obranný mechanizmus, aby sa ubránili násiliu. Tieto prejavy sa vyskytujú ruka v ruke s násilím podľa toho, ako sa s ním obeť vyrovnáva, alebo ako veľmi ju násilie zasiahlo.

Ide o mechanizmy ako popieranie, kedy sa obeť od nepríjemného zážitku snaží dištancovať. Prejavuje sa i disociácia, tzn. únik do nejakého vysnívaného sveta obeť, kde k traumám nedochádza. Obete takto snívajú aj počas dňa. Predstavuje čiastočnú, ale aj úplnú stratu vedomia, pamäte, identity. U detí sa prejavuje aj regres, čo znamená návrat do predchádzajúceho vývinového štádia, do obdobia, kde k násiliu nedochádzalo a kedy sa cítili bezpečne. Niekedy obeť odsúvajú negatívne myšlienky do nevedomia, ide o vytesnenie. Môže sa však stať, že obeť začne správanie agresora napodobňovať, identifikuje sa s ním. Hoci ním najprv opovrhne, obviňuje ho, neskôr jeho správanie kopíruje (Šramová, 2004, s. 60).

Americký detský psychiater Ronald C. Summit popísal, ako deti reagujú na násilie. Podľa neho sa ho deti snažia predovšetkým utajiť, je to výsledok zastrasovania agresora, cítia sa bezmocné, prispôsobujú sa a tak sa stretávame s oneskoreným a nepresvedčivým odhalením násilia, a v neposlednom rade zvyknú výpoveď odvolať (Šramová, 2003, s. 55).

4 POMOC OBETIAM NÁSILIA

Vláda SR je povinná vytvoriť a financovať bezplatnú ponuku podpory pre týrané ženy a ich deti. Hovoríme o ženských domoch, poradenských centrách, organizáciách krízovej pomoci, organizáciách poskytujúcich právnu a sociálnu pomoc, ponuky pomoci pre deti a pod. Ide o poskytovanie bezplatných služieb a zákonov na ochranu žien a získanie práva, aby obeť zostala v dome a páchatel' bol vykázaný. Ženské domy majú poskytovať 24-hodinovú prevádzku, bezpečnosť žien a detí, utajenie, časovo neobmedzený pobyt, platený vyškolený personál a pod. Na Slovensku sú špecializované poradne pre ženy – **Pro Familia, Krízové centrum Fenestry, Centrum Nádej**, ktoré sa starajú o bezpečnosť klientiek, poskytujú poradenstvo, sprostredkovanie pobytu v krízovom centre. V záujme chrániť obeť majú utajené adresy, zverejňujú preto iba telefónne čísla a e-mailové adresy. Ostatné krízové centrá, útulky zverejňujú svoje adresy a sú dostupné v zoznamoch, ktoré vedú KÚ a MPSVaR, alebo na internete. V štátnych krízových strediskách je pobyt obmedzený na tri mesiace. V útlukoch nájdu ženy útočisko v dobe do jedného roka, ak to dovoľuje kapacita i dlhšie (Cviková, Juránová, 2001, s. 65 – 68, Hirigoyenová, 2001, s. 256).

Zväčša obeť násilia majú strach odísť i preto, lebo nevedia, kam môžu ísť. Na Slovensku im pomoc ponúkajú intervenčné centrá, azylové domy, ale i cirkev. Ženám a deťom je poskytnutá pomoc v týchto zariadeniach:

- stanice s opatrovateľskou službou pre deti a krízové strediská pre deti
- domovy pre osamelých rodičov (slobodné matky a tehotné dievčatá)
- útulky pre bezdomovcov a ľudí po návrate z výkonu trestu
- kombinované (Cviková, Jurinová, 2001, s. 61 – 63).

Úlohou intervenčných centier je poskytovať sociálnu, psychologickú a právnu pomoc obetiam domáceho násilia. Ďalej plnia aj informačné a koordinačné funkcie vo vzťahoch s orgánmi, ktoré zabezpečujú sociálno-právnu ochranu deťom, zdravotníckymi zariadeniami a políciou.

Žena, ktorá chce opustiť násilníka nevie, kam má ísť, pretože nemá rodinu, priateľov. Odpoveďou je pre ňu **azylový dom**. Je to miesto, kde sa žena zotavuje z následkov týrania, ak má záujem, budú jej poskytnuté rady a podpora pri budovaní si nového života.

Biblia hovorí o tom, že ľudia si majú navzájom pomáhať a poskytnúť prístrešie tým, ktorí ho potrebujú. **Farári a iní členovia cirkvi** sú zvyknutí hovoriť s ľuďmi v ťažkej situácii a sú ochotní im venovať čas a hovoriť s nimi. Obete tak získajú podporu a priateľstvo (Conwayová, 2007, s. 89 – 93).

4.1 Dôvody zotrvania v násilnom partnerstve

Mnoho ľudí sa pýta, prečo ženy neopustia agresora, len málokto sa však na to pozerá z opačného konca – prečo muži bijú ženy. Ľudia, ktorí sa s násilím ešte nestretli, nevedia pochopiť zmýšľanie ženy, ktorá zostáva v násilníckom partnerstve (štokholmský syndróm). „**Štokholmský syndróm**“ predstavuje to, čo žena prežíva, a ako sa správa. To sa môže zdať niekedy zvláštne, ale je to iba normálna reakcia ženy na nenormálnu situáciu, s ktorou sa snaží vyrovnáť (Cviková, Juráňová, 2001, s. 26). Opustiť vzťah a začať nový život vôbec nie je jednoduché, je potrebné vysporiadať sa s mnohými praktickými záležitosťami – bývanie, financie, starostlivosť o deti, škola a pod. Existuje však mnoho dôvodov, prečo ženy neopustia agresora, a my sme sa rozhodli venovať im pozornosť.

Ženy, ktoré sú držané v izolácii a muž im neustále opakuje aké sú hlúpe, tomu nakoniec uveria a myslia si, že sa o seba nedokážu postarať, takže radšej zostávajú v domácnosti s agresorom. V takomto prípade **hovoríme o efekte násilia** (Conwayová, 2007, s. 61).

Cyklus násilia prebieha vtedy, ak sa násilník k svojim obetiam niekedy správa aj milo, láskavo. Utvára sa tak medzi ním a jeho obeťou zvláštny vzťah. Ide o pripútanie si obete. Ako sme už uviedli v podkapitole 2.4.1 Cyklický model, žena takto pripútaná k mužovi s ním spolupracuje, chráni ho, súcitiť s ním. Niekedy nie je schopná vyhľadať pomoc zvonku, preto s ním zostáva v jednej domácnosti aj napriek násiliu (Cviková, Juráňová, 2001, s. 26). Epizóda násilia sa strieda u muža s obdobím pokánia, ľutuje svoje činy a presviedča ženu, že sa to zmení. Časom však vyvrcholí ďalší násilný incident a tento cyklus sa opakuje. Obdobie udobrovania môže trvať aj viackrát denne, ale tento cyklus môže byť aj pomalý (Conwayová, 2007, s. 61).

Dôvod, prečo sa ženy boja opustiť svojho manžela môže byť aj to, že sa im vyhráza, že ak odíde, zabije ich deti, alebo tých, ktorí jej poskytnú prístrešok (Cviková, Juráňová, 2001, s. 54), alebo že už nikdy deti neuvidí a pod. Ženy majú

teda **strach z odplaty**. Niektoré obeť aj napriek vyhrážkam svojho partnera sa pokúsia ho opustiť. On ich však vyhľadá, čím svoje vyhrážky splní, a tak sa obeť opäť vráti domov. Po druhýkrát je preto pre ňu oveľa ťažšie odísť, pretože vie, že partner svoje vyhrážky splní. Niektoré obeť však nevedia, že im môže byť poskytnutá ochrana v podobe súdneho opatrenia, alebo policajného nariadenia, alebo môžu nájsť bezpečné ubytovanie v azylových domoch.

Žena zostáva so svojim partnerom preto, že ho aj napriek jeho násilnému správaniu neustále ľúbi. Myslí si, že v skutočnosti nie je taký zlý, lebo má rád deti, a keby nepil, bolo by všetko v poriadku. Žena sa s ním nechce rozviesť, pretože si myslí, že sa to zmení. Nevie však, že na to, aby získala ochranu súdnym príkazom sa rozvádzať nemusí.

Často žena cíti, že už agresora neľúbi, a rada by ho opustila, ale cirkev alebo rodina ju presvedča, aby ostala, pretože poruší svoju slávnostnú prísahu „v dobrom i v zlom“. Takže na ženu pôsobí **tlak cirkvi a rodiny**, a tak zotrúva v partnerstve s agresorom.

Matka sa niekedy rozhodne zostať žiť s partnerom kvôli deťom, pretože k nim sa správa dobre, a myslí si, že nemá právo odoprieť im život s oboma rodičmi. Niekedy sa obeť obáva, že ak partnera opustí, sociálni pracovníci ju budú považovať za zlú matku, alebo sa im agresor vyhráza, že bude o deti bojovať na súde a pod. (Conwayová, 2007, s. 67 – 69).

Ženy zvyknú viniť z násilia samy seba, a myslia si, že majú v partnerstve zotrúvať a zmeniť svoje správanie, aby nevyvolávali násilie.

Ženy bývajú od agresora **finančne závislé**, pretože majú nízku kvalifikáciu, alebo im partner zakázal pracovať a tak sa z nich stali ženy v domácnosti. Nevedia však, že keď z domu odídu, dostanú dávky sociálnej podpory. Žena ale môže vedieť aký nízky príjem by mala, keby žije s deťmi sama, a nechce, aby jej deti trpeli núdzou, preto nechce domov opustiť.

Veľa žien nemá kam ísť, nemajú rodinu, priateľov, kde môžu prespať. Alebo sa boja, že keď sa odsťahujú, budú musieť opustiť ich rodinu. Niekedy neodídu preto, lebo vedia, že azylový dom je plný. Môže však nastať i situácia, že žena má kam ísť len na krátky čas, a nevie, čo by nastalo potom.

Môže nastať aj taká situácia, že žena sa chystá opustiť spoločnú domácnosť, ale zatiaľ **zhromažďuje informácie**, ako celý proces uskutočniť.

Nemáme právo kritizovať, ženy aj napriek tomu, že sa rozhodnú zostať s násilníkom, predsa len - majú právo vybrať si, ako chcú žiť (Conwayová, 2007, s. 62 - 73).

Obete domáceho násillia sa často pýtajú, čo sa stane s ich deťmi a obávajú sa, že súd zverí deti do starostlivosti mužovi. Túto myšlienku im môže do hlavy vsugerovať aj sám partner. Súd však zohľadní v prvom rade záujmy dieťaťa, citovú orientáciu a zázemie dieťaťa k výchovnej schopnosti rodiča, zaujíma sa i o schopnosť rodiča dohodnúť sa na výchove dieťaťa s druhým rodičom, súd berie ohľad i na väzby zo súrodencami a inými príbuznými (Šramová, 2003, s. 100).

4.2 Právna pomoc obetiam domáceho násillia

Medzi štátne inštitúcie a organizácie, ktoré poskytujú pomoc obetiam domáceho násillia môžeme zaradiť sociálne zariadenia, odbory sociálnych vecí na Úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny, políciu, zdravotnícke zariadenia, psychologické poradne, školy, ale i samosprávy rôznej úrovne. Činnosť inštitúcií, ako polícia, centrá poradensko-psychologických služieb (CPPS), okresné pedagogické a psychologické poradne (OPPP) a oddelenia sociálnych vecí okresných úradov (OSV OÚ) popisujeme v nasledujúcich riadkoch.

Úlohou **polície** je zaznamenať ohlásené a zistené prípady domáceho násillia. Každý takýto čin je evidovaný ako trestný čin. Domáce násillie oznamuje polícii väčšinou obeť, ak sa však násillie spája s hlukom, ohlasujú ho i susedia. Stáva sa však, že násillie ohlasuje aj zdravotná poisťovňa alebo lekár, krízové linky, sociálne úrady, psychologické poradne, alebo je násillie ohlásené anonymne. To, ako bude postupovať polícia závislí od toho, kto násillný čin oznámil, kto je aktérom, podľa miery opakovania a závažnosti. Po telefonickom oznámení polícia ide na miesto činu, aby zabránila páchaniu násillia, a následne postupuje štandardne: spíše zápisnicu, pričom násillný čin sa berie ako trestný čin alebo priestupok, obeť je poučená o svojich právach. Potom sa pristupuje k preverovaniu skutočností, zaisteniu dôkazov.

Centrá poradensko-psychologických služieb (CPPS) zachytávajú obeť domáceho násillia, ktoré vyhľadali pomoc. Psychológovia sa zhodujú, že k príčinám nárastu prípadov patria zhoršené životné podmienky, lepšia informovanosť

a medializácia problematiky. Najviac domáceho násilia zažívajú ženy s malými deťmi, ktoré sú ekonomicky závislé od svojho partnera. Medzi ženami v strednom veku a s deťmi v dospievajúcom veku je viac žien ochotných svoju zlú situáciu riešiť.

Psychológovia vidia dôvod nárastu počtu evidovaných prípadov domáceho násilia v prudkom raste rodinného násilia a znižovaním utajenosti takýchto prípadov. Najväčšiu časť obetí tvoria ženy a maloleté deti s poruchami správania. Najviac sa vyskytuje fyzické, psychické a sexuálne násilie.

Postup poskytovania pomoci sa samozrejme líši v závislosti od situácie, v ktorej sa momentálne obeť nachádza. Ak ide o ohrozenie zdravia alebo života CPPS vyhľadajú spoluprácu u MVO, OSV OÚ, aby separovali obeť od násilníka. Ak ide o menej akútny prípad, klientom sa poskytnú informácie o prejavoch domáceho násilia, je im poskytnutá pomoc a poradenstvo, aby nadobudli nové sily do života, hľadajú sa zdroje a možnosti riešenia nepriaznivej situácie. Ak obeť dosiahne bezpečie, nastupuje psychoterapia obeť.

Oddelenia sociálnych vecí okresných úradov (OSV OÚ) pomáhajú získať finančnú pomoc pre klientov. Rodiny, v ktorých dochádza k domácemu násiliu zväčša týmto inštitúciám oznamujú ľudia anonymne, alebo príbuzní obeť, susedia, či priamo rodičia týraných detí. Obetiam je poskytnuté ekonomické a právne poradenstvo a sociálna pomoc. Ak sa podozrenie potvrdí, robia sa terénne šetrenia v rodine, v škole. Ak ide o akútny prípad, dieťa je z rodiny odňaté (Na koho sa môžu obeť domáceho násilia páchaného na ženách obrátiť, 2010, <http://www.rovnostsanci.sk>).

Dohovory, ktoré chránia obeť domáceho násilia a zákony, ktoré chránia ľudské práva sú:

- Deklarácia OSN o odstránení všetkých foriem násilia,
- Deklarácia Spojených národov o odstránení násilia páchaného na ženách,
- Národná stratégia na prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách a v rodinách,
- Konvencia o eliminácii všetkých foriem diskriminácie žien (CEDAW),
- Národný akčný plán pre prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách 2005 – 2008,
- Zákon o rodine 36/2005 Z. z.,

- Trestný zákon č. 300/2005 Z. z.,
- Aktualizácia východiskovej správy SR k dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien.

Trestný zákon č. 300/2005 Z. z. môže uložiť ochranné liečenie ako opatrenie, ak páchatel' spáchal trestný čin voči blízkej osobe a vzhľadom na povahu páchatel'a možno predpokladať, že bude v násilnom konaní pokračovať (§ 72 ods. 2 písm. c). Z dôsledku vydierania, znásilnenia, sexuálneho násillia a sexuálneho zneužívania môžeme obviniť aj manžela, druha, bývalého druha, rodiča spoločného dieťaťa podľa § 89 ods. 7. Pri podmiennečnom prepustení môže agresor dostať zákaz priblížiť sa k obeti na vzdialenosť menšiu ako päť metrov a zdržiavať sa v blízkosti obydlia obete (§ 89 ods. 23 písm. c). Ako týranie blízkej osoby podľa § 215 je označené bitie, pohrdavé zaobchádzanie, sledovanie, odopieranie stravy, hygieny, bývania, vzdelávania, nútenia k žobraniu, obmedzovania prístupu k majetku, na ktoré majú právo, a iné činnosti v zákone neuvedené.

Na základe občianskeho súdneho poriadku môže súd uložiť agresorovi zákaz vstupu do domu/bytu, v ktorom býva obeť násillia (§ 76 ods. 1 písm. g). Súd takto rozhodne do 30 dní od podania návrhu, ak je obeťou maloleté dieťa, rozhodne súd do 7 dní od podania návrhu (Pomoc obetiam násillia, 2010, www.pomocobetiam.sk). Ak súd podaný návrh uzná, obeť musí podať návrh na začatie konania o vylúčení agresora z bytu/domu. Iné krajiny Európskej únie, napr. i Rakúsko uzákoonili, že súd môže agresora z bytu/domu vykázat' aj v prípade, ak mu byt/dom patrí. V Slovenskej republike o vykázaní násillníka z bytu rozhoduje súd, spoločné bývanie preto opúšťaajú obeť (Polícia: Súdny sú voči násillníkom mierne, 2008. <http://spravy.pravda.sk>). Obeť ale môže získať predbežné opatrenie, ktoré zabráni násillníkovi vstúpiť do bytu/domu (Konat' proti násilliu na ženách, 2010, <http://www.moznostvolby.sk>).

4.2.1 Právna ochrana detí

Štúdiá o násillí páchanom na deťoch vychádza z faktov, že násillie je protiprávne, deti by pred ním mali byť chránené, násillie voči deťom sa dá odstrániť, vláda musí zabezpečiť deťom prístup k vzdelaniu, zdravotnú a sociálnu starostlivosť a pomáhať rodičom pri výchove, legislatíva musí prijímať zákony, na základe

ktorých bude páchatel vždy patrične potrestaný. Štúdia sa snaží prezentovať rôzne odporúčania, ktoré podporujú boj proti násiliu a objasňujú jeho príčiny. Pochádzajú či už so strany štátu alebo jednotlivcov. Zo štúdie vyplýva, že vládni činitelia sa majú angažovať, aby zastavili násilie na deťoch, zákaz násilia voči deťom musí ustanoviť legislatíva, zákony majú byť súčasťou občianskeho zákonníka a majú zahŕňať zákaz všetkých foriem násilia. Vládni činitelia by mali venovať pozornosť aj prevencii násilia vo vzťahu k deťom, mali by pátrať po príčinách násilia aby sa mu mohlo predchádzať. Vládne orgány musia vykonávať rôzne kampane na zastavenie násilia, ktorých súčasťou by mali byť odporúčania na lepší život. Tzn., že majú sa snažiť zmeniť tradičné spôsoby myslenia, kedy sa o násilí voči deťom hovorilo ako o forme výchovy. Dospelí by sa teda mali naučiť vychovávať deti inou formou, ako násilnou. Kampane by mali byť šírené prostredníctvom médií, vzhľadom na ich mienkotvornú funkciu. Personál, ktorý pracuje s deťmi musí byť vyškolený, legislatíva má zabezpečovať pomoc a podporu deťom, ktoré boli obeťami násilia zo strany dospelých, a tiež by mala zjednodušiť proces ohlasovania násilia. Deti by mali vedieť ohlásiť násilie príslušným inštitúciám a mali by dôverovať týmto zariadeniam. V každom štáte by mala fungovať linka dôvery. Legislatíva musí zaručiť potrestanie násilníka a vládne organizácie musia zhromažďovať informácie ohľadom násilia, aby mu mohli patrične predchádzať, vládni činitelia musia zabezpečiť aktivity na zastavenie násilia, ktoré im vyplývajú z medzinárodných dohôd (Kwast, Laws, 2007, s. 5 -12).

Dohovory zaoberajúce sa starostlivosťou o deti sú:

- Dohovor o právach dieťaťa (1989),
- Ženevská deklarácia práv dieťaťa (1924),
- Deklarácia práv dieťaťa prijatá Spojenými národmi (1959),
- Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu,
- ďalšie dokumenty medzinárodných organizácií zaoberajúce sa starostlivosťou o deti a ich blahom.

Dohovor OSN o ochrane práv detí z roku 1989 bol podpísaný v New Yorku a upravuje právnu ochranu detí. Na základe tohto Dohovoru vznikol aj Výbor pre práva detí, ktorý funguje od roku 1991. Na to, aby Dohovor mohol kontrolovať, či štáty plnia svoje záväzky bol vytvorený Výbor pre práva dieťaťa pre Slovensko. Desiati odborníci tak každý rok kontrolujú plnenie záväzkov štátu a informujú Valné

zhromaždenie OSN. Dohovor OSN zahŕňa vyhlásenia, že detstvo treba chrániť, rodina má právo na potrebnú ochranu a takú pomoc, aby mohla plniť svoju funkciu.

Dohovor OSN o ochrane práv detí definuje dieťa ako ľudskú bytosť, ktorá ešte nedosiahla osemnásť rokov. Vymedzuje záujmy týkajúce sa detí a povinnosť rešpektovať práva detí. Poukazuje na skutočnosť, že štát má zabezpečiť deťom ochranu prostredníctvom zákonov a zabezpečiť pomoc a podporu pracujúcim rodičom poskytovaním služieb sociálnych zariadení. Ďalej hovorí o správnej zdravotnej a sociálnej starostlivosti, zabezpečení životných podmienok (Právna ochrana detí v súčasnosti, 2007, <http://www.syndromcan.estranky.cz>).

Ženevská charta práv dieťaťa je základný právny program pre ochranu práv dieťaťa, postavila sa na ochranu ťažkého osudu detí. Obsah tejto deklarácie zahŕňa základné potreby dieťaťa. Obsahuje päť základných princípov na ochranu dieťaťa, a to poskytnutie normálneho telesného a duševného rozvoja, zabezpečiť pomoc deťom v ťažkej životnej situácii (vojna, choroba a pod.), príprava dieťaťa na život a posledný princíp hovorí o výchove dieťaťa.

Deklarácia práv dieťaťa zahŕňa okrem iného aj právo detí vyrastať a rozvíjať sa v zdraví, zabezpečenie ich výživy, bývania, zdravia a hovorí, že dieťa treba chrániť pred krutosťou, zanedbávaním a vykorisťovaním (Vlčková, 2001, 18 – 21).

5 PREVENCIA PRED NÁSILÍM

Prevenca (lat. praevenio – predísť) je súbor ochranných sociálnych, zdravotných opatrení, ktorými sa predchádza poškodeniu zdravia, trvalých následkov z choroby. Je veľmi dôležité poskytnúť jedincovi, ktorý trpel násilím pomoc, aby prekonal traumy a posilnil si sebavedomie. Je potrebné podporiť jeho uvedomenie si plnohodnotnej osobnosti spoločnosti. Na to, aby sme mohli redukovať násilie, je nutná výchova rodičov a výcvik učiteľov. Treba preto identifikovať rizikové faktory, poskytovať profesionálnu pomoc a podporu, monitorovať verejné miesta ako školy, pracoviská a pod. (Šramová, 2003, s. 6, Šramová, 2004, s. 114).

Celosvetovou úlohou spoločnosti je eliminovať násilie páchané na deťoch. Ak sa chceme venovať **prevencii násilia**, podľa WHO (2002) je potrebné sa zamerať na:

- identifikáciu rizikových faktorov,
- vytváranie zdravého rodinného prostredia, poskytovať dysfunkčným rodinám pomoc,
- pravidelné sledovanie škôl, škôlok a riešiť problémy, ktoré vytvárajú násilie,
- ovplyvňovanie rodových stereotypov vytvárajúcich zdroj násilia,
- identifikáciu kultúrnych a sociálnych faktorov, ktoré vedú k násiliu.

K. Browne et al. (1988) rozdelili prevenciu do troch skupín a to primárna, sekundárna a terciárna prevencia (Šramová, 2003, s. 19, 123).

Goleman v rámci preventívneho programu hovorí o rozvoji emocionálnych zručností – prejavovanie citov, ovládanie emócií, ďalej kognitívnych zručnostiach – sebauvedomenie, sebadôvera, riešenie konfliktov a behaviorálnych zručnostiach – počúvanie, presadzovanie názorov.

Sopková uviedla tri skupiny opatrení v boji proti násiliu:

- pomocné zariadenia a podporné programy pre týrané ženy a ich deti – SOS linky, krízové a poradenské centrá, a pod.,
- vytvorenie zákonov, ktoré popisujú a trestajú násilie voči ženám a chránia ju počas súdneho konania,
- prevencia, predchádzanie násiliu.

Čo sa týka pomoci v boji proti násiliu zo strany štátu, ide o zabezpečenie ochrany dieťaťa v ohrozenom prostredí tak, že sa snaží odstrániť zdroj násilia, teda kontrolovať rodinné prostredie, zabezpečiť dohľad sociálneho kurátora, čiže

pravidelné kontroly v rodine. Niekedy je však potrebné dieťa odňať z prostredia kde vyrastá a umiestniť ho do zariadenia nahradzujúceho rodinu. Následne je dôležité dieťaťu udržať denný režim, na ktorý bol zvyknutý, umožniť mu rozvíjať sa v oblastiach, v ktorých vyniká, a teda podporiť jeho sebavedomie. Rodičovské práva sú v takomto prípade obmedzené a môžu viesť na základe súdneho rozhodnutia k zbaveniu rodičovských práv.

Týranie, zneužívanie dieťaťa je veľmi závažná téma, ktorá traumatizuje spoločnosť. Smutné je, že kompetentní pracovníci všetkých kontaktujúcich zložiek, ktorí sú zo zákona povinní riešiť nápravu tohto javu sa ho snažia ututlať. Chcú si tak ušetriť prácu, a zastávajú pritom myšlienku, že ak sa o danom probléme nehovorí, zriedkavo sa vyskytuje (Šramová, 2003, s. 78 - 94).

5.1 Primárna prevencia

Pri primárnej prevencii ide o opatrenia, ktoré zabraňujú vzniku násilia (práca s deťmi a mládežou na tému násilie, články v novinách na túto tému, zmeny zákonov). Médiá prispievajú k zvýšeniu informovanosti ľudí o problematike domáceho násilia. Svedčí o tom nárast telefónnych liniek dôvery, krízových centier, azylových domov a poradní pre obeť. Najviac sa v našej spoločnosti hovorí o prevencii násilia páchanom na ženách, avšak chýbajú nám projekty zamerané na prevenciu násilia na deti, mužov a starých ľudí (Šramová, 2004, s. 115).

Pozornosť pri primárnej prevencii sa zameriava na široké vrstvy obyvateľstva. Dôležitá je osвета, aby sa ľudia naučili byť všímavými, a vedeli ohlásiť násilie kompetentným inštitúciám. Ďalej je potrebné oboznamovať ľudí s právnymi predpismi, a to už od školského veku, vychovávať deti k rodičovstvu a pod. Vedie to k odstráneniu poznania, že „cudzia domácnosť je nedotknuteľná“, čomu verí mnoho ľudí. Zaraďuje sa sem aj starostlivosť štátu o rodinu, teda štát by sa mal starať o vytvorenie vhodných podmienok pre zdravý životný štýl obyvateľstva.

Touto prevenciou sa má znížiť pravdepodobnosť vzniku poškodenia. Môže sa orientovať špecificky a nešpecificky. Ak sa prejavuje špecificky, ide o zamerania sa proti rizikám vedúcim ku vzniku poškodenia, čo predstavuje minimalizovanie vzniku rizikových skupín obyvateľstva a rizikových situácií. Ak sa prejavuje nešpecificky, hovoríme o podpore zdravého vývinu dieťaťa a rodiny. Patrí sem teda

vytváranie vhodných podmienok pre zdravý vývin, osvetová práca, tvorba zákonov na ochranu dieťaťa, tvorba vzdelávacích programov (o výžive, alkohole, sexuálnom živote), tvorba intervenčných programov, dostatočná ponuka programov pre voľný čas – podporiť dieťa v jeho tvorivej aktivite a pod. (Šramová, 2003, s. 17, 91).

Tvorbou aktivít týkajúcich sa zamedzenia násilia páchaného na deťoch sa môže správanie človeka prejavovať individuálne, tzn., že mladý človek sa sám rozhoduje, či zneužívanie ohlásí príslušným orgánom, alebo sa prejaví na úrovni vzťahov, a teda človek dokáže zabrániť šikanovaniu slabšieho človeka. Na verejnej úrovni mladý človek môže organizovať rôzne akcie na prevenciu pred násilím, a na spoločenskej úrovni mladý človek pracuje na osvojení si správania, ktoré vedie k odstráneniu tradičných foriem násilia (Fountain, 2007, s. 11).

Medzi najohrozenejšiu skupinu, na ktorej sa vykonáva domáce násilie sú deti. Preto je potrebné oboznámiť ich s tým, aké majú práva, a tiež s tým, kam sa môžu obrátiť o pomoc, ako ju vyhľadať. Dieťaťu treba poskytovať informácie primerane k jeho veku, a to napr. edukačnými programami v škole. Deťom by sa mala budovať sebaúcta, sebadôvera, mladí ľudia by si mali vyjasniť svoje postoje a hodnoty, preskúmať možné dôsledky, naučiť sa vytvoriť si zodpovednosť k sexuálnemu životu a pod. Škola tiež musí rešpektovať vzorce sexuálneho správania, ktoré sa vývojom spoločnosti menia.

Deťom treba opakovať, že nemusia vždy poslúchnuť, že majú právo dotyky odmietnuť keď sa im nepáčia. Potrebné je v rodine viesť výchovu, kde prevláda otvorenosť. Deti musia vedieť, že sa nesmú dať zlákať cudzími osobami na opustené miesta, že majú právo kričať, utekať, žiadať o pomoc. Mali by byť upovedomené o tom, že môže byť nebezpečné, ak pôjdu napr. do výťahu s cudzou osobou samy, a že môžu odísť bez dovolenia a pod.

Primárna prevencia je realizovaná prostredníctvom edukačných programov, masovokomunikačnými prostriedkami, osvetovými diskusnými reláciami a angažovanosťou štátnych a mimovládnych organizácií (Šramová, 2003, s. 124 - 125).

V rámci primárnej prevencie by sa mali vytvárať **programy rozvoja tvorivosti**, ktoré stimulujú vzrast dominancie, zvýšenie sebavedomia, schopnosť pružnejšie a originálnejšie myslieť, podporovať fantáziu, uvoľnenie, zvýšenie záujmu o učenie, zvýšenie motivácie k riešeniu úloh a zlepšenie sociability, u žiakov

sa ďalej zaznamenáva zvýšenie sebaistoty, sebavedomia, pribojnosti, tolerantnosti, ochote k spolupráci, bezpečnosť, zvýšená chápanosť a iné (Šramová, 2003, s. 18).

Osvetovú činnosť zameranú na širokú verejnosť je najvhodnejšie robiť prostredníctvom médií a inštitúcií. Môže viesť k pomoci dieťaťa, hláseniu podozrenia na zneužívanie alebo týranie dieťaťa a pod. Halfarová v tejto súvislosti poukázala na mýty o sexuálnom zneužívaní detí, ako napr. incest a sexuálne zneužívanie neexistuje, alebo je v spoločnosti preceňované, deti o zneužívaní klamú, zveličujú, deti obeť sexuálne vyprovokovali, môžu si za to samy, hlavný vinník je matka a dieťa je zneužívané najčastejšie neznámym páchatelom. Na to, aby osveta bola účinná, musí nielen ovplyvňovať verejnosť dostatočnými informáciami, ale by mala obsahovať aj návody k postojom a správaniu, ktoré majú dieťa ochrániť. Ide o komplexnú informovanosť, a cieľová skupina je informovaná o právnej a psychologickej charakteristike javu, formách sexuálneho zneužívania, o správaní páchatel'a a obeť, o následkoch, ktoré po sebe zneužívanie zanecháva, o hľadaní pomoci a jej formách (Weiss, 2005, s. 65 – 66).

5.2 Sekundárna prevencia

Pri sekundárnej prevencii ide o včasné rozpoznanie a ukončenie násillia (zásah polície a primerané následky pre páchatel'a). Predstavuje aktívne vyhľadávanie rizikových skupín a životných situácií obyvateľstva (Šramová, 2003, s. 17, 91). Takáto prevencia je platná na jednotlivcov, u ktorých je riziko, že v budúcnosti budú buď obeťami, alebo násilníkmi. Täubner hovorí, že je potrebné zamerať pozornosť na rizikové deti, rizikových dospelých, rizikové rodiny a rizikové situácie.

Rizikové deti sú také deti, ktoré majú nízke sebavedomie, znížené mentálne schopnosti. Treba udržiavať dohľad nad hospitalizovanými deťmi a chorými deťmi v rodine.

Rizikoví dospelí sú potencionalni páchatelia násillia. Potrebná je spolupráca s políciou, psychológmi, kurátormi a psychiatrami. Zahŕňa realizáciu primeraných stratégií, ktoré sú zamerané na zníženie agresivity a deviácie.

V rizikových rodinách je potrebná výchova k manželstvu a rodičovstvu. Tieto rodiny sú náchylné k násilliu. Dôležité sú totiž pravidelné návštevy rodín,

ktorých členovia sa stali obeťami násilia – tu je dôležité sledovať transgeneračný prenos.

Rizikové situácie sa viažu na násilné správanie. V takejto oblasti zohráva veľký význam osвета, ľudí je možné informovať na základe masovokomunikačných prostriedkov o nebezpečných miestach, kde možno dochádzať k násiliu, napr. výťahy, verejné toalety a pod. (Šramová, 2003, s. 125 - 126).

5.3 Terciárna prevencia

Tento typ prevencie hovorí o situácii, kedy už dieťa v minulosti bolo vystavené násiliu alebo zneužívaniu. Táto prevencia sa teda týka zabezpečenia, aby sa dieťa opakovane nevystavovalo podobným situáciám. Snaží sa tiež dôsledky zachyteného poškodzovania dieťaťa obmedziť na minimum (Šramová, 2003, s. 19). Ide teda o pokus zabrániť opakovaniu násilia (napr. ak je týraná žena, z domu bude vykázaný partner. Žena tak nestratí svoje sociálne okolie.) (Šramová, 2003, s. 91). Terciárna prevencia predstavuje i prácu s jednotlivcami, ktorí sa v minulosti dopustili trestnej činnosti, alebo boli jej obeťou. Táto prevencia sa vzťahuje na opatrenia voči páchatelom trestnej činnosti – súdny proces, väzba v nápravnovýchovnom zariadení a pod. Je dôležité, aby odborní pracovníci diagnostikovali správne stav, v ktorom sa obeť nachádza, a aby zabránili ďalšiemu násiliu. Do terciárnej prevencie sa zahŕňa aj terapeutická pomoc pre obeť násilia.

Prístupy, ktoré sa zameriavajú na jednotlivca, sú:

- **edukačné programy** – výučba detí a mládeže
- **sociálno-vývinové programy** – pomoc deťom a adolescentom
- **terapeutické programy** – poradenstvo pre obeť a agresorov násilia
- **liečebné programy** – rizikovní ľudia

Programy, ktoré sa aplikujú na deťoch v predškolskom veku majú väčší význam ako tie, ktoré sa realizujú na deťoch v neskoršom veku. Podľa Čírtkovej by sa prevencia mala sústrediť na informovanosť, ochranu obetí a konfrontáciu páchatel'a.

Na informovanosti verejnosti sa podieľajú médiá, vznikajú linky dôvery, krízové centrá, azylové domy, poradne pre obeť násilia. Napriek tomu je informovanosť na Slovensku o domácom násilí nedostatočná.

Ochrana obetí je spojená s legislatívou štátu. Páchateľ sa často spolieha na to, že mu zo strany štátu nič nehrozí. Čírtková poukazuje na skúsenosti z Rakúska, kde násilník môže byť z bytu vykázany a teda v byte zostáva žiť obeť.

Konfrontácia páchatel'a s oficiálnou reakciou hovorí o tom, že násilníkovi treba dať pocítiť, že zodpovedá za svoje činy a tie nebudú tolerované (Šramová, 2003, s. 126 - 128).

5.4 Prevencia smerujúca pomoci deťom s CAN

Významné sú skupinové intervenčné programy a metódy. Dokážu predchádzať nebezpečenstvu vzniku rôznych foriem problémového správania, ktoré je výsledkom nezvládnutých záťažových situácií a tiež posilniť zdravý psychosociálny vývin dieťaťa.

Psychický stres a neprimeranú záťaž u detí zapríčiňuje týranie a zneužívanie. Preto tým, že sa pokúsime o vytvorenie prevencie rôznorodých záťažových situácií, nadobudneme prevenciu týrania, zanedbávania a zneužívania dieťaťa.

Veľmi dôležitá je v oblasti CAN primárna prevencia, ktorej cieľom je znemožniť ubližovanie dieťaťu. Podľa Matejčka a Dytrycha je potrebné zabezpečiť širokú osvetu verejnosti a opatrenia v rodinách s deťmi, informovať primárnych vychovávateľov dieťaťa. Týka sa to súčasných i budúcich vychovávateľov. Patrí sem napr. osвета rodičov v postojoch k dieťaťu, poučenie o výžive, správna životospráva, starostlivosť o dieťa a pod. Bohužiaľ, u niektorých dospelých sa prejavuje väčší sklon k aktom fyzického násilia, zanedbávania a zneužívania dieťaťa ako u iných, je teda samozrejmé i to, že sú situácie, ktoré takéto správanie vyvolávajú (Šramová, 2003, s. 58 - 59).

5.5 Preventívne a intervenčné programy

Úlohou preventívnych a intervenčných programov je zamedziť páchanie domáceho násilia. Ich prvoradým cieľom je zabrániť násiliu v rodinách. Rozhodli sme sa preto venovať pozornosť činnosti týchto programov.

5.5.1 Preventívne programy

V rámci preventívnych programov sa vykonávajú návštevy rodín. Vykonávajú ich profesionálni pracovníci, vyškolení dobrovoľníci. Rodiny s rizikom vzniku násilia sú tak pod neustálym dozorom a je im poskytovaná sociálna podpora. V rámci preventívnych programov sa vykonáva aj tréning rodičovstva, ktorý naučí rodičov, ako sa majú správať k svojim deťom. Učia sa práci s dieťaťom v oblasti stravovania, spánku, hygieny, hrania, stimulovania dieťaťa. Tréning životných zručností je realizovaný modelovaním životných situácií, a tak rodičia získajú zručnosti a spôsobilosti k zvládaniu stresu, naučia sa hospodáriť s peniazmi, riešiť problémy, viesť domácnosť, starať sa o zdravie a pod. Nakoniec sa môžeme stretnúť aj s kombináciou týchto programov, a to v rámci multimodálneho programu.

O'Riordanová a Carr tieto programy hodnotili. Zistili, že navštevovaním rodín sa prispelo k redukcii rizika násilného správania sa k deťom, veľký význam zaznamenali aj v rodine bez otca a zvýšili sebavedomie matiek. Tréning rodičovstva mal prínos v zlepšení rodičovskej spokojnosti a osvojení si adekvátnej starostlivosti o dieťa. Multimodálne programy redukovali riziko násilného správania sa k deťom o polovicu, zlepšili rodičovské vedomosti a zvýšili sebahodnotenie rodičov.

Programy, ktoré sú zamerané na prevenciu pred sexuálnym zneužívaním sú programy, ktoré sa sústreďujú na liečbu páchatel'ov, programy zo zameraním na zvýšenie informovanosti o existencii takéhoto druhu násilia a programy na zvýšenie vedomia dieťaťa, aby sa vedelo postaviť na odpor.

Pomocou preventívnych programov na školách by sa deti mali naučiť vnímať svoje telo a uvedomiť si, že patrí iba im, že dotyky sú dobré a zlé a tie zlé má právo odmietnuť, naučiť sa povedať NIE ak sa mu niečo nepáči, ujsť od potencionálneho páchatel'a, rozlíšiť tajomstvo, ktoré musí niekomu prezradiť od tajomstva, ktoré je zábavné, naučiť sa, že sa nemá hanbiť za to, že bolo zneužitú, a vedieť, že sú ľudia, ktorým môžu dôverovať (Šramová, 2004, s. 120 – 124).

Existujú aj **špeciálne programy pre deti a adolescentov**. Medzi ne sú zahrnuté terapie poskytujúce individuálnu, skupinovú terapiu, manželskú a rodinnú terapiu pre ženy a deti, ktoré sa vo svojej minulosti stali obeťami násilia. Cieľom takéhoto druhu programu je zbaviť sa pocitu hanby, izolácie, získať ochranu pred domácim násilím, viesť k otvorenej komunikácii, naučiť sa riešiť problémy nie násilným spôsobom, rozvíjať zdravú sexuálnu rolu a sebavedomie. Zabezpečená by

mala byť aj krízová telefónna linka 24 hodín denne. Veľmi dôležité sú u nás aj krízové centrá, ktoré prijímajú obeť domáceho násillia, v ktorých funguje profesionalita (Šramová, 2004, s. 125 – 129).

5.5.2 Intervenčné opatrenia zamerané na rodinu

Ak majú intervenčné centrá pomôcť zabezpečiť ochranu obetiam, musí fungovať spolupráca odborníkov, ako sú lekári, psychiatri, psychológovia, polícia, učitelia, sociálni kurátori.

Ochrániť dieťa pred páchaním násillia v rodine sa dá viacerými opatreniami. Dôležité je, aby dieťa zostalo v pôvodnej rodine, a viesť rodinu k náprave rodinného prostredia. Ak je však nutné, dieťa je lepšie radšej z rodinného prostredia vyňať. Takáto situácia nastáva vtedy, ak je zrejmé, že v rodine k náprave nedôjde. Dieťaťu je preto potrebné nenarušiť jeho denný režim a umožniť mu realizovať sa v oblastiach, v ktorých vyniká, čím sa mu zároveň podporuje sebavedomie. Ak je opodstatnený dôvod, je možné súdom rodičov zbaviť ich rodičovstva (Šramová, 2004, s.135 – 138).

5.5.3 Intervenčné opatrenia zamerané na vzťah medzi rodičom a dieťaťom

Je veľmi dôležité, aby boli vzťahy v rodine harmonické, pretože to vplýva na budúce vzťahy, ktoré si dieťa vo svojom živote bude tvoriť s inými jednotlivcami. Môžeme hovoriť o **individuálnej terapii**, kedy sa odborníci snažia spoločne s obeťou vrátiť do traumatizujúcej situácie a spoločne spracovávajú tieto negatívne zážitky. Je dôležité v dieťati, ktoré má za sebou traumatizujúci zážitok podporovať sebavedomie a sebaistotu. **Rodinná terapia** pomáha prekonať obeť nepríjemný zážitok a dáva mu pocit, že nie je osamotené, snažia sa spoločne porozumieť zneužitiu. Cieľom je zlepšiť rodinné vzťahy a zabezpečiť, aby sa násillie už neopakovalo. **Skupinová terapia** poukazuje obeť, že nie je jedinou, ktorá sa stala terčom agresora (Šramová, 2004, s. 139 – 141).

5.4.4 Intervenčné programy zamerané na prevenciu voči násiliu na školách

Dôležité sú aj intervenčné programy zamerané na prevenciu voči násiliu na školách – deti pri páchaní násilia necítia totiž žiadne emócie - ani negatívne, ani pozitívne. Riešiť takúto situáciu nám pomáhajú intervenčné programy. Ich úlohou je potlačiť agresívne správanie a rozvíjať emocionálnu inteligenciu. Do intervenčných programov je potrebné zapojiť všetkých pracovníkov školy. Povinnosťou dospelých je ubrániť právo detí na bezpečnosť svojej osoby. Pedagóg by mal zmeniť svoje výchovné metódy, miesto riadenia žiakov ich usmerňovať a pod. Cieľom intervenčného programu je rozvíjať jednotlivé zručnosti, podporiť seba výchovu, pomáhať pri plnení úloh, budovať vzťah k osobnému rastu (Šramová, 2003, s. 93, 95, 101).

Nie je dobré zanedbať ani sexuálnu výchovu. Vaničková a kol. je presvedčená, že obsah sexuálnej výchovy je založený na:

- **biologicko-hygienickom poučení** – ide o informácie predčasného tehotenstva, šírenia pohlavných chorôb
- **výchove k rodičovstvu** – naučiť sa zodpovednosti za sexuálny a partnerský vzťah
- **prevencii pred sexuálnym zneužitím dieťaťa** – dieťa sa musí naučiť rozpoznať zámyery násilníka (Šramová, 2003, s. 125).

ZÁVER

V ponímaní domáceho násilia, príčin a faktorov, ktoré napomáhajú jeho vzniku sa vďaka narastajúcej vedeckej a spoločenskej pozornosti pomaly posúvame smerom bližšie k jeho riešeniu. Snažíme sa odbúravať mýty, ktoré kolujú o domacom násilí. Našu spoločnosť však čaká ešte dlhá cesta, ktorou musí kráčať, ak chce byť úspešná. Ak jej nie sú ľahostajní všetci nevinní, s ktorými je kruto zaobchádzané a ktorí znášajú trpké rany osudu je nevyhnutné spojiť profesionálne poznatky odborníkov s kompetenciami príslušných orgánov, pôsobiť komplexne a účelovo.

Našu spoločnosť držia v rukách deti. Uvedomme si, že deti sú citlivé a vnímavé, dokonca viac ako si dokážeme pripustiť. Preto nedovoľme, aby im bolo ubližované, ale podporujme ich sebavedomie a pevnú vôľu. Pred deťmi nie je vhodné tabuizovať žiadne témy, ale všetko im vysvetliť primerane k ich veku. Veď aj ony potrebujú dostatok času, aby sa s danou situáciou vysporiadali.

V našej práci Sociálno-kultúrne aspekty násilia v rodine sme nastolili problém domáceho násilia. Táto téma je veľmi chýlostivá, a hoci sa o nej hovorí dosť, ľudia si ju neprípúšťajú. Ľudstvo sa však vyvíja a my veríme, že príde čas, kedy sa tomuto problému spoločnosť postaví a bude voči nemu aktívnejšie bojovať.

Vplyv globalizácie sa nedá zastaviť. Na tento jav sa môžeme v tomto prípade pozerat' i pozitívne. Dúfame totiž, že zasiahne myslenie tradičných konzervatívnych rodín, ktoré veria v prísne tradície a otvoria ľuďom mysle, aby si uvedomili, že hoci sa domáce násilie nazýva domácim, je vecou verejnou. Taktiež dúfame, že sa našej spoločnosti raz podarí zabrániť systémovému týraniu a organizovanému zneužívaniu, a to tak, že v príslušných slovenských inštitúciách poskytujúcich pomoc a podporu obetiam domáceho násilia budú pracovať ľudia vzdelaní a vyškolení. Takýto ľudia by mali byť ochotní pomáhať a hlavne by mali vedieť ako správne postupovať, aby sa vyhli systémovému týraniu. Veríme, že krajiny, kde sú silné tradičné zvyky ohrozujúce život detí (mutilácia, detské svadby), budú osvietené, pochopia, že takéto zvyky im ubližujú a tieto neprimerané tradície ukončia.

Stanoveným cieľom našej práce bolo poukázať na násilie ako spoločenský fenomén, čo sa nám aj podarilo. Téma domáceho násilia je však veľmi rozsiahla, nemohli sme preto zachytiť celú jej problematiku. Zamerali sme pozornosť v prvom rade na formy domáceho násilia a snažili sme sa poukázať na fakt, že násilie môže

ohrozovať každého z nás. Na to, aby sme mu mohli predchádzať, musíme si uvedomiť rizikové faktory, ktoré k nemu vedú. Dostatočnú pozornosť sme venovali aj rodine ako inštitúcií, v ktorej môže byť násilie prítomné v rôznych formách. Poukázali sme na problémové rodiny, ktoré môže násilie ohrozovať. Podarilo sa nám aj vymedziť hranice medzi výchovnými prostriedkami a fyzickým týraním. Našu pozornosť sme zamerali aj na nebezpečenstvo médií, ktoré ovplyvňujú naše myslenie. Až 70 % vysielania v televízii obsahuje násilie. Poukázali sme na to, že sa nevypláca, ak rodičia nevenujú svojim deťom dostatočný čas a nechávajú ich radšej sledovať televíziu. V deťoch tak rastie agresivita a strácajú svojich kamarátov, pretože televízia je im prednejšia.

V našej práci sme si nastolili problém pomoci obetiam domáceho násillia. Uvedomujeme si, že nestačí ľudí za nevhodné správanie sankciovať, ale dôležité je i zasiahnuť do hĺbky duše človeka, aby svoje správanie mohol zmeniť. Mnoho ľudí sa čuduje, prečo ženy, ktoré žijú v násilnom partnerstve jednoducho neodídu. Ukázali sme na fakty, že odhodlať sa k takémuto činu nie je vôbec jednoduché. Tak, ako treba prispôsobovať legislatívu, aby sankciovanie zodpovedalo všetkým priestupkom, je potrebné dbať aj na prevenciu pred násillím. Domnievame sa, že štát musí ukázať, že je na strane poškodenej osoby, a nie na strane páchatel'a. Musí byť pripravený postaviť sa násilliu vhodnými podpornými programami, zákonmi. Predchádzať násilliu však máme v prvom rade vhodnou výchovou detí nielen v škole, ale aj v rodine. Na školách treba klásť väčší dôraz na rodinnú a sexuálnu výchovu.

Naším cieľom bolo tiež venovať pozornosť ľuďom, ktorí sa, bohužiaľ, s domácim násillím vo svojom živote stretli. Preto sme vo svojej práci zahrnuli i preventívne a intervenčné programy. S obeťami domáceho násillia treba aktívne pracovať, aby trauma na ich duši bola čo najmenšia, aby sa im posilnila sebadôvera i dôvera v iných ľuďoch. Jedine tak môžu pokračovať v šťastnejšom živote. Obete násillia považujeme za silné osobnosti. Treba ich však podporiť, aby nezúfali, uvedomili si, že aj ony sú osobnosťami, a bojovali i naďalej.

Veríme, že práve 21. storočie bude znamenať v našej spoločnosti pokrok v ponímaní domáceho násillia. Zmení sa pohľad spoločnosti na tento problém, domáce násilie nebude natoľko tabuizované a viac prípadov bude nahlásených zodpovedným inštitúciám, pretože len tak ho môžeme lepšie definovať a zistiť faktory, ktoré k nemu vedú. Spoločnosť potom môže proti násilliu patrične bojovať a znížiť jeho výskyt na minimum.

Pevne veríme, že naša snaha poukázať na formy domáceho násilia v rodine, prítomnosť násilia, dôsledky násilia, pomoc obetiam a prevenciu pred násilím sa nám podarila.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

ARENDOVÁ, H. 2004. *O násilí*. 2. vyd. Praha: OIKOYMENH. 78 s. ISBN 80-7298-128-5.

BENTOVIM, A. 1998. *Týraní a sexuální zneužívání v rodinách*. Praha: Grada. 120 s. ISBN 80-7169-629-3.

CONWAYOVÁ, H. L. 2007. *Domácí násilí*. Praha: Albatros. 159 s. ISBN 978-80-00-01550-7.

CVIKOVÁ, J. JURÁŇOVÁ, J. 2001. *Piata žena. Aspekty násilia páchaného na ženách*. Bratislava: Aspekt. 385 s. ISBN 80-85549-28-X.

FOUNTAIN, S. 2007. *Všetci máme právo na ochranu pred násilím*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum-štatny pedagogický ústav. 72 s. ISBN 978-80-8052-298-8.

FUCHSOVÁ, K. 2008. *Týrané dieťa*. Bratislava: IRIS. 190 s. ISBN 978-80-89256-32-7.

GEIST, B. 1992. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing a.s. 647 s. ISBN 80-85605-28-7.

GIDDENS, A. 2000. *Sociologie*. Budapešť: Osiris Kiadó. 771 s. ISBN 963-379-314-9.

HAVLÍK, R., KOŤA, J. 2002. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál. 174 s. ISBN 80-7178-635-7.

HIRIGOYENOVÁ, M. F. 2001. *Psychické týranie*. Bratislava: SOFA. 268 s. ISBN 80-89033-02-4.

Konať proti násiliu, 2010. [online], [cit. 2010-03-04].

Dostupné na internete:

<http://www.moznostvolby.sk/nasilie/06a.pdf>

KWAST, E., LAWS, S. 2007. *Štúdia o násilí páchanom na deťoch – verzia pre deti a mládež*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum - štátny pedagogický ústav. 31 s. ISBN 978-80-8052-299-5.

MAREWA, A. 2002. *Nenechte si ubližovať*. Praha: Portál 263 s. ISBN 80-7178-510-5.

MAZUR, J. 2005. *Násilie v rodine v priemyselnom meste počas obdobia transformácie v Poľsku*. In: *Rodina na prelome tisícročia*. NR: UKF FSVaZ. 592 - 597 s. ISBN 80-8050-914-X.

MURPHY, R. F. 2006. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. 2. vyd. Praha: SLON. 268 s. ISBN 80-86429-25-3.

Na koho sa môžu obeť násilia páchaného na ženách obrátiť, 2010. [online], [cit. 2010-20-01].

Dostupné na internete:

<http://www.rovnostsanci.sk/na-koho-sa-mozu-obete-nasilia-pachaneho-na-zenach-obratit>

Národná správa o politike mládeže, 2005. [online], [cit. 2010-04-09].

Dostupné na internete:

http://www.iuventa.sk/index.php?www=sp_file&id_item=111

ONDEJKOVIČ, P. 2004. a) *Násilie – spoločensky nežiaduci jav*. In: *Práva dieťaťa a ich ochrana*. Nitra: Katedra sociológie FF UKF. 391 – 398 s. ISSN 0049-1225.

ONDREJKOVIČ, P. 2004. b) *Socializácia v sociológii výchovy*. Bratislava: VEDA. 200 s. ISBN 80-224-0781-X.

ONDREJKOVIČ, P. a kol. 2009. *Sociálna patológia*. Bratislava: Veda. 577 s. ISBN 978-80-224-1074-8.

Organizácie poskytujúce pomoc obetiam násilia, 2010. [online], [cit. 2010-21-01].

Dostupné na internete:

http://www.zastavmenasilie.sk/?pomoc_vo_vasom_regione

Podivné duševné syndrómy, 2008. [online], [cit. 2010-01-25].

Dostupné na internete:

<http://magazin.atlas.sk/zdravie/zdravie-a-choroby/240915/podivne-dusevne-syndromy>

Polícia: Súdny sú voči násilníkom mierne, 2008. [online], [cit. 2010-03-04].

Dostupné na internete:

http://spravy.pravda.sk/policia-sudy-su-voci-nasilnikom-mierne-dyb/sk_domace.asp?c=A080227_104713_sk_domace_P04

Pomoc obetiam násilia, 2010. [online], [cit. 2010-20-01].

Dostupné na internete:

<http://www.pomocobetiam.sk/pdf/novalegsk.pdf>

Právna ochrana detí v súčasnosti, 2007. [online], [cit. 2010-16-11].

Dostupné na internete:

<http://www.syndromcan.estranky.cz/clanky/pravna-ochrana-deti-v-sucastnosti/synroncan>

PREVENDÁROVÁ, J., KUBÍČKOVÁ, G. 1996. *Základy rodinnej a sexuálnej výchovy*. Bratislava: SPN. 83 s. ISBN 80-08-01212-9.

PREKOP, J. 2001. *Jak být dobrým rodičem. Krůpeje výchovných moudrostí*. Praha: GRADA. 84 s. ISBN 80-247-9063-7.

SUCHÝ, A. 2007. *Mediální zlo-mýty a realita. Souvislost mezi sledováním televize a agresivitou u dětí*. Praha: TRITON. 168 s. ISBN 978-80-7254-926-9.

ŠRAMOVÁ, B. 2004. *Domáce násilie páchané na deťoch a mládeži: Vybrané sociálno-psychologické aspekty*. NR: UKF FSVZ. 152 s. ISBN 80-8050-750-3.

ŠRAMOVÁ, B. 2003. *Násilie v rodine a v škole*. NR: UKF FSVZ. 132 s. ISBN 80-8050-661-6.

Typické zmeny správania sa dieťaťa, 2007. [online], [cit. 2009-16-11].

Dostupné na internete:

http://www.syndromcan.estranky.cz/clanky/ako-vyzera-tyrane_-zanedbavane-alebo-zneužívane-dieta_/sysndrom

VANÍČKOVÁ, E. 2007. *Dětská prostituce*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing. 144 s. ISBN 978-80-247-2218-4.

VANÍČKOVÁ, E. 2004. *Tělesné tresty dětí. Definice – popis – následky*. Praha: Grada. 116 s. ISBN 80-247-0814-0.

VLČKOVÁ, M. 2001. *Týrané dieťa*. BA: Univerzita Komenského. 171 s. ISBN 80-223-1574-5.

Výskum európskych hodnôt 1999 -2000. [online], [cit. 2010-04-09].

Dostupné na internete:

<http://www.sociologia.sav.sk/old/evs.html>

WEIS, P. a kol. 2005. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Grada Publishing. 264 s. ISBN 80-247-0929-5.

Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon

PRÍLOHY

Zoznam príloh

- Príloha 1:** Bezpečnostný plán
- Príloha 2:** Plán na zvýšenie bezpečnosti po ukončení vzťahu
- Príloha 3:** Zoznam inštitúcií pre obeť domáceho násilia podľa jednotlivých regiónov

Príloha 1

BEZPEČNOSTNÝ PLÁN

- Ak sa rozhodnem odísť, nacvičím si, ako sa bezpečne dostať z domu. Ktoré dvere, okná, schody alebo výťahy použijem.
- Pripravím si kabelku a kľúče, položím si ich na _____, aby boli po ruke, keď budem musieť rýchle odísť.
- Pripravím si telefónne čísla, ktoré budú k dispozícii mne aj mojim deťom.
- Týmto ľuďom _____ a _____ môžem povedať o násilí a požiadať ich, aby zavolali políciu, ak budú od nás počuť podozrivé zvuky (z bytu/domu).
- Naučím deti, ako telefonovať na políciu alebo zavolať záchranú službu.
- _____ bude kód pre moje deti alebo priateľov, aby vedeli, že majú volať pomoc.
- Ak odídem, môžem ísť k/do (vymenujte si aspoň 4 miesta)

- U týchto ľudí si môžem nechať peniaze, náhradné kľúče od auta, šaty a kópie dokumentov _____
- Ak sa rozhodnem odísť, vezmem si tieto veci

- Aby som sa cítila v bezpečí a nezávislá, môžem:
  - mať nejaké drobné peniaze napr. na telefonovanie,
  - otvoriť si vlastný účet v banke,
  - vyskúšať si cestu úniku s deťmi a podpornou osobou,
  - prejsť si bezpečnostný plán.

Príloha 2

PLÁN NA ZVÝŠENIE BEZPEČNOSTI PO UKONČENÍ VZŤAHU

- Môžem si dať vymeniť zámky, nainštalovať bezpečnostné dvere, bezpečnostný systém, systém vonkajšieho osvetlenia.
- Môžem týchto ľudí _____ a _____ informovať o tom, že už nebyvam s mojim mužom, a požiadať ich, ak ho uvidia v blízkosti môjho bydliska alebo detí, aby zavolali políciu.
- Ľuďom, ktorí sa starajú o moje deti poviem, kto ešte okrem nich má povolenie ich vyzdvihnúť. Ľudia, ktorí majú povolenie, sú (učiteľka, vychovávateľka v krúžku, opatrovateľka):

_____

_____

- V práci môžem o svojej situácii povedať _____ a požiadať _____, aby kontroloval/a moje telefonáty.
- Pri odchode z práce môžem požiadať _____, aby ma odprevadil/a.
- Môžem sa vyhýbať obchodom a bankám, ktoré som navštevovala v čase, keď som bývala so svojim násilníckym partnerom.
- Ak sa budem cítiť na dne a budem ochotná sa vrátiť späť do násilnickej situácie, môžem zavolať _____ a požiadať o podporu, alebo môžem navštíviť podporné skupiny, aby som cítila podporu a posilnila vzťahy s inými ľuďmi.

_____

_____

- **Položky kontrolného zoznamu, ktoré si vezmem pri odchode:**

- občiansky preukaz
- rodné listy
- poisťné karty a lekárske záznamy
- peniaze, vkladné knižky, kreditné karty

- kľúče od bytu/auta/práce
- vodičský preukaz
- lieky
- šperky a iné hodnotné predmety
- adresár
- náhradné šaty
- pas/pasy, zelené karty, pracovné povolenie
- dokumenty o rozvode
- zmluvy o prenájme/podnájme
- dokumenty o vlastníctve bytu, o pôžičke/hypotéke
- súčasné nevyplatené účty
- dokumenty o poistení
- obľúbené hračky detí
- deky

• **Dôležité telefónne čísla**

- polícia: _____
- priatelia: _____
_____
- učiteľka: _____
- SOS linka: _____
- Ženský dom: _____

Dátum:

Príloha 3

ZOZNAM INŠTITÚCIÍ PRE OBETE DOMÁCEHO NÁSILIA PODĽA JEDNOTLIVÝCH REGIÓNOV

Bratislavský VÚC

ALIANCIA ŽIEN SLOVENSKA–BRATISLAVA

Tel: 0903 519 550 – nonstop

Fax: 02/52450346

Web: www.alianciazien.sk

Mail: alianciazien@alianciazien.sk

Kontaktná osoba: Mgr. Katarína Farkašová

Služby: sociálne poradenstvo, právne poradenstvo, právna pomoc, psychologické poradenstvo, sociálna asistancia, vzdelávanie (Akreditácia MŠ)

CENTRUM NÁDEJ (Pomoc ohrozeným deťom) – BRATISLAVA

Tel.: 02/62249914, 02/6224787, 0905 463 425 – nonstop

Web: www.centrumnadej.sk

Mail: centrum.nadej@centrum.sk

Kontaktná osoba: PhDr. Hana Bárťová

Služby: sociálne poradenstvo, právne poradenstvo, právna pomoc, psychologické poradenstvo, podporné skupiny, psychoterapia, sociálna asistancia, mediácia

KRÍZOVÉ CENTRUM BRÁNA DO ŽIVOTA – BRATISLAVA

Tel.: 02/62410469 – nonstop

0910 992 041, 0915

439 245, 02/62410468

Fax: 02/62410469, 02/62410468

Web: www.branadozivota.sk

Mail: pomoc@branadozivota.sk, cabanova@branadozivota.sk

Kontaktná osoba: Mgr. Gabriela Cabanová

Služby: sociálne, právne, psychologické poradenstvo, krízová intervencia, podporné skupiny, psychoterapia a diagnostika, asistancia pri vybavovaní dokumentov,

asistencia v byte klienta/ky, sprevádzanie klienta/ky na súdnych pojednávaníach,
odborné posudzovanie

Ubytovanie: 6 miest pre ženy a 20 miest pre ženy s deťmi (v útulku sídli aj detský domov a SOS pre deti), 90.-Sk/deň pre rodinu

MAJÁK NÁDEJE (n.o.) - BRATISLAVA

Tel.: 02/52626701, 0911 526 267, 0904 700 866 - všetko nonstop

Fax: 02/52626702

Kontaktná osoba: Mgr. Andrej Poracký

Mail: majaknadeje@stonline.sk

Služby: sociálne, právne, psychologické poradenstvo, právna pomoc, podporná skupina, psychoterapia, sociálna asistencia

Ubytovanie: 40 miest v 17 izbách pre matky s deťmi, 1 rok, 2.500.-sk/mes.

PON CENTRÁLA

Adr.: P.O.BOX 83, 820 05 Bratislava

Tel.: +421 2 5263 2496

Mail: info@pomocobetiam.sk

Poradňa PON BRATISLAVA

Konzultácie aj bez objednania:

Pondelok, utorok, štvrtok: 14,00 – 18,00

Adr.: Cintorínska 3

Telefón, odkazovač, fax: 02 5263 2495

Mail: bratislava@pomocobetiam.sk

Koordinátorka: Eva Náništová

LINKA POMOCI OBETIAM

0850 111 321

Prístupná z celého územia SR na zvýhodnenom čísle (volajúci platí polovicu miestneho hovorného), informuje o službách pre obeť a prístupe k nim v pracovných dňoch 10,00 – 14,00, inak záznamník zavolania.

Mail: linka@pomocobetiam.sk

AZYLOVÉ CENTRUM BETÁNIA – útulok - Malacky (prevádzkuje Križovatky n.o.)

Tel.: 034/7722457, 0908 441 586 – obe nonstop

Mail: centrumbetania@mail.t-com.sk

Kont. osoba: Anna Benková

Služby: sociálne, právne, psychologické poradenstvo

Ubytovanie: 21 miest v 7 izbách, 1.250.-Sk/mes. matka + 1 dieťa, dĺžka pobytu maximálne 1 rok, mimoriadne prípady 3 roky

Trnavský VÚC

KRIŽOVATKY (n.o.) – SKALICA

Tel.: 034/6645718, 0907 899 271

Fax: 034/6645718

Kontaktná osoba: Danica Sedláčková

Mail: krizovatky@ba.telecom.sk

AZYLOVÝ DOM EMAUZY – útulok – Holíč (prevádzkuje Križovatky n.o.)

Tel.: 034/6683110 - nonstop

Fax: 034/6683110

Kont. osoba: Hana Šafranková

Mail: emauzy@stonline.sk

Služby: sociálne, právne, psychologické poradenstvo, podporné skupiny, psychoterapia

Ubytovanie: 41 miest v 15 izbách, 1.200.- sk/mes. matka + 1 dieťa, dĺžka pobytu – 1 rok – mimoriadne až 3 roky (matka s malým dieťaťom)

ZARIADENIE SOCIÁLNYCH SLUŽIEB (ZSS) SENICA

Pod zariadenie patrí DOR

Tel.: 034/6228456 – recepcia nonstop (neprepúšťa cudzích ľudí), 0918 467 907 –

Fax.: 034/6228456

Kontaktná osoba: Zuzana Krčmáriková

Mail: zuzka@boker.sk

Služby: krízová intervencia, poradenská činnosť

Ubytovanie: poplatok sa vypočíta podľa príjmu

ARCIDIECÉZNA CHARITA TRNAVA – Charitatívno-sociálne centrum

Tel.: 08055511396, 033/5512704, 033/5511397

Fax: 033/5511397

Web: www.charitatt.sk, Mail: battarci.charita@stonline.sk

Kontaktná osoba: PhDr. František Čišecký, PhD., Mária Ruislová

Služby: poradenstvo

Poradňa PON TRNAVA

Konzultácie aj bez objednania: Utorok a štvrtok: 14,00 -18,00

Adr.: Trhová 2

Telefón, odkazovač, fax: 033 550 5535

Mobil: 0907 380 642

Mail: trnava@pomocobetiam.sk

Koordinátorka: Iveta Schusterová

ÚTULOK Sv. ANNY HLOHOVEC (OZ POKOJ A DOBRO)

Tel.: 033/7424686 – nonstop

Fax: 033/7422352

Kontaktná osoba: Oľga Spálová

Mail: viera.vavrova@directly2you.sk

Služby: krízová intervencia, post-intervencia

Ubytovanie: ženy – 70.-sk/deň, deti – 35.-sk/deň, 2 roky

Nitriansky VÚC

CENTRUM SLNIEČKO (n.o.) - NITRA

Tel.: 037/6585222 – nonstop,

037/6585190 (Pon.-piat. 8,00 – 16,00)

Web: www.centrumslniečko.sk

Fax.: 037/6585190

Kontaktná osoba: Mgr. Mariana Kováčová

Mail: centrumslniečko@stonline.sk

Služby: sociálne, právne, psychologické poradenstvo, právna pomoc, sociálna asistencia, podporné skupiny

Zariadenia: 1. krízové stredisko pre matky s deťmi

2. detské krízové stredisko

3. Dom na pol ceste – ubytovanie najmenej na 3 mesiace

4. ambulatná poradňa

5. bezplatná Detská linka záchrany – 0800 12 12 12 – (pond. – piat.:14,00 –20,00)

Ubytovanie: 8 miest v 4 izbách, 30.- Sk/deň za matku, deti bezplatne

SPRÁVA ZARIADENÍ SOCIÁLNYCH SLUŽIEB – NITRA

Pod zariadenie patrí DOR

Tel.: 037/7720807 (P-P: 7,30 – 15,30)

Kontaktná osoba: Anna Bolfová

Služby: „štartovacie“ poradenstvo, spolupracujú s RPPS

Ubytovanie: - 10 osôb - 30.- sk/deň – matka s 2 deťmi, 45.- sk/deň – matka s 3 deťmi

DIECÉZNA CHARITA NITRA

Tel.: 037/7721792 (P-P:7,30-16,00)

Fax: 037/7721798

www.charita.sk

Mail: charita.nr@ba.tcom.sk

Kontaktná osoba: Milena Beresecká

Služby: sociálne poradenstvo

Poradňa PON NITRA

Konzultácie aj bez objednania: Utorok a štvrtok: 14,00 – 18,00

Adr.: Fraňa Mojtu 18

Telefón, odkazovač, fax: 037 772 1209

Mobil: 0907 409 425

Mail: nitra@pomocobetiam.sk

Koordinátor: Miroslav Duchoň

KRÍZOVÉ STREDISKO HURBANOVO

Tel.: 035/7602208 – nonstop

Fax: 035/7604505

Kontaktná osoba: Ing. Kornélia Leczkésiová

Mail: kshurbanovo@stonline.sk

Služby: prvá stanica pre deti zanedbávané, týrané, zneužívané a sociálne prípady (prideľuje ich ÚPSVa R) – potom sú umiestňované do Detských domovov, reedukačných zariadení alebo späť do rodín

Ubytovanie: pre deti od 2 do 18 rokov – starostlivosť bezplatná

DD a DSS (od 25 rokov) – LEVICE

Tel.: 036/6305821 (P-P: 7,00 – 15,00)

Fax: 036/6312087

Kontaktná osoba: Katarína Titková

Mail: dddrulev@stonline.sk

Služby: terénne šetrenia, poradenstvo

Ubytovanie: akútne prípady (týraných) prednostne prijímajú za klientov DD a DSS

ORGANIZÁCIA SOCIÁLNEJ STAROSTLIVOSTI MESTA ŠAĽA

Pod zariadenie patrí DOR Šaľa – Veča

Tel.: 031/7721288 (P – P: 7,00 – 15,00)

Kontaktná osoba: Benčíková

Služby: poradenstvo

Ubytovanie: 5 klientov (matka + deti, môže byť aj otec + deti) - 1.940.-sk/mes., 2.010.-sk/mes., 2.170.-/mes., 2.420.-sk/mes.

ÚTULOK ŽELIEZOVCE

Tel.: 036/7713539 - nonstop

Kontaktná osoba: Pavel Polka

Služby: štartovacie poradenstvo pre ODN (spolupráca s kurátorkou v Leviciach)

Ubytovanie: 32 miest (bezdomovci + rodiny + ODN)

Trenčiansky VÚC

ORCHIDEA (n.o.) – PRIEVIDZA

Tel.: 046/5426053 (P-8,00 – 16,00, U,S,Š– 8,00 – 14,30, piat. – 8,00 – 11,00)

0911 208 127, 0903 208 125 – nonstop

Fax: 046/5426053

Kontaktná osoba: Dr. Ľubica Šorlová

Mail: lubica.sorlova@zoznam.sk

Služby: soc., právne, psych. poradenstvo, právna pomoc, psychoterapia, soc. asistencia

Zriadilo zariadenia v Bošanoch:

KRÍZOVÉ STREDISKO - ubytovanie: 38 miest, 2.600.-sk/mesiac za izbu (bez ohľadu na počet detí)

DOR – Domov pre osamelých rodičov - ubytovanie: 19 miest, 25.-sk/deň

CENTRUM SOCIÁLNEJ POMOCI DOMINO PRIEVIDZA

Tel.: 046/5425069 (P-P: 7,30 – 16,30), 0904607157 - nonstop

Fax: 046/5121014, 046/5422190

Kontaktná osoba: PaedDr. Iveta Lauková

Mail: dominopd@prievidzanut.sk

Služby: DSS pre mentálne postihnuté deti

Krízové stredisko –umiestnenie detí (predbežné opatrenie, výchovné opatrenie, dohoda s rodičmi) vo veku od 3 do 16 rokov na dobu 3 mesiacov

SLOVENSKÉ KRÍZOVÉ CENTRUM DOTYK – BECKOV (DUBNICA)

Tel.: 0903 704 784 – nonstop

Fax: 032/7777347

Web: www.dotyky.sk

Mail: dotyk@dotyk.sk, dotyk@centrum.sk

Kontaktná osoba: Elena Hatašová

Služby: sociálne, právne, psychologické poradenstvo, postintervenčné, dočasná finančná a materiálna pomoc, sprostredkovanie kontaktov na domáce a zahraničné organizácie poskytujúce pomoc, pomoc pri hľadaní zamestnania a lacných bytov, bezplatné rekvalifikačné kurzy, osobná ochrana svedkov – vlastná bezpečnostná sl.

Ubytovanie: sieť bytov po celom Slovensku (kontakty v regiónoch) pre matky s deťmi (ODN) a utajené CHB pre obeť obchodu s ľuďmi

SOCIÁLNE SLUŽBY - DOR MYJAVA

Tel.: 034/6907119 (P-P: 8,00–16,00), 0915 760 977 nonstop

Fax: 034/6212597

Web: www.myjava.sk, Mail: galikova@myjava.sk

Kontaktná osoba: Mgr. Jana Gáliková

Služby: poradenské – spísanie návrhov, psychická podpora

Ubytovanie: pre ženy a deti ale aj osoby, ktoré sa o niekoho starajú

Poplatky: 1.700.-sk/mes. – matka a 1 dieťa

1.800.-sk/mes. – matka a 2 deti

1.900.-sk/mes.– matka a 3 deti

700.-sk/mes. – hmotná núdza

HUMANITY CENTRUM SOCIÁLNYCH ZARIADENÍ – VEĽKÁ LEHÔTKA

Pod zariadenie patrí DOR v Prievidzi

Tel.: 046/5483181 – 2 (P – P: 7,00 – 15,00)

Fax: 046/5483157

Kontaktná osoba: Silvia Šnircová

Mail: silvia.snircova@hosp.tsk.sk

Služby: sociálne poradenstvo, odporúčanie na iné organizácie

Ubytovanie: - 4 izby (4 matky + 4 deti), poplatok – výpočet podľa príjmu v zmysle zákona

Poradňa PON TRENČÍN

Konzultácie aj bez objednania: Utorok a štvrtok: 14,00 – 18,00

Adr.: Kniežat'a Pribinu 24

Telefón, odkazovač, fax: 032 744 2403 Mobil: 0907 409 425

Mail: trencin@pomocobetiam.sk

Koordinátorka: Mária Plešková

Banskobystrický VÚC

SIGNÁL OHROZENIA (OZ) – BANSKÁ BYSTRICA

zriadilo CENTRUM SRDIEČKO, ktorého súčasťou je

1. DeD pre deti so syndromom CAN, týrané deti
2. Ambulancia krízovej intervencie a psychologická poradňa
3. Linka pomoci týraným ženám a ľuďom v ohrození
4. Prevenčné programy

Tel.: 048/4131141 – nonstop, 048/4131156

Fax: 048/4131156

Web: www.centrumsrdiecko.sk

Mail: signalohrozenia@pobox.sk

Kontaktná osoba: Mgr. Adriana Hrežd'ovičová

Služby: sociálne, právne, psychologické poradenstvo týraným ženám + ODN

DOM SV. ALŽBETY BANSKÁ BYSTRICA

Pre osamelých rodičov s deťmi.

Tel.: 048/4144431, 0904 481 981 – nonstop

Web: www.dsabb.sk

Mail: dsa@mail.t-com.sk

Kontaktná osoba: Ľubica Michalíková

Služby: sociálne a psychologické poradenstvo, právne otázky – spolupracujú s PON

Ubytovanie: 8 izieb

Poradňa PON BANSKÁ BYSTRICA

Konzultácie aj bez objednania: Utorok a štvrtok: 14,00 – 18,00

Adr.: Dolná Strieborná 2

Telefón, odkazovač, fax: 048 415 2323

Mobil: 0907 425 134

Mail: bystrica@pomocobetiam.sk

Koordinátorka: Iveta Jurgová

DOMÉNA – DSS ŽIAR NAD HRONOM

Tel.: 045/6733456 /Pond. – piat.: 8,00 16,00)

Kontaktná osoba: Mgr. Eva Hrončová

Mail: dss.domena@stonline.sk

Služby: odporúčajú, kde sa majú ODN obrátiť o pomoc

Žilinský VÚC

CENTRUM DAFNE ŽILINA

Tel: 041/7631222, 0908 448 118 – linka pomoci

Web: www.dafne.sk

Mail. hurtosova@dafne.sk, dafne@dafne.sk

Kontaktná osoba: Zuzana Hurtošová

Služby: sociálne poradenstvo pre deti, mládež aj dospelých (skupina soc.-patologických javov), sociálna prevencia, osвета, soc. asistencia, pomoc pri písaní žiadostí

OZ NÁRUČ POMOC DEŤOM V KRÍZE ŽILINA

OZ pomáha týraným, zneužívaným a zanedbávaným deťom, týraným ženám a rodinám ohrozeným DN.

Tel: 041/5166543

Fax: 041/5166543

Web: www.naruc.sk

Mail: naruc@nexta.sk

DETSKÉ KRÍZOVÉ CENTRUM NÁRUČ ŽILINA (prevádzkuje OZ Náruč)

Tel.: 041/5166543 (P-P:7,00-16,00),

041/5166544 – nonstop

Fax: 041/5166543

Web: www.naruc.sk

Mail: naruc@naruc.sk

Kontaktná osoba: Mgr. Róbert Bracíník

Služby: krízová intervencia, psychologická + sociálna + špeciálno-pedagogická diagnostika, psychoterapia, odborná psychologická, sociálna a pedagogická starostlivosť, školská + zdravotná starostlivosť, práca s rodinami, ambulantne – psychologická a sociálna poradňa pre rodiny ohrozené domácim násilím

Ubytovanie: - 22 klientov od 3 do 18 rokov (predbežné rozhodnutie súdu) – 3 mes. maximálne 6 mes.

- byt pre matku s deťmi (max. 4 deti) – 3 mes. – podľa potreby predĺžia, keď je hmotná núdza tak pol roka

PORADENSKO - TRÉNINGOVÉ CENTRUM NÁRUČ ČADCA (prevádzkuje OZ Náruč)

Tel.:041/4332244(P-P: 8,00-15,00)

Fax: 041/4332244

Web: www.naruc.sk

Mail: poradnacadca@naruc.sk

Kontaktná osoba: JUDr. Sylvia Dancárová

Služby: bezplatné sociálne, právne, psychologické poradenstvo pre obeť DN, psychoterapia, osobná asistencia pre klientky, preventívne a osvetové aktivity zamerané na DN

ÚTULOK ŠTART– ŽILINA (spolu s DD a DSS)

Tel.: 041/7645292 nonstop

041/7645293 (P-P: 7,00 – 15,00)

Fax: 041/7645293

Mail: dd.dss.utulok@stonline.sk

Kontaktná osoba: Mgr. Pavol Chrastina

Služby: sociálne poradenstvo, kontakty na odborníkov v regióne

Ubytovanie: 6 lôžok pre ženy s deťmi (ODN)

LÚČ DSS ŽILINA

Tel.: 041/7234993, 0905 571 882 – nonstop

Fax: 041/7234993

Kontaktná osoba: Anna Halečková, Helena Harceková

Mail: dssluchaleckova@vuczilina.sk, dsszakrola@vuczilina.sk

Služby: krízová intervencia a postintervencia pre ODN (násilie, týranie)

Ubytovanie: - 72 miest, v hmotnej núdzi bezplatne

- pri príjmoch – výpočet poplatku podľa zákona

Poradňa PON ŽILINA

Konzultácie aj bez objednania: Utorok a štvrtok: 14,00 – 18,00

Adr.: Horný val 24

Mobil: 0907 425 134

Mail: zilina@pomocobetiam.sk

Koordinátorka: Iveta Jurgová

DD, DSS, ÚTULOK – LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ

Tel.: 044/5533327, 044/5533373 (P – P: 8,00 -15,00)

Fax: 044/5531063

Kontaktná osoba: Mgr. Martina Sihotská

Mail: ddlm@vuczilina.sk

Služby: sociálne poradenstvo, odporúčanie na príslušné kontakty

DOM CHARITAS Sv. KLÁRY LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ

Pre týrané, zneužívané alebo dievčatá v núdzi.

K tomu patrí Krízové stredisko a Útulok

Tel.: 044/5621932, 0902 327 955 – nonstop

Kontaktná osoba: sestra Júlia (prestavená domu)

Mail: spkchsnv@nexta.sk

Služby: sociálne poradenstvo

Úbytovanie: 12 dievčat vo veku od 13 do 25 rokov (pokiaľ dievčatá zarábajú, podľa výšky zárobku sa vypočíta poplatok)

ÁNO PRE ŽIVOT (n.o.) – RAJECKÉ TEPLICE

Tel.: 0800120024 – nonstop, 041/5494950 (8,00 – 16,00)

Fax: 041/5494950

Web: www.anoprezivot.sk, Mail: apz@nexta.sk

Kontaktná osoba: Anna Verešová

Služby: ubytovanie (DOMOV GIANNY B.MOLLA), sociálne poradenstvo, právne poradenstvo, právna pomoc, psychologické poradenstvo, podporné skupiny, sociálna asistancia

Útulok + DOR = ubytovanie pre 10 žien + 15 detí, 35.- Sk /deň/osoba

ŽENA V TIESNI (OZ) - MARTIN

Tel.: 0907 346 374 + 0911 346 374 – nonstop

043/4220853 (Pon.-piat. 9,00 – 16,00)

Fax.: 043/4220853

Mail: oz.zenavtiesni@tipnet.sk

Kontaktná osoba: Tatiana Brnová

Služby: sociálne poradenstvo, právne poradenstvo, právna pomoc, sociálna asistancia

ŽENY KYSÚC (OZ) – ČADCA

Tel.: 041/4334898 (8,00 – 13,00)

Fax: 041/4334898

Kontaktná osoba: Jolana Krkošková

Mail: zeny_kysuc@nexta.sk

Služby: štartovacie poradenstvo

Prešovský VÚC

PRO FAMILIA – HUMENNÉ

Tel.: 057/7757773, 0903 325 506 – nonstop

Fax.: 057/7757773

www.profamilia.sk

Mail: profamiliahe@nextra.sk

Kontaktná osoba: PhDr. Eva Sopková

Služby: sociálne poradenstvo, právne poradenstvo, právna pomoc, advokátske zastupovanie, psychologické poradenstvo

Zriadilo zariadenie: **ŽENSKÝ DOM DAKINI – Humenné**

Útulok pre ODN – ubytovanie pre ženy a deti (30 miest v 8 izbách) 95.-/1 deň

Kontakt: Pro Familia Humenné

**ZLÚČENÉ ZARIADENIE SOCIÁLNYCH SLUŽIEB LILA HUMENNÉ:
DOMOV PRE OSAMELÝCH RODIČOV (DOR) LILA**

Tel.: 057/7752144 - nonstop

Kontaktná osoba: Mgr. Viera Sitarčíková

Mail: zzsslila@stonline.sk

Služby: sociálne poradenstvo, psych. starostlivosť, odporúčanie na ďalších odborníkov

Ubytovanie: - pre 1 rodiča max. s 3 deťmi, v hmotnej núdzi bezplatne, pri príjmoch platba podľa príjmov

KRÍZOVÉ STREDISKO (KS) LILA

Tel.: 057/7752144 – nonstop

Kontaktná osoba: Mgr. Viera Sitarčíková

Mail: zzsslila@stonline.sk

Služby: pomoc deťom v krízovej situácii – psychológ, sociálny pracovník, špeciálny pedagóg

Ubytovanie: 14 detí – posieľa ÚPSVaR podľa predbežného opatrenia súdu

KRÍZOVÁ PORADŇA PRE ŽENY A DETI – POPRAD

Tel.: 0908 269 463 – nonstop

052/7732414 (Pond.-piat.: 8,00 -15,00)

Fax: 052/7732414

Kontaktná osoba: Karin Jureková

Mail: krizovaporadna.pp@azet.sk

Služby: sociálne, právne, psychologické poradenstvo, podporné skupiny, terénno-sociálna práca, doprovod a sprevádzanie na úradoch

Poradňa PON POPRAD

Konzultácie aj bez objednania: Utorok a štvrtok: 14,00 – 18,00

Adr.: Kežmarská 3524/9

Telefón, odkazovač, fax: 052 772 5068, Mobil: 0905 213 283

Mail: poprad@pomocobetiam.sk

Koordinátorka: Danica Ďuricová

KC MY MAMY – PREŠOV

Tel.: 051/7710707 (P + S + Š 9,00 – 13,00)

www.mymamy.sk

Mail: mymamy@stonline.sk

Kontaktná osoba: Mgr. Nicole Fuchsová

Služby: sociálne, právne, psychologické, eko. poradenstvo, sprevádzanie na súdy, úrady

Ubytovanie: utajené ubytovanie od januára 2008, podmienky sa dohadujú

DOMOV PRE OSAMELÝCH RODIČOV (DOR) PREŠOV (spolu s DSS)

Tel.: 051/7757356 (P-P: 7,00 – 15,00)

Fax: 051/7704692

Kontaktná osoba: Zuzana Gubáčová

Mail: dssvazecka@stonline.sk

Služby: sociálne poradenstvo, odporúčanie na ďalších odborníkov

Ubytovanie:- 1 mesiac s možnosťou predĺžiť, v hmotnej núdzi bezplatne, inak 3.000.-sk/mes., zohľadňujú príjmy a rešpektujú nariadenia v okrese

ÚTULOK ARCHA PREŠOV – Grécko-katolícka diecézna charita

Tel.: 051/7723970, 051/7721697 – nonstop

Fax: 051/7723970

Kontaktná osoba: Rudolf Bača

Mail: rsckd@stonline.sk

Služby: prichýlia ODN pokiaľ si nevyriešia základné kauzy

Poradňa PON PREŠOV

Konzultácie aj bez objednania: Utorok a štvrtok: 14,00 – 18,00

Adr.: Požiarnická 3

Telefón, odkazovač, fax: 051 771 1524, Mobil: 0907 425 134

Mail: presov@pomocobetiam.sk

Koordinátorka: Iveta Jurgová

ALIA – DSS BARDEJOV

k zariadeniu pričlenený

DOMOV PRE OSAMELÝCH RODIČOV (DOR) – BARDEJOVSKÁ NOVÁ VES

Tel.: 054/4722313, kl.101 (P – P: 8,00 – 15,30)

Fax: 054/4883585

www.dssalia.sk

Mail: dssalia@stonline.sk

Kontaktná osoba: Ľubomír Štalmach

Služby: základné poradenstvo (na čo má nárok, na koho sa obrátiť), psychická podpora, spolupráca s obcou ohľadom vyriešenia bývania, spolupráca s ÚPSVaR

Ubytovanie: matky s maloletými deťmi – bývanie do pol roka

SPOJENÉ ZARIADENIE SOCIÁLNYCH SLUŽIEB (SZSS) NÁDEJ SNINA

Tel.: 057/7622452 – nonstop

Fax: 057/7622452

www.dssosadne.sk

Kontaktná osoba: Mgr. Anna Šutová

Služby: krízová intervencia, sociálne, právne, psychologické poradenstvo

Ubytovanie: KS – 8 detí maximálne na pol roka

DSS BATIZOVCE

K nemu pričlenené

**DOMOV PRE OSAMELÝCH RODIČOV (DOR)
BATIZOVCE**

Tel.: 052/7849712 + (P-P: 7,00 – 15,00)

Kontaktná osoba: Mária Sabovíková

Služby: poradenstvo, asistencia na úradoch

Ubytovanie: - 15 miest na nevyhnutne potrebný čas, v hmotnej núdzi bezplatne, pri príjmoch – výpočet poplatku podľa zákona + VÚC

ÚTULOK - SVIT

Tel.: 052/7756842 (P-P: 7,00 – 15,00)

Kontaktná osoba: Mária Sabovíková

Služby: klienti muži a ženy v hmotnej núdzi, bez prístrešia

DOM HUMANITY – ÚTULOK SČK SVIDNÍK

Tel: 054/7521396

Web: www.redcross.sk

Mail: sus.svidnik@redcross.sk

Kontaktná osoba: Ing. Karol Kalinák

Služby: sociálne, psychologické poradenstvo ODN

Ubytovanie: 11 miest s prístelkami až 30

Košický VÚC

ZÁUJMOVÉ ZDRUŽENIE ŽIEN FENESTRA –KOŠICE

Tel.: 055/6256237 (P - P: 9,00 – 17,00)

0905 204 414

Web: www.fenestra.sk

Mail: fenestra@fenestra.sk

Kontaktná osoba: Mgr. Dušana Karlovská

Služby: sociálne poradenstvo, právne poradenstvo, právna pomoc, sociálna asistancia, psychologické poradenstvo, podporné skupiny, individuálna a skupinová terapia

SLOVENSKÝ ČERVENÝ KRÍŽ (SČK) KOŠICE okolie

Tel.: 0903 558 934 + 0904 621 488 – nonstop

055/7290701 (P-P: 7,30 – 15,30)

Fax: 055/6220613

Web: www.redcross.sk

Mail: kosicevidiek@redcross.sk

Kontaktná osoba: Helena Kmetzová

Služby: prvý kontakt – sociálne a právne poradenstvo, odporúčanie na ďalších odborníkov

Ubytovanie: núdzové ubytovanie (1 izba - 3 válandy) – 1 týždeň - bezplatne

Poradňa PON KOŠICE

Konzultácie aj bez objednania: Utorok a štvrtok: 14,00 – 18,00

Adr.: Kmeťova 20

Telefón, odkazovač, fax: 055 625 2929, Mobil: 0907 411 600

Mail: kosice@pomocobetiam.sk

Koordinátorka: Anetta Smiková

POMOC RODINE (OZ) – MICHALOVCE

Tel.: 056/6884471+056/6884473 (Pon.-piat: 7,30 – 15,30)

0908 954 873 – nonstop

Fax: 056/6424860

Web: www.pomocrodine.sk

Mail: pomocrodine@centrum.sk

Kontaktná osoba: PhDr. Mária Hargašová

Spolupracuje s RPPS Michalovce (056/6424860) + RPPS Sobrance (056/6524017)

Služby: sociálne, právne, psychologické poradenstvo, právna pomoc, sociálna asistencia, podporné skupiny, výnimočne – advokátske zastupovanie

ZSS MAJÁK (Územný spolok ČK) – TREBIŠOV

Tel.: 056/6722495 – nonstop

Fax: 056/6722495

Kontaktná osoba: Libuša Babuľáková

Mail: sus.trebisov@redcross.sk

Služby: sociálne, právne, psychologické poradenstvo, sociálna asistencia, pracovná terapia

Ubytovanie: 25 miest v 8 izbách, 21.- Sk/deň na osobu

